

พระเจดีย์เมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

โดย

นายพิพัฒน์พงษ์ หน่อขัต

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

PAST TO PRESENT OF THE CHEDI IN CHIANG-TUNG

By

Pipatpong Norkat

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of Art History

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2008

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้ค้นคว้าอิสระเรื่อง “เจดีย์เมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน” เสนอโดย นายพิพัฒน์พงษ์ หน่อชัด เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริชัย ชินะตั้งกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ .....เดือน ..... พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ
รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์

คณะกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สันติ เล็กสุขุม)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ศักดิ์ชัย สายสิงห์)
...../...../.....

49107206 : สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

คำสำคัญ : เจดีย์เมืองเชียงตุง, ศิลปะพื้นเมืองเชียงตุง

พิพนธ์พงษ์ หน่อซัด : เจดีย์เมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน. อาจารย์ที่ปรึกษา
การค้นคว้าอิสระ: รศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 126 หน้า.

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบเจดีย์ที่สร้างในเมืองเชียงตุง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีเกณฑ์ในการแบ่งช่วงระยะเวลาทั้ง 2 คือกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ใหม่ อยู่ในช่วงราว พ.ศ. 2500 เนื่องจากในปี พ.ศ. 2498 มีการเปิดด่านพรมแดนท่าขี้เหล็ก ของรัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่า เป็นเหตุให้มีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมและรูปแบบศิลปะเจดีย์เข้าสู่เมืองเชียงตุงอีกครั้งหนึ่ง จากประวัติศาสตร์ที่เมืองเชียงตุงได้รับเอาพระพุทธศาสนามาแล้วตั้งแต่ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 18 ในแต่ละช่วงเวลานั้นรูปแบบเจดีย์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยด้านต่างๆมากมาย รูปแบบของกลุ่มเจดีย์เก่าที่พบในสภาพปัจจุบันยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของชุมชนที่มีต่อรูปแบบของเจดีย์ ที่ส่งผลมาถึงกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ซึ่งมีการรับรูปแบบและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

เมื่อศึกษาในรายละเอียดความเป็นมาของทั้ง 2 กลุ่มเจดีย์ นอกจากจะเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องของรูปแบบศิลปะ ที่เป็นอิทธิพลศิลปะล้านนา ศิลปะพุกาม (มอญ - พม่า) ศิลปะลังกา ศิลปะพื้นเมืองเชียงตุง ฯลฯ ยังพบว่ากลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่มีปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ที่เปลี่ยนไปจากกลุ่มเจดีย์เก่าบางประการ ซึ่งกรณีศึกษานี้อาจเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถอธิบายเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทเงินเมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนอาจสามารถอธิบายถึงแนวโน้มการสร้างเจดีย์ในอนาคตของเมืองเชียงตุงได้ต่อไป

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ   บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร   ปีการศึกษา 2551

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระ .....

49107206 : MAJOR : ART HISTORY

KEY WORD : THE PAGODA IN CHIANG-TUNG

PIPATPONG NORKAT : PAST TO PRESENT OF THE CHEDI IN CHIANG-TUNG. INDEPENDENT STUDY ADVISOR : ASSOC. PROF. SAKCHAI SAISINGH, Ph.D. 126 pp.

Pattern of Chiang-Tung pagoda from the past to the present time research has divided into old and new type of pagoda. According to 1955, Tha-chilek border of Thailand government and Myanmar government had opened. That causes change of culture and pattern of Chiang-Tung pagoda again. In the history, Chiang-Tung had received Buddhist religion since 18th of Buddhist era. In every period of time many factor affected viewpoint of community. And effected to new type of pagoda, that had been changed to appropriate condition.

From both 2 type of pagoda background, beyond relation of Lanna art, Pagan art (Pegu-Myanma), Lanka art, local Chiang-Tung art, etc. The new type of pagoda affected some point of the old type of pagoda pattern.

From this case, it may be an important information which explain about art and culture of Thai-kern, Chiang-Tung from the past until the present time, and also, it may explain of construction pagoda trend in Chiang-Tung future.

Department of Art History   Graduate School, Silpakorn University   Academic Year 2008

Student's signature .....

Independent Study Advisor's signature .....

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร. สันติ เล็กสุขุม ที่ได้ให้แนวคิดและเป็นแรงบันดาลใจในการศึกษา รูปแบบศิลปะเจดีย์ในเมืองเชียงตุง อีกทั้งยังกรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการตรวจสอบการค้นคว้าอิสระฉบับนี้

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สักดิ์ชัย สายสิงห์ ที่กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระฉบับนี้ ที่ได้มอบความรู้ตลอดจนคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการทำงานและได้มอบโอกาสในการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นอิสระเพื่อให้ได้ทำงานอย่างเต็มที่

ขอขอบคุณคณะกรรมการศาสนาเมืองเชียงตุง ตลอดจนพระภิกษุสงฆ์ ผู้นำหมู่บ้านต่างๆ ในเมืองเชียงตุง ประชาชนชาวไทเงิน ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลภาคสนามอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยอย่างเต็มที่ ตลอดจนนักวิชาการหลายท่านที่ได้ทำการปริวรรตอักษรธรรมเมืองเชียงตุง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสารนิพนธ์เล่มนี้ ซึ่งได้กล่าวถึงเรื่องราวของเมืองเชียงตุงในแง่มุมต่างๆ ไว้มากมาย อันเป็นประโยชน์ต่อการทำงานให้มีความง่ายขึ้นไม่น้อย

การค้นคว้าอิสระเล่มนี้คงไม่สามารถเกิดขึ้นและสำเร็จลุล่วงลงได้ หากปราศจากการสนับสนุนจากสมาชิกทุกคนในครอบครัว ทั้งคุณพ่อ คุณแม่ ญาติพี่น้อง ตลอดจนเหล่าลูกศิษย์ที่เรียนดนตรีล้านนาทุกคน ที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจอยู่เสมอตลอดระยะเวลาการทำงาน

อนึ่ง ผลงานการศึกษาของนักปราชญ์ นักวิชาการ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญแขนงต่างๆ ที่ได้มีการปรากฏมาก่อนหน้า นับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้เขียนจึงขอแสดงความเคารพและขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์การศึกษา	3
ประโยชน์ของการศึกษา	4
ขอบเขตการศึกษา	4
ขั้นตอนในการศึกษา	5
เวลาที่ใช้ในการศึกษา	6
แหล่งข้อมูล	6
อุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา	7
ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการศึกษา	7
การเสนอผลงานการศึกษา	7
2 ประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุง	8
ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ของเมืองเชียงตุง	8
3 พระเจดีย์เมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	12
เจดีย์เก่าที่มีอยู่ในเมืองเชียงตุง : ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ รูปแบบและ	
อิทธิพลทางด้านศิลปะ	12
กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา	13
เจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง	15
ประวัติความเป็นมา	15
รูปแบบศิลปกรรม	16
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง.....	16
เจดีย์วัดอินทร์บุพผาราม	21
ประวัติความเป็นมา	22

บทที่	หน้า
รูปแบบศิลปกรรม	22
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดอินทร์บุพผาราม	22
เจดีย์วัดพระแก้ว เมืองเชียงตุง	26
ประวัติความเป็นมา	26
รูปแบบศิลปกรรม	27
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดพระแก้ว	27
สรุปผลกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา	29
กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่า	30
เจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง	31
ประวัติความเป็นมา	32
รูปแบบศิลปกรรม	32
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง	33
พระธาตุเจดีย์คู่ 2 องค์ บนคอกยจอมมน วัดพระธาตุจอมมน	34
ประวัติความเป็นมา	34
รูปแบบศิลปกรรม	35
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมพระธาตุเจดีย์คู่ 2 องค์ วัดพระธาตุ จอมมน.....	35
เจดีย์ประธานวัดยางกวาง	36
ประวัติความเป็นมา	37
รูปแบบศิลปกรรม	37
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดยางกวาง	37
พระธาตุจอมคำหลวง หรือพระธาตุจอมทอง	39
ประวัติความเป็นมา	39
รูปแบบศิลปกรรม	40
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์พระธาตุจอมทอง	41
สรุปกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่า	42
กลุ่มเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะกับศิลปะลังกา	42
เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดราชฐานหลวงหัวข่วง	43
ประวัติความเป็นมา	44

บทที่	หน้า
รูปแบบศิลปกรรม	44
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดราช ฐานหลวงหัวข่วง	44
เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดจอมทอง	45
ประวัติความเป็นมา	45
รูปแบบศิลปกรรม	45
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์ทรงระฆังขนาด เล็กวัดจอมทอง	46
สรุปผลกลุ่มเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา	47
เจดีย์ที่มีลักษณะพิเศษอื่นๆ	47
เจดีย์วัดพระธาตุจอมดอย	48
ประวัติความเป็นมา	48
รูปแบบศิลปกรรม	49
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดพระธาตุจอมดอย	49
สรุปรูปแบบเจดีย์ที่มีลักษณะพิเศษอื่นๆ	51
สรุปข้อมูลกลุ่มเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุง	51
4 คำอธิบายการแบ่งช่วงระหว่างกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ ในเมืองเชียงตุง	53
กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา	55
เจดีย์ประธานวัดบ้านแอน	56
ประวัติความเป็นมา	56
รูปแบบศิลปกรรม	59
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดบ้านแอน	59
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดบ้านแอน	59
เจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงส์	63
ประวัติความเป็นมา	63
รูปแบบศิลปกรรม	65
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดพระนอนธรรมวงส์	65
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดพระนอนธรรมวงส์	67

บทที่	หน้า
เจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่	69
ประวัติความเป็นมา	69
รูปแบบศิลปกรรม	70
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่	70
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่	71
เจดีย์วัดทุ่งสี	72
ประวัติความเป็นมา	73
รูปแบบศิลปกรรม	73
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดทุ่งสี	74
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดทุ่งสี	74
เจดีย์วัด โงก เอ็งเมืองล้ง	75
ประวัติความเป็นมา	75
รูปแบบศิลปกรรม	76
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัด โงก เอ็งเมืองล้ง	77
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัด โงก เอ็งเมืองล้ง	77
กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่า.....	78
เจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห่อง	79
ประวัติความเป็นมา	80
รูปแบบศิลปกรรม	81
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์พระธาตุหลวงกลาง เวียงหนองห่อง	81
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห่อง..	82
กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่เกิดจากการผสมผสานของทั้ง 2 แบบ ซึ่งเกิดลักษณะพิเศษขึ้น ใหม่	84
เจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค เมืองเชียงตุง	84
ประวัติความเป็นมา	85
รูปแบบศิลปกรรม	86
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค	86
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค	87

บทที่	หน้า
เจดีย์วัดบ้านจาย เมืองเชียงตุง	88
ประวัติความเป็นมา	88
รูปแบบศิลปกรรม	89
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดบ้านจาย	89
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดบ้านจาย	90
เจดีย์วัดเวียงใหม่ เมืองเชียงตุง	91
ประวัติความเป็นมา	91
รูปแบบศิลปกรรม	92
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดเวียงใหม่	92
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดเวียงใหม่	93
กลุ่มเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา	94
เจดีย์ทรงระฆังวัดอินทร์บุพผาราม	95
ประวัติความเป็นมา	95
รูปแบบศิลปกรรม	96
วิเคราะห์ข้อมูลโดยรวมเจดีย์ทรงระฆังวัดอินทร์บุพผาราม	96
ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังวัดอินทร์บุพผาราม	96
สรุปกลุ่มเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุง	97
5 บทสรุป	99
บรรณานุกรม	108
ภาคผนวก	110
ภาคผนวก ก ประวัติบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงตุง	111
ภาคผนวก ข ข้อมูลและสภาพทั่วไปในเมืองเชียงตุง	115
ประวัติผู้วิจัย	126

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	เจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง	15
2	ส่วนประกอบเจดีย์ประธานวัดราชฐานหลวงป่าแดง	18
3	จารึกวัดราชฐานหลวงป่าแดง	21
4	พระพุทธรูปสกุลช่างจากเชียงรายที่นำมาไว้วัดราชฐานหลวง เมืองเชียงตุง	21
5	เจดีย์วัดอินทร์บุพผาราม	21
6	เจดีย์ทรงปราสาทภายในวิหาร วัดอินทร์บุพผาราม	25
7	จารึกที่ฐานเจดีย์ในวิหารหลวงวัดอินทร์บุพผาราม	25
8	เจดีย์วัดพระแก้วเมืองเชียงตุง	26
9	เจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง	31
10	เจดีย์คู่ หมายเลข 1 วัดพระธาตุจอมมณ	34
11	เจดีย์คู่ หมายเลข 2 วัดพระธาตุจอมมณ	34
12	เจดีย์วัดยางกวง	36
13	ซุ้มประตูโขงวัดยางกวง เมืองเชียงตุง	38
14	ซุ้มประตูวัดชมพู เมืองเชียงใหม่	38
15	เจดีย์วัดพระธาตุจอมทอง (พระธาตุจอมคำหลวง)	39
16	เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดราชฐานหลวงเชียงยืน	43
17	เจดีย์ทรงระฆังสายเจดีย์ลังกาที่ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปวัดจอมทอง (ภาพด้านหน้า)	45
18	เจดีย์ทรงระฆังสายเจดีย์ลังกาที่ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปวัดจอมทอง (ภาพด้านหลัง)	45
19	เจดีย์วัดพระธาตุจอมดอย	48
20	วิฎะทาเค หรืออาคารหลังคาคลุมเจดีย์แบบลังกา ของพระธาตุจอมดอย	49
21	เจดีย์ประธานวัดถ้ำแอ่น เมืองเชียงตุง	56
22	พระธาตุที่บรรจุในเจดีย์วัดบ้านถ้ำแอ่น	57
23	คณะกรรมการหมู่บ้านถ้ำแอ่น	57
24	พระพิมพ์ที่บรรจุภายในพระธาตุ	57
25	ระหว่งการก่อสร้างเจดีย์วัดบ้านถ้ำแอ่น	57
26	พิธีกรรมสงฆ์ในการก่อสร้าง	58

ภาพที่	หน้า
27	ม้านายกพร้อมชาวบ้านในพิธีกรรม 58
28	พระอุโบสถศิลปะไทเงินวัดบ้านแอ่น 58
29	ขบวนแห่ในงานฉลองเจดีย์วัดบ้านแอ่น 58
30	ครุฑมาฆพในขบวนแห่ของชาวเชียงคอง 58
31	ประชาชนในงานฉลองเจดีย์วัดถ้ำแอ่น 58
32	ภาพลายเส้นที่ 1 พระธาตุหริภุญชัย 62
33	เจดีย์พระธาตุวัดถ้ำแอ่น เมืองเชียงคอง 62
34	เจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงส์ 63
35	สภาพภายนอกของวิหารหลวงและเจดีย์ 64
36	ภายในวิหารหลวงที่สร้างอย่างใหญ่โต 64
37	สภาพชุมชนหน้าวัดพระนอนธรรมวงส์ 64
38	พระนอนธรรมวงส์ที่มีขนาดใหญ่ 64
39	ภาพลายเส้นที่ 2 เจดีย์วัดจอมหมอกเชียงแสน 66
40	เจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงส์ 66
41	เจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่ เมืองเชียงคอง 69
42	เจดีย์และพระอุโบสถหลังใหม่ 70
43	วิหารหลวงหลังเดิมสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2540 70
44	เจดีย์วัดทุ่งสี 72
45	วิหารหลวงวัดทุ่งสีมีเจดีย์อยู่ด้านหลัง 73
46	สภาพชุมชนไทเหนือบ้านทุ่งสี 73
47	เจดีย์วัดโงก เอ็งเมืองล้ง 75
48	สภาพบ้านเรือนชุมชนบ้านโงก 76
49	เจดีย์องค์ใหม่วัดบ้านโงกและพระพุทธรูป 76
50	เจดีย์วัดพระธาตุจอมคอย 76
51	วิหารวัดบ้านโงก เอ็งเมืองล้ง 76
52	เจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง 79
53	เจดีย์ประธานวัดพระธาตุหลวง 80
54	วิหารหลังใหม่ขนาดเล็กที่บูรณะขึ้นมาภายหลัง 80
55	เจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค เมืองเชียงคอง 84

ภาพที่	หน้า
56 พระธาตุจอมนาคบนภูเขาสูงเหนือหมู่บ้าน	85
57 สภาพชุมชนบ้านแต่น	85
58 วิหารและเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค	85
59 หนองนาคอยู่ระหว่างภูเขา	85
60 เจดีย์วัดบ้านจาย เมืองเชียงตุง	88
61 วิหารหลวงและพระอุโบสถหลังใหม่	89
62 ชุมชนบ้านจาย	89
63 เจดีย์วัดเวียงใหม่ เมืองเชียงตุง	91
64 ชาวบ้านในชุมชนบ้านเวียงใหม่	92
65 วิหารหลังเดิมของวัดเวียงใหม่	92
66 เจดีย์ประธานวัดอินทร์บุพผาราม	95
67 เจดีย์วัดป่าสัก เชียงแสน	101
68 เจดีย์วัดเจดีย์หลวง เชียงแสน	101
69 เจดีย์วัดมุงเมือง เชียงแสน	101
70 เจดีย์วัดพระบวช เชียงแสน	101
71 เจดีย์วัดพระธาตุทริภุญชัย	102
72 เจดีย์วัดคูโม่จันท์ เชียงใหม่	102
73 เจดีย์วัดคูโม่จันท์ในตัวเมืองเชียงใหม่	102
74 เจดีย์วัดเกาะกลาง เมืองลำพูน	102
75 เจดีย์ช้างล้อม ศรีสัชชนาลัย	102
76 เจดีย์วัดช้างล้อม สุโขทัย	102
77 เจดีย์วัดป่าแดงหลวง เมืองเชียงใหม่	103
78 เจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่	103
79 สถูปวันเวลี อนุราชปุระ	103
80 เจดีย์จปีภู เมืองพุกามประเทศพม่า	103
81 เจดีย์ปีบิงคย้ง เมืองพุกาม	103
82 สถูปปาราม อนุราชปุระ	104
83 เจดีย์ปะคะยี เมืองศรีเกษตร	104
84 พระเจดีย์ชเวดากอง อย่างกุง ประเทศพม่า	104

ภาพที่	หน้า
85	เจดีย์อานันทเจดีย์ เมืองพุกาม 104
86	เจดีย์จุฬามณี เมืองพุกาม 105
87	เจดีย์ทรงมอญ-พม่า ในเมือง ตองจี พม่า 105
88	พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดบ้านแซว อำเภอเชียงแสน มีจารึก พ.ศ. 2075 105
89	พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดอุโมงค์ในเมืองเชียงใหม่ 106
90	สมเด็จพระเป็นเจ้า เจ้าฟ้ารัตนก้องแก้วอินแถลง กษัตริย์เมืองเชียงตุงองค์สุดท้าย 106
91	ทองคำหลวง ปัจจุบันถูกรื้อถอนแล้วโดยรัฐบาลทหารพม่า 107
92	งานพิธีมงคลสมรสเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างเจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ กับ เจ้าหญิงสุคันธา ณ เชียงตุง พ.ศ. 2475 107
93	สมเด็จพระอาชญาธรรมหรือพระสังฆราชแห่งเมืองเชียงตุง 112
94	พระวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร (ครูบามานพ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอนจันทร อ.สอง จ.แพร่ 114
95	เส้นทางลัดเลาะภูเขาสู่เมืองเชียงตุงกว่า 116 กิโลเมตร 120
96	สะพานข้ามแม่น้ำที่ยังสร้างไม่เสร็จ 120
97	วัดพระธาตุดอนจันทรกลางเมืองเชียงตุง 120
98	พระพุทธรูปในวัดราชฐานหลวงเมืองเชียงตุง 120
99	พิธีกรรมทางศาสนาของชาวเมืองเชียงตุง 121
100	สภาพบ้านเรือนในเมืองเชียงตุง 121
101	พระพุทธรูปยืนชี่มือลงสู่เมืองบนจอมมณ 121
102	คูเจ้าฟ้ารัตนก้องแก้วอินแถลงกษัตริย์องค์สุดท้าย 121
103	วัดพระเจ้าหลวงพราละแข่งกลางเมืองเชียงตุง 121
104	ประตูป่าแดง เมืองเชียงตุง 121
105	สังขาร หรือเทพเจ้าประจำปีของชาวเชียงตุง 122
106	การส่งแกนกลอง หรือการตีกลองของชาวลัวะ 122
107	แผนที่แสดงที่ตั้งของเมืองเชียงตุง 122
108	การแต่งกายของชายหนุ่มและหญิงสาว ชาวไทเงินเมืองเชียงตุง 123
109	ศิลปกรรมท้องถิ่น เมืองเชียงตุง 123
110	จิตรกรรมลายทอง ศิลปะเมืองเชียงตุง 124
111	บ้านชอย ศิลปะการฉลุลายบนแผ่นอลูมิเนียม 124

ภาพที่		หน้า
112	ลวดลายปูนปั้น ชุ่มประตูทางเข้าวัดอินทบุพผาราม เมืองเชียงตุง	124
113	ลวดลายปูนปั้น รูปกนิรี วัดอินทบุพผาราม	124
114	ปูนปั้นรูปนกโจงหาง หรือนกที่มีงวงและงา สัตว์ป่าหิมพานต์นี้เป็นศิลปะที่ประดับ อยู่บนหลังคาวิหาร	124
115	“ลายคำ” หรือลวดลายทอง เล่าเรื่องราวต่างๆบนฝาผนังวัดในเมืองเชียงตุง	125
116	จิตรกรรมวัดอินทบุพผาราม	125
117	จิตรกรรมวัดจอมทอง	125

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา (Statements and significance of the problem)

เมืองเชียงตุงหรือเขมรัฐนคร เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาแต่ครั้งโบราณตามประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย โดยเมืองเชียงตุงมีที่ตั้งตามแนวชายแดนที่ทอดยาวตลอดขึ้นไปจนถึงสิบสองพันนา ถือเป็นเมืองชายขอบที่เชื่อมต่อระหว่างแคว้นยูนนานของจีนกับกลุ่มรัฐไทใหญ่และล้านนา ประชากรส่วนใหญ่ของเมืองเชียงตุงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ไตจีน” หรือที่เรียกตามภาษาไทยว่า “ไทจีน” กล่าวคือการใช้คำว่า “ไท” นำหน้ากลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับคนไทยในประเทศไทย เป็นการแบ่งแยกความสัมพันธ์แบบคร่าวๆของนักภาษาศาสตร์ไทย นอกจากนั้นยังมีความหลากหลายของกลุ่มชนที่อยู่ในการปกครองของเมืองเชียงตุงได้แก่ ไทลื้อ ไทใหญ่ แลมจีน อินเดียน อาข่า ลาหู่ ลีซอร์ กะฉิ่น อันเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ลุ่มน้ำจีน¹ (สายน้ำที่ไหลย้อนกลับขึ้นไปทางทิศเหนือ) ภายใต้วัฒนธรรมไทจีนเป็นหลัก จากการปกครองเมืองหลวงที่มีหัวเมืองน้อยใหญ่ขึ้นตรงต่อเมืองเชียงตุง โดยมีกษัตริย์หรือเจ้าฟ้าเป็นผู้ปกครองและมีสิทธิ์ขาดในการปกครอง เช่นเดียวกับการปกครองในราชสำนักล้านนาอันมีเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองหลวง

ในอดีตนั้นเมืองเชียงตุง เคยเป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ในการปกครองของอาณาจักรล้านนา² จากหลักฐานตำนานพื้นเมืองเชียงตุงและตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ที่มีข้อความสอดคล้องกัน กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันมาตั้งแต่สมัยพญามังรายในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18³ เรื่อยมาทุกยุคทุกสมัยสืบมาจนถึงปัจจุบันก็มีการไปมาหาสู่ระหว่างกันตามแนวชายแดน ทั้งด้านการศาสนา การท่องเที่ยวและการค้าขายระหว่างกันอยู่ตลอด เหตุการณ์บ้านเมืองในเชียงตุงนั้น มีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้งด้วยเหตุว่าเมืองเชียงตุงเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในภูมิภาคนี้ ในสมัยหลังจากการทำสนธิสัญญาปางโหลงระหว่าง พม่า ไทใหญ่ กะฉิ่น และจีน ที่เมืองปางโหลงตอนกลางของรัฐฉานเพื่อปลดแอกจากการปกครองของอังกฤษในปี พ.ศ. 2490

---

¹ สวัสดิ์ อ่องสกุล, การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท (กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัดมหาชน, ม.ป.ป.), 187.

² ทวี สว่างปัญญางกูร, “เมืองเชียงตุง,” เมืองโบราณ 17, 2 (เมษายน – มิถุนายน 2534) : 30.

³ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2514), 24.

ภายหลังเมื่อได้รับเอกราชจากอังกฤษแล้ว รัฐบาลทหารพม่าได้รวมเอาเมืองเชียงตุงและหัวเมืองไทใหญ่ในรัฐฉานเข้าเป็นรัฐหนึ่งของประเทศพม่า⁴ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันตลอดระยะเวลาการสร้างบ้านแปลงเมืองเชียงตุง ซึ่งน่าจะอยู่ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ในสมัยหลังมีการเผยแพร่ศาสนาโดยการนำความเจริญเข้ามาสู่สังคมชาวเมืองเชียงตุง ไม่สามารถจะเผยแพร่ศาสนาอื่นใด ให้เจริญรุ่งเรืองแทนที่ความศรัทธาต่อศาสนาพุทธของชาวเชียงตุงได้ ด้วยประชากรในเมืองเชียงตุงนั้น นับถือพุทธศาสนาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ดังนั้นจึงเกิดสถาปัตยกรรมในรูปแบบของเจดีย์อยู่จำนวนมาก รวมถึงวัดอารามทั้งในเขตเมืองและหัวเมืองที่ขึ้นตรงต่อเมืองเชียงตุง จึงจะเห็นได้ว่าในบรรดาเจดีย์ทั้งหลายที่มีอยู่ในเมืองเชียงตุง มีทั้งรูปแบบเจดีย์เก่าที่มีประวัติการสร้างมายาวนานและเจดีย์เก่าที่ไม่มีประวัติการสร้างในเอกสารใด ซึ่งได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด บางแห่งก็สามารถที่จะดูรูปแบบที่มาทางด้านศิลปกรรมได้ว่ามีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมต้นแบบใด ซึ่งเมืองเชียงตุงนั้นมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งกับอาณาจักรล้านนา อาณาจักรพุกามและอาณาจักรจีน ดังนั้นจึงต้องพิจารณาถึงรูปแบบของเจดีย์และรูปแบบศิลปกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ประกอบเกี่ยวกับข้อมูลการสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ของสร้างเจดีย์องค์นั้นๆ ด้วย

รูปแบบของเจดีย์เก่าที่สร้างมาในเมืองเชียงตุงแต่เดิมนั้น เป็นแบบอย่างที่ส่งแรงบันดาลใจมาถึงเจดีย์ที่สร้างขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากผ่านการยอมรับและปรับปรุงภายใต้พื้นฐานวัฒนธรรมของชาวเชียงตุง นับตั้งแต่ที่พม่าได้เปิดด่านระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ในช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ได้มีพระภิกษุสงฆ์และประชาชนจำนวนมากที่เดินทางไปมาหาสู่และเผยแพร่ศาสนาระหว่างกัน จึงเกิดการก่อสร้างเจดีย์ใหม่ขึ้นมาในเมืองเชียงตุงจำนวนมาก มีทั้งแบบที่สืบทอดแรงบันดาลใจมาจากเจดีย์รุ่นเก่าที่มีอยู่ในเมืองเชียงตุงและรูปแบบที่พัฒนาปรับปรุงขึ้นมาใหม่จากปัจจัยด้านต่างๆ โดยรูปแบบของเจดีย์ใหม่ที่เกิดขึ้นมานี้ เป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆของเมืองเชียงตุงในระยะเวลาที่ผ่านมา อีกทั้งจะเป็นแนวทางในการศึกษารูปแบบเจดีย์ของเมืองเชียงตุงในอนาคต ตลอดจนรูปแบบศิลปกรรมเมืองเชียงตุงที่ยังไม่ค่อยได้รับการศึกษาเท่าที่ควรในเวลาที่ผ่านมา จากปัจจัยการเมืองการปกครองในประเทศพม่าและความไม่สะดวกหลายด้าน ให้มีความกว้างขวางในวงวิชาการโบราณคดีมากขึ้น

⁴ วันดี สันติวุฒิเมธี, “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย - พม่า กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), 20.

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับเจดีย์เมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้น มีความเกี่ยวพันทางด้านชาติพันธุ์ชาว “ไท” เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ล้านนาและเชียงตุง มีความใกล้ชิดเสมือนเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันมาอย่างแยกกันไม่ออก โดยความสัมพันธ์ทั้งด้านการเมืองการปกครอง ศาสนา ภาษาพูดภาษาเขียน วัฒนธรรมประเพณี เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงการแสดงออกทางด้านรูปแบบเจดีย์เมืองเชียงตุงไว้ตลอดมา ผู้วิจัยจึงจะขอนำเสนอรายละเอียดข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับเจดีย์เมืองเชียงตุง ทั้งด้านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ รูปแบบศิลปกรรม ชุมชนและอื่นๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบของเจดีย์เมืองเชียงตุง ทั้งรูปแบบเจดีย์เก่าและเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ โดยอาศัยการวิเคราะห์ วิจัย รูปแบบศิลปกรรมโดยละเอียด เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเจดีย์เมืองเชียงตุงและศิลปกรรมต่างๆ ในเมืองเชียงตุงต่อไป

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Goal and Objective)

1. ศึกษาารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมือง เชียงตุง โดยมีเกณฑ์การแบ่งทั้ง 2 กลุ่ม อยู่ที่ พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่รัฐบาลทหารพม่าเริ่มเปิดพรมแดนท่าขี้เหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีกรณีศึกษารูปแบบเจดีย์ที่พบในเมืองเชียงตุงไปตามกลุ่มศิลปะต่างๆ เช่น 1. กลุ่มที่สืบทอดรูปแบบเจดีย์มาจากศิลปะล้านนา 2. กลุ่มที่สืบทอดรูปแบบเจดีย์มาจากศิลปะของพม่า 3. กลุ่มที่สืบทอดรูปแบบมาจากศิลปะลังกา 4. รูปแบบเจดีย์ที่เกิดจากการผสมผสานของทั้ง 2 แบบ ซึ่งเกิดลักษณะพิเศษแบบใหม่ขึ้น
2. ตรวจสอบข้อมูลทางด้านศิลปกรรมและความสัมพันธ์กับข้อมูลจากเอกสาร เพื่อบอกความเป็นมาของชาวไทเงินซึ่งถ่ายทอดมาเป็นรูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง

สมมุติฐานของการศึกษา (Hypothesis to be tested)

1. เจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงน่าจะได้แบบอย่างมาจากเจดีย์ศิลปะล้านนาและศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกาม โดยมีการสร้างตามรูปแบบเดิมที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ในหลายยุคหลายสมัย เช่น ระยะเวลาที่ก่อสร้างเมืองโดยพญามังรายกษัตริย์ของล้านนาราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ระยะเวลาที่ 2 คือการเข้ามามีบทบาททางการเมืองการปกครองของพม่านับแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 หรือระยะเวลาที่ 3 คือการเข้ามาของศิลปะล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ของศาสนาพุทธนิกายวัดป่าแดงจากเมืองเชียงใหม่โดยพระเจ้าติโลกราช ดังปรากฏวัดราชฐานหลวงป่าแดงตามหลักฐานความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน

ในกลุ่มของเจดีย์เก่าและเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ ที่มีเกณฑ์แบ่งอยู่ที่ พ.ศ. 2500 ในระยะเวลาที่รัฐบาลทหารพม่าเปิดด่านพรมแดนท่าขี้เหล็ก น่าจะมีความแตกต่างระหว่างปัจจัยต่างๆในการสร้างที่ส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์ทั้ง 2 กลุ่ม

2. ความสัมพันธ์ด้าน การศาสนา การเมืองการปกครองด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับพม่า เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง

3. ผลที่ได้จากการตรวจสอบทางศิลปกรรมและเอกสาร น่าจะช่วยตอบประเด็นปัญหาที่มาของรูปแบบเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุงได้

ประโยชน์ของการศึกษา (Advantage)

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงว่าได้แบบอย่างมาจากเจดีย์ที่เป็นต้นเค้ารูปแบบเดิมที่มีอยู่ก่อนหน้าตามหลักฐานความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ อันเนื่องมาจากอิทธิพลศิลปะล้านนา ศิลปะพม่า ศิลปะลังกา และรูปแบบการผสมผสานรูปแบบศิลปะจนกลายมาเป็นรูปแบบใหม่เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเจดีย์ในเมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองการปกครองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่ส่งผลต่อรูปแบบพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3. ผลของการวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้น ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงตุงทั้งด้านรูปแบบศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณีของชนชาติไทยในเมืองเชียงตุงต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา (Scope or delimitation of the study)

1. การศึกษากลุ่มเจดีย์เก่าที่มีอยู่มากมายในเมืองเชียงตุงนั้น ได้มีการคัดเลือกกลุ่มเจดีย์ที่พอจะหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาประกอบได้ ตลอดเป็นเจดีย์ที่มีความสำคัญของเมืองเชียงตุงมานับตั้งแต่ต้นประวัติศาสตร์เชียงตุง ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 18 เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2500 เมื่อมีการเปิดด่านพรมแดนที่ท่าขี้เหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 องค์ คือเจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง เจดีย์วัดอินทร์บุพผาราม เจดีย์วัดพระแก้ว เจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง เจดีย์คู่นคอยจอมมน เจดีย์วัดยางกวง เจดีย์พระธาตุจอมทอง เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดราชฐานหลวงเชียงฮิน และเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กภายในวัดพระธาตุจอมทอง โดยจับกลุ่มศิลปะเพื่อหาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบของกลุ่มเจดีย์เก่า

2. ศึกษาเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงและหัวเมืองที่ขึ้นตรงกับเมืองเชียงตุง ที่มีอายุ 50 ปีเป็นต้นมา นับแต่ปี พ.ศ. 2500 มาจนถึงปัจจุบัน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างทั้ง 10 องค์

ได้แก่ เจดีย์พระธาตุวัดถ้ำแอ่น เจดีย์วัดพระนอนธรรมวงส์ เจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห่อง เจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค เจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่ เจดีย์วัดบ้านจาย เจดีย์วัดทุ่งลี เจดีย์วัดเวียงใหม่ เจดีย์วัดโงกเอ็งเมืองลั้ง และเจดีย์ทรงระฆังภายในวัดอินทร์บุพผาราม แล้ววิเคราะห์รูปแบบเพื่อหาข้อสรุปว่าเป็นการสืบเนื่องทางสถาปัตยกรรมที่มีมาก่อนหน้าตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 18 ที่ได้รับมาจากศิลปะล้านนาหรือศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกาม หรือเป็นรูปแบบที่เกิดจากการผสมผสานมาเป็นเอกลักษณ์ใหม่ของศิลปะเมืองเชียงตุง

ขั้นตอนในการศึกษา (Process of the study)

1. เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับกลุ่มเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุงจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 องค์ คือเจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง เจดีย์วัดอินทร์บุพผาราม เจดีย์วัดพระแก้ว เจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง เจดีย์คู่นคอยจอมมน เจดีย์วัดยางกวง เจดีย์พระธาตุจอมทอง เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดราชฐานหลวงเชียงยีน และเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กภายในวัดพระธาตุจอมทอง โดยจับกลุ่มศิลปะเพื่อหาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบของกลุ่มเจดีย์เก่า เพื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์กับชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลขั้นต้นประกอบการวิเคราะห์รูปแบบ

2. เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 10 องค์ ได้แก่ เจดีย์พระธาตุวัดถ้ำแอ่น เจดีย์วัดพระนอนธรรมวงส์ เจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห่อง เจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค เจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่ เจดีย์วัดบ้านจาย เจดีย์วัดทุ่งลี เจดีย์วัดเวียงใหม่ เจดีย์วัดโงกเอ็งเมืองลั้งและเจดีย์ทรงระฆังภายในวัดอินทร์บุพผาราม ทั้งด้านประวัติการก่อสร้าง เข้าภาพผู้สร้าง รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์กับชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ฯลฯ เพื่อเป็นข้อมูลขั้นต้นประกอบการวิเคราะห์รูปแบบ

3. เก็บข้อมูลภาคสนาม ทำการบันทึกภาพอย่างละเอียดในกลุ่มตัวอย่างเจดีย์ทั้ง 10 องค์ ในกลุ่มเจดีย์เก่า ตลอดจนทั้ง 10 องค์ในกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ เปรียบเทียบกับกลุ่มเจดีย์ของล้านนา เจดีย์พม่า เจดีย์ลังกาและกลุ่มเจดีย์ที่มีลักษณะพิเศษอื่นๆ เพื่อนำมาช่วยวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นต่างๆ

4. วิเคราะห์รูปแบบศิลปะเจดีย์ในกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง เพื่อหาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบศิลปะตลอดจนความสัมพันธ์ของทั้ง 2 กลุ่มศิลปะใน 2 ช่วงเวลาที่กำหนดไว้

5. ประเด็นวิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมเจดีย์กลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ ในเมืองเชียงตุงจากกลุ่มตัวอย่าง

- ศึกษาส่วนประกอบของฐานเจดีย์
- ศึกษาส่วนประกอบของส่วนรองรับองค์ระฆัง
- ศึกษาส่วนยอดของทรงระฆัง

สัดส่วนและรูปแบบของเจดีย์เปรียบเทียบกับกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง กับเจดีย์ในศิลปะล้านนา เจดีย์ในศิลปะพม่า เจดีย์ในศิลปะลังกา และอื่นๆ

6. การเชื่อมโยงและสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเข้าด้วยกัน
7. นำเสนอข้อมูล สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

เวลาที่ใช้ในการศึกษา

ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2550 ถึงเดือนตุลาคม 2551

วิธีการศึกษา

1. รวบรวมและคัดเลือกงานศึกษาที่เกี่ยวกับกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง เพื่อจัดกลุ่มรูปแบบศิลปะเจดีย์แต่ละองค์และอธิบายปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อรูปแบบศิลปะเจดีย์ทั้ง 2 กลุ่มใหญ่ ตลอดจนความสัมพันธ์ของเจดีย์ในแต่ละกลุ่มกับชุมชนชาวไทเงินเมืองเชียงตุง

2. ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสถาปัตยกรรมปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์ ซึ่งข้อมูลนี้ได้มาทั้งจากการสำรวจภาคสนามและผลงานของนักวิชาการในอดีต

3. สรุปข้อมูลโดยเปรียบเทียบรูปแบบศิลปะของกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง ว่ามีปัจจัยใดที่ทำให้รูปแบบของศิลปะมีความโน้มเอียงไปทางรูปแบบศิลปะล้านนา รูปแบบศิลปะพม่า หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ผสมผสานกันระหว่างทั้ง 2 แบบจนกลายมาเป็นเอกลักษณ์ศิลปะเมืองเชียงตุง

แหล่งข้อมูล

1. หอสมุดแห่งชาติ ท้าวสุกรี
2. หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ
3. หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
4. กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
5. สถาบันวิจัยสังคมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
6. สำนักงานคณะกรรมการเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า

อุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา

กล้องถ่ายรูป อุปกรณ์ตรวจวัดขนาด

ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา

1. ค่าเดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามประมาณ 30,000 บาท
2. ค่าใช้จ่ายในการพิมพ์เผยแพร่ผลงานประมาณ 10,000 บาท

การเสนอผลงานการศึกษา

จัดทำเอกสารเป็นรูปเล่มตามแบบการจัดพิมพ์สารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร พ.ศ. 2551

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุง

ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมของเมืองเชียงตุง

เขมรรัฐนครเชียงตุงเป็นเมืองหนึ่งในรัฐฉาน ตั้งอยู่ละติจูดที่ 21 องศา 17 ลิปดา 48 ฟลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 99 องศา 40 ลิปดาตะวันออก ความสูง 2700 ฟุตเหนือระดับน้ำทะเล ภูมิประเทศเป็นแอ่งก้นกระทะ มีแม่น้ำไหลผ่าน 2 สายคือ แม่น้ำสาละวินอยู่ทางตะวันตกและแม่น้ำโขงไหลผ่านทางตะวันออกอาณาเขตทางเหนือติด 12 พันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ทางตอนใต้ติดกับล้านนาในภาคเหนือของประเทศไทย จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์บ่งบอกว่าทั้งเมืองเชียงตุงและล้านนามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากผู้สถาปนาอาณาจักรล้านนาและเมืองเชียงตุงคือ พญามังรายมหาราช ทำให้เห็นสภาพสังคมศิลปวัฒนธรรมรวมถึงความเป็นอยู่ลักษณะนิสัยของคนทั้ง 2 เมืองนั้นมีความคล้ายคลึงกัน แม้ว่าปัจจุบันจะมีเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างประเทศเอาไว้แต่ก็ไม่อาจกั้นขวางสายใยแห่งรักแห่งอันเดียวกันไว้ได้

เมืองเชียงตุงได้รับสมญานามว่าเมือง 3 จอม 7 เชียง 9 หนอง 12 ประตุมือง คำว่าจอมในที่นี้ชาวเชียงตุงหมายถึงภูเขาหรือเนินเขา มีอยู่ 3 จอมรอบเมืองเสมือนหินสามเส้ามีแอ่งน้ำอยู่ตรงกลาง มีชื่อเรียกว่า จอมทอง จอมมน และจอมสัก สำหรับ 7 เชียงนั้นปรากฏชื่อเรียกไว้ว่า เชียงงาม เชียงจันทร์ เชียงลาน เชียงขุ่ม เชียงอิง เชียงยี่น และเชียงจิ้น หนองน้ำทั้ง 9 ได้แก่ หนองตุง หนองโตง หนองเย หนองแล้ง หนองยาง หนองโปง หนองเข้ หนองไค้ และหนองตาซ้าง ปัจจุบันหนองน้ำบางที่แห้งเหือดและถูกถมไปบ้างจึงเหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น ประตุมทั้ง 12 ประตุมตามธรรมเนียมการสร้างเมืองแบบโบราณได้แก่ ประตูป่าแดง ประตูเชียงลาน ประตูง่ามฟ้า ประตูหนองผา ประตูแจ่งเมือง ประตูยางคำ ประตูหนองเหล็ก ประตูน้ำบ่ออ้อย ประตูยางเพ็ง ประตูโก้ให้ ประตูผายี่ง และประตูปาม่าน

ในอดีตนั้นเมืองเชียงตุงได้รับการขนานนามว่า “เมืองเงิน” ในยุคหลังมีชื่อเรียกว่า “เขมรรัฐนคร” ซึ่งมาจากนามของเจ้าฟ้าองค์หนึ่งซึ่งครองเมืองในราว พ.ศ. 2310 ในตอนนั้นเชียงตุงเป็นเมืองขึ้นของพม่า โดยบุเรงนองได้พระราชทานนามเจ้าฟ้าบุญนำว่า “รัตนภูมินทรินทราเจมาธิปติราชา” จึงเป็นที่มาของเมืองเขมรรัฐซึ่งหมายความว่าดินแดนที่มีแต่ความสุขเกษม การปกครองของเมืองเชียงตุงมีชาวไทยเงินเป็นใหญ่ชนชั้นปกครอง ประกอบไปด้วยกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ได้แก่ ไทยเหนือ ไทลื้อ ชาวจีน ชาวปะหล่อง ชาวแอ่น อาข่า ล่าฮู ลีซู ลีวะ และชาวว้า

ในยุคต้นที่ข้อความตำนานกล่าวถึงตุงกระสิได้ใช้ไม้เท้ามาไขช่างน้ำหนองตุงที่หนองเมืองให้แห้งลง ระบายน้ำออกเมืองไหลย้อนขึ้นไปทางทิศเหนือจึงเรียกว่า เมืองขึ้น หรือเมืองที่มีน้ำไหลย้อนกลับ จากนั้นนั้นจึงมีพญาว่อง หรือเจ้าฟ้าชาวจีนมาปกครองจึงได้เรียกนามเมืองอีกนามหนึ่งว่า “เชียงตุง” ตามนามของฤๅษีผู้สร้างเมือง ยุคต่อมาเป็นยุคประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงพญามังรายได้มาครองเมืองในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ความผันแปรเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ทำให้เชียงตุงในบางครั้งบางคราวก็ขึ้นตรงต่อพม่า บางครั้งก็ขึ้นตรงต่อพม่า แล้วแต่ว่าในระแวกเวลานั้นๆหาอำนาจใดที่มีกำลังมากกว่า ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเมืองเชียงตุงได้กลับมาเป็นเมืองขึ้นล้านนาในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์ล้านนาในช่วงพุทธศักราช (1984 -2030) ภายหลังเมื่อไม่สามารถต้านทานกำลังของทัพพม่าได้ เชียงตุงจึงได้ขึ้นตรงต่อพม่าใน พ.ศ. 2356 ในขณะที่เดียวกันทางด้านนาก็ได้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ จากเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นทำให้เกิดสงครามระหว่างเชียงใหม่กับเชียงตุงถึง 3 ครั้ง จากการทำราชอาณาจักรไทยต้องการขยายอำนาจไปสู่เชียงตุงและ 12 พันนา สงครามครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2393 เชียงใหม่ไม่สามารถเอาชนะเชียงตุงได้ สงครามครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2395 กองทัพไทยและเชียงใหม่ไม่สามารถเอาชนะเชียงตุงได้เพราะขาดเสบียงและหนทางทุระกันดาร สงครามครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2397 การสงครามทุกครั้ง เหมือนเป็นความไม่ตั้งใจเนื่องจากทั้ง 2 เมืองก็ต้องทำตามคำสั่งของเมืองหลวงที่ตนขึ้นอยู่เป็นเมืองประเทศราช ดังจะเห็นว่าการส่งข่าวสารระหว่างกันว่าจะไม่ทำร้ายคนของฝ่ายตรงข้าม หรือทำร้ายให้น้อยที่สุด หลังสงครามครั้งที่ 3 นี้ ชาวเชียงตุงได้ให้ความช่วยเหลือเชลยชาวแพร์และน่าน โดยส่งตัวกลับอย่างปลอดภัย

ในระยะหลังเมื่อ พ.ศ. 2429 อังกฤษยึดพม่าได้ ต่อมา พ.ศ. 2433 เชียงตุงจึงเข้าอยู่ในการปกครองของอังกฤษด้วย ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยได้ทำสนธิสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่น ยังผลให้ต้องประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมืองเชียงตุงได้เข้ามาร่วมกับประเทศไทยจากการ โจมตีเอาไว้ได้ เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 เชียงตุงก็ถูกรวมไว้เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยใช้ชื่อว่า “สหรัฐไทยเดิม” ปัจจุบันเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงรัฐบาลไทยต้องยกเมืองเชียงตุงให้กับสหประชาชาติ อังกฤษจึงได้มีอำนาจในเมืองเชียงตุงอีกครั้งหนึ่งและถูกรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่า เมื่อมีการปลดออกจากอังกฤษ เรื่อยมาจนถึงวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2498 มีการเปิดจุดผ่อนปรนด้านอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จึงเป็นสาเหตุการติดต่อระหว่างประเทศไทยและพม่ามาจนถึงปัจจุบันนี้¹

¹ สุทธชัย อิมประเสริฐ, “สงครามเชียงตุงครั้งสุดท้าย พ.ศ. 2485 – 2488” เมืองโบราณ 20, 1 (มกราคม- มีนาคม 2537) : 88 - 96.

ด้วยเหตุว่าเมืองเชียงตุงอันมีประชากรส่วนมากเป็นชาวไทจีน ซึ่งมีความคิดอยู่เสมอว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ไต” หรือไทเช่นเดียวกันกับกลุ่มคนไทยทั้งหลาย ซึ่งได้รับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ชุมชนเป็นเวลานาน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวขานไว้ในศิลาจารึกและเอกสารตำนานที่กล่าวอ้างถึงชุมชนชาวไทจีนเมืองเชียงตุง เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีความเหนียวแน่นในการนับถือพระพุทธศาสนาด้วยความศรัทธาเป็นยิ่ง เมื่อครั้งที่เชียงตุงยังคงปกครองด้วยระบบเจ้าฟ้า นั่น เจ้าฟ้าหรือกษัตริย์ก็ได้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง โดยมีการสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระเจ้าอาญาธรรมหรือตำแหน่งพระสังฆราชผู้มีอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์เมืองเชียงตุง ถึงแม้ปัจจุบันนี้ไม่มีการปกครองโดยเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการปกครองของรัฐบาลทหารพม่า การปกครองของคณะสงฆ์นั้นยังคงเป็นหน้าที่ของสมเด็จพระเจ้าอาญาธรรมเรื่อยมา สมเด็จพระเจ้าอาญาธรรมองค์ปัจจุบันจำพรรษาอยู่ที่วัดราชฐานหลวงเชียงยืน บริเวณใกล้กับพระธาตุจอมคำหลวงกลางเมืองเชียงตุง ท่านเป็นที่รักและเคารพอย่างสูงสุดของชาวไทจีนเมืองเชียงตุง ตลอดจนทุกกลุ่มชนในดินแดนรัฐฉานทางภาคตะวันออกของพม่า โดยได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุงให้มีความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นลำดับ มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม เจดีย์ ฯลฯ เกื้อหนุนชุมชนให้อยู่อย่างปกติสุขเรื่อยมา หรือแม้แต่การเผยแผ่ศาสนา ระหว่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศไทย ท่านได้เดินทางมาสู่ประเทศไทยเพื่อประกอบศาสนพิธีต่างๆ มากมาย ในทางกลับกันเมื่อคณะสงฆ์ไทยหรือพุทธศาสนิกชนชาวไทยได้เดินทางไปสู่เมืองเชียงตุง ก็สามารถเข้าพบกราบไหว้ท่านที่วัดราชฐานเชียงยืนได้อย่างเป็นที่เคารพศรัทธาและน่ายินดีชื่นชมเช่นกัน

ในกรณีที่พระสงฆ์ครูบาจากประเทศไทยเข้าไปสู่เมืองเชียงตุง โดยมีความประสงค์จะทำการพัฒนาวัดวาอารามให้มีความเจริญ มีความจำเป็นที่จะต้องกราบเรียนสมเด็จพระเจ้าอาญาธรรมให้ทราบ พร้อมกันนั้นต้องมีการประสานงานกับคณะกรรมการเมืองเชียงตุง (โกปะก่า) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ประสานงานเกี่ยวกับการปกครองชุมชนและศาสนาเมืองเชียงตุง มีที่ทำการอยู่ที่ข้างวัดพระเจ้าหลวงพระระระแข่งกลางใจเมืองเชียงตุง ในการวางแผนดำเนินการก่อสร้างทุกอย่างให้ถูกต้อง ตามประเพณีและการปกครองของเมืองเชียงตุงที่ขึ้นตรงต่อรัฐบาลทหารพม่า เมื่อสร้างเสร็จแล้วสมเด็จพระเจ้าอาญาธรรม ก็จะเดินทางไปเป็นประธานในพิธีเพื่อหยาดน้ำถวายเป็นพุทธบูชาถือเป็น การเสร็จสิ้น ทั้งนี้พระสงฆ์จากประเทศไทยที่ได้สร้างคุณงามความดีแก่บ้านเมืองเชียงตุง เมื่อครบตามอายุพรรษาและคุณสมบัติทุกประการจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูบา หรือตำแหน่งที่สูงกว่านั้นจากสมเด็จพระเจ้าอาญาธรรม ดังนั้น คำว่าครูบาในความหมายของชาวไทจีนหรือทางภาคเหนือของ ประเทศไทย จึงเป็นตำแหน่งที่พระสงฆ์จะได้รับการแต่งตั้งและยกย่องจากพระผู้ใหญ่อันสมเด็จพระเจ้าหรือการยกย่องของชาวบ้านที่ให้ความนับถืออย่างสูง

การสร้างเจดีย์ใหม่ขึ้นในเมืองเชียงตุงนั้น มีรากฐานจากรูปแบบศิลปะเจดีย์เก่าที่มีมาแต่เดิมในหลายที่มาไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเจดีย์ในศิลปะล้านนา เจดีย์ในศิลปะพม่า เจดีย์ในศิลปะลังกา ฯลฯ ตลอดจนการนำรูปแบบใหม่ที่ได้รับการพัฒนาปรับปรุง มาสร้างโดยการวางแผนของพระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาท ในเนื้อหาของกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุง ตลอดจนรายละเอียดต่างๆ ดังจะได้กล่าวไว้ในบทต่อไป

บทที่ 3

เจดีย์เก่าที่มีอยู่ในเมืองเชียงตุง : ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์

รูปแบบและอิทธิพลทางด้านศิลปะ

เจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุงนั้นมีอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะวัดวาอารามตามเขตปกครองของเมืองเชียงตุงนั้นก็มีการแบ่งเป็นหมวดหมู่ทั้งในส่วนของวัดในเมืองและรอบนอกที่มีการแบ่งเป็นเอ็ง (หัววัดที่เป็นศูนย์รวม) อยู่หลายร้อยวัด¹ ตลอดจนการที่พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมาก จึงมีการก่อสร้างกันมาหลายยุคหลายสมัย ตลอดจนมีการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาตามพงศาวดารเมืองเชียงตุงที่กล่าวไว้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุง มีข้อความที่เริ่มตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่น้อยกว่าต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ที่พญามังรายได้ยกทัพมาขับไล่พวกลัวะที่ตั้งดินแดนอยู่ก่อนหน้าในเมืองเชียงตุง แล้วทรงให้ราชบุตรมากินเมือง (เสวยเมือง) ซึ่งได้นำระบบการปกครอง การเมืองและศาสนาไปเผยแพร่สู่เมืองเชียงตุง²

หลังจากนั้นเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีที่ผ่านมา การเมืองการปกครองในเมืองเชียงตุงมีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง ซึ่งบางครั้งก็ขึ้นตรงกับการปกครองของอาณาจักรล้านนา³ บางครั้งก็ขึ้นอยู่กับปกครองของพุกามและราชสำนักจีนแผ่นดินใหญ่⁴ รูปแบบเจดีย์ที่สร้างในเมืองเชียงตุงจึงมีความหลากหลาย ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจากหลายด้านหลายยุคหลายสมัย ทั้งการรับมาโดยตรงและการพัฒนารูปแบบตามความนิยมของช่างท้องถิ่นภายหลัง ซึ่งน่าจะเป็นลักษณะรูปแบบศิลปะเมืองเชียงตุงได้ เนื่องจากปัจจุบันยังมิได้มีการศึกษาอย่างแท้จริงกับเจดีย์ที่สร้างขึ้นในรัฐฉาน โดยเฉพาะเมืองเชียงตุง ที่มีความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาควบคู่กับดินแดนล้านนามานานาน จึงมีวัดและเจดีย์เก่าที่มีอยู่มากมายในเมืองเชียงตุงอาจจะแบ่งโดยใช้เกณฑ์รูปแบบของกลุ่มศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากดินแดนใกล้เคียงหรือลักษณะเฉพาะท้องถิ่นของศิลปะเชียงตุง

¹ พระอริการอนันท์ และคนอื่นๆ, เรื่องเมืองเชียงตุงจากข้อมูลไทยจีน (เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537), 83.

² ทวี สว่างปัญญางกูล, ปริวรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทยจีน, พงศาวดารเมืองเชียงตุง, (เชียงใหม่: ม.ป.ท., 2533. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง 2533), 46.

³ คณะกรรมการเมืองเชียงตุง, ตำนานวีรราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง, (เชียงตุง: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 4.

⁴ สุทธชัย ยิมประเสริฐ, สงครามเชียงตุงครั้งสุดท้าย พ.ศ. 2485-2488 เมืองโบราณ 20, 1 (มกราคม - มีนาคม, 2537): 84.

การพิจารณารูปแบบของเจดีย์เก่าที่สร้างขึ้นในเมืองเชียงตุง เพื่อจะนำมาประกอบ การศึกษาความสัมพันธ์กับกลุ่มเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุง โดยใช้เกณฑ์สำหรับแสดง ความสัมพันธ์ทางด้านศิลปะของกลุ่มเจดีย์ต่างๆสามารถแบ่งได้ 4 กลุ่มหลักดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา
2. กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่า
3. กลุ่มเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา
4. เจดีย์ลักษณะพิเศษอื่นๆ

กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา

กลุ่มเจดีย์กลุ่มใหญ่ที่แสดงความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง ต่อเมืองเชียงตุงคือกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา ลักษณะร่วมของเจดีย์กลุ่มนี้ ส่วนมาก เป็นกลุ่มเจดีย์ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกันระหว่างการนำศาสนาจากดินแดนล้านนา เข้ามาสู่เมืองเชียงตุงเป็นสำคัญ รูปแบบของเจดีย์ล้านนาที่เป็นแรงบันดาลใจแก่รูปแบบเจดีย์เมือง เชียงตุงในแต่ละยุคสมัยก็มีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง กันระหว่างอาณาจักรล้านนาและเมืองเชียงตุงมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 ในสมัยของ พญามังราย เรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุงมีความเจริญรุ่งเรืองมาก คือ สมัยของพระเจ้าติโลกราชที่มีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาจากราชธานีเชียงใหม่สู่เมืองเชียงตุง

การพิจารณารูปแบบของเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุง จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของเจดีย์องค์นั้นๆด้วย เนื่องจากเจดีย์ที่สร้างขึ้นในเมืองเชียงตุงนั้นได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด ด้วยเพราะเมืองเชียงตุงไม่เคยร้างจากผู้คนและศาสนา ผู้คน ต่างมีความเลื่อมใสศรัทธาต่อบรรพบุรุษพุทธศาสนาเป็นอันมาก ดังนั้นรูปแบบที่เหลืออยู่ของกลุ่ม เจดีย์เก่าจึงผ่านการเปลี่ยนแปลงมาบ้างไม่มากนักน้อย แต่จากการศึกษาและสอบถามข้อมูลและ พิจารณาบริบทข้างเคียงที่เกี่ยวข้องกับเจดีย์แต่ละองค์ในกลุ่ม จึงพอได้ข้อมูลนำมาอธิบายรูปแบบ สามารถอธิบายลักษณะร่วมของเจดีย์ในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาได้ดังนี้

ส่วนฐาน ส่วนฐานของเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาในกลุ่มเจดีย์เก่าในเมือง เชียงตุง อาจแบ่งอย่างคร่าวๆเป็นสองแบบ คือ 1. แบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังยกเก็จ ที่แสดง ความสัมพันธ์กับรูปแบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในแบบเจดีย์ศิลปะล้านนายุคต้น ซึ่งรูปแบบบาง ประการในศิลปะเชียงแสนหรือศิลปะล้านนายุคต้นนี้เชื่อว่าได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปแบบของ

ศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกามมาก่อน⁵ 2. คือลักษณะร่วมที่แสดงส่วนฐานบัวสองฐานซ้อนกันในสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมหรือผังก้างซึ่งถือเป็นฐานที่เป็นลักษณะเฉพาะของล้านนา⁶ ตามแบบศิลปะเจดีย์พระธาตุหริภุญชัยที่เป็นรูปแบบที่นิยมมากรูปแบบหนึ่งของศิลปะล้านนา

ส่วนกลาง ส่วนกลางหรือเรือนธาตุมีทั้งแบบที่เป็นฐานบัวลูกแก้วอกไกรรับเรือนธาตุทรงปราสาทในแบบศิลปะล้านนาเช่น เจดีย์วัดป่าสักเชียงใหม่⁷ ซึ่งรูปแบบนี้เป็นการแสดงความสัมพันธ์ของการรับแรงบันดาลใจจากศิลปะพุกามาสู่ศิลปะล้านนาในยุคต้น โดยลักษณะร่วมที่พบมากในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาคือ ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์กลุ่มนี้มักนิยมฐานสูงอย่างมาก ทำให้ส่วนองค์ระฆังมีขนาดเล็ก⁸ ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับเจดีย์พระธาตุหริภุญชัยเหนือองค์ระฆังประกอบด้วยบัลลังก์อาจเป็นบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมเพิ่มมุม รวมถึงส่วนประกอบอื่นๆที่ช่วยสนับสนุนศิลปะกลุ่มนั้นๆ รูปแบบอีกอย่างหนึ่งเรือนธาตุในกลุ่มนี้คือเรือนธาตุที่เป็นองค์ระฆัง ซึ่งตั้งอยู่เหนือฐานบัวที่ซ้อนกันสองชั้นแบบเดียวกับรูปแบบเจดีย์พระธาตุหริภุญชัย

ส่วนยอด ส่วนยอดมีก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้องไฉนและปลียอด ตามระเบียบส่วนยอดของเจดีย์ทรงระฆังพระธาตุหริภุญชัย และแบบที่ลดรูปแบบที่ซับซ้อนลงให้มีความเรียบง่ายขึ้น เช่นการทำปลียอดที่ต่อด้วยปูนปั้นเป็นรูปดอกบัวแทนการทำฉัตรปักไว้

อนึ่งจากการจัดกลุ่มรูปแบบเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุงที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะล้านนานี้ บางครั้งมีความจำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเจดีย์แต่ละองค์ด้วย เนื่องจากรูปแบบหลักที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มศิลปะล้านนาแล้ว ยังมีการนำศิลปะพม่าทั้งสมัยพุกามและพม่ามอญยุคหลังมาผสมผสาน จากการซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์มาเป็นลำดับในแต่ละยุคสมัย องค์ประกอบรองที่พบอยู่พร้อมกับเจดีย์ในกลุ่มนี้ เช่น จารึก พระพุทธรูป ชุ่มประตู่ โขงศิลปะล้านนา ฯลฯ ตลอดจนการสอบถามข้อมูลรายละเอียดการซ่อมแซมจากประวัติของวัดที่อาจทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของเจดีย์แต่ละองค์ได้มากขึ้น จากการศึกษาในกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะ

⁵ สันติ เล็กสุขุม, ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย (ฉบับย่อ), พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาคารพิมพ์ , 2548), 126.

⁶ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน รายวิชา 317 405 ศิลปะในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 33.

⁷ จีระศักดิ์ เดชวงค์ญา, พระเจดีย์เมืองเชียงใหม่ (กรุงเทพฯ : โอ. เอส.พรินติ้ง, 2539), 50.

⁸ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน รายวิชา 317 405 ศิลปะในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 31.

ล้านนาตัวเอง เป็นพื้นฐานในการศึกษารูปแบบเจดีย์ในเมืองเชียงตุงที่มีอยู่ทั่วไปซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากจากการรับศาสนาจากอาณาจักรล้านนา ตลอดจนเป็นพื้นฐานในการศึกษารูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุว่าดินแดนทั้งสองนั้นมีความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์มาอย่างเหนียวแน่นตั้งแต่อดีต มาจนถึงปัจจุบันที่พระสงฆ์ล้านนาและเชียงตุงยังคงเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างสองเมือง โดยมีการเผยแผ่ศาสนาเป็นพุทธนิกายลังกาวงศ์เป็นหลัก จึงจะขอยกตัวอย่างกลุ่มเจดีย์เก่าที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาดังต่อไปนี้

กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา

เจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 1 เจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง

ประวัติความเป็นมา

วัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง เป็นวัดที่มีประวัติการสร้างยาวนาน ตามตำนานกล่าวว่าเกี่ยวข้องกับการเข้ามาของพระพุทธศาสนานิกายวัดป่าแดง (นิกายลังกาใหม่) วัดป่าแดงหลวง เมืองเชียงใหม่ (ภาพที่ 77) โดยพระมหากัมภีร์ได้นำศาสนานิกายลังกาวงศ์จากลังกามาในปี พ.ศ. 1973 ศาสนาพุทธนิกายนี้ได้เจริญรุ่งเรืองในช่วงรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์ลำดับที่ 9

แห่งราชวงศ์มังราย⁹ ครองราชย์ในปี พ.ศ. 1985 – 2030¹⁰ ในช่วงเวลานี้มีการขยายอำนาจทางการเมืองการปกครองรวมถึงพระพุทธศาสนา สู่ดินแดนต่างๆรวมถึงเมืองเชียงตุงที่ขึ้นตรงต่ออาณาจักรล้านนาเวลานั้น สำหรับเมืองเชียงตุงมีพระโสมจิตรเถระเป็นผู้นำเข้ามาในราวปี พ.ศ. 1989 พงสาวดารเมืองเชียงตุงได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของศาสนานิกายหน่ป่าแดง กล่าวว่า วัดป่าแดงนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าศรีสุธรรมจุฬามณีนราช จุลศักราช 873 ตรงกับพุทธศักราช 2002¹¹ โดยมีการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมา เนื่องจากวัดนี้ถือเป็นวัดสำคัญของเมืองเชียงตุงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานประทักษิณที่มีทางลงอยู่ 2 ทาง ส่วนทางด้านที่ติดกับวิหารหลวง มีการก่อเชื่อมไว้ อีกด้านหนึ่งติดกับหอเก็บพระคัมภีร์พระไตรปิฎก บนลานประทักษิณทั้ง 4 ทิศ มีการปั้นรูปเทวดาอยู่ในท่าเทพนมหันหน้าเข้าสู่เจดีย์ ถัดจากนั้นเป็นฐานเขียง 2 ชั้นรองรับฐานในผัง 4 เหลี่ยม มีการเจาะช่องทำเป็นซุ้มจรณะนำด้านละ 3 ช่องประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทั้ง 4 ด้าน เหนือชั้นนี้เป็นฐานบัวคว่ำบัวหงายในผังยกเก็จประดับลูกแก้วอกไก่คาดที่ท้องไม้ 1 เส้น

ส่วนกลางหรือส่วนรองรับองค์ระฆัง ประกอบด้วยบัวคว่ำที่มีลักษณะคล้ายดั่งบัวถลาซ้อนกันจำนวน 3 ชั้น แต่ละชั้นมีท้องไม้ที่ยึดสูงชันไว้ บริเวณท้องไม้มีการประดับกระจกและลงรักปิดทองให้เกิดความสวยงาม

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัวปากระฆังรองรับองค์ระฆังขนาดเล็กคอดปลาย องค์ระฆังมีเส้นลวดคาดอยู่ 1 เส้นและมีลวดลายปูนปั้นประดับด้านบน บัลลังก์ถูกปรับปรุงให้เป็นรูปกลีบบัวรองรับปล้องโถง มีบัวคว่ำบัวหงายรองรับปลียอด

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมของเจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง

ในส่วนฐานประทักษิณรอบเจดีย์นี้ น่าจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสายเจดีย์ทรงระฆังจากวัดช้างล้อมศรีสัชชนาลัย (ภาพที่ 75) วัดช้างล้อมสุโขทัย (ภาพที่ 76) ซึ่งสันนิษฐานว่าส่งอิทธิพลรูปแบบมาถึง เจดีย์วัดป่าแดงหลวงเมืองเชียงใหม่ ที่กล่าวว่าเป็นการหันกลับไปเลียนแบบ

⁹ พระรัตนปัญญาเถระ, แสง มนวิthur เปรียญ, ผู้แปล, ชินกาลมาลีปกรณ์ (เชียงใหม่ : ม.ป.ท. พิมพ์เพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสงมนวิthur เปรียญ, 2517), 105.

¹⁰ สมหมาย เปรมจิตต์, ปริวรรต, ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดป่าแดง (เชียงใหม่ : ม.ป.ท. พิมพ์เผยแพร่โดยภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2519), 10.

¹¹ ทวี สว่างปัญญาคุณ, ปริวรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทยเงิน, พงสาวดารเมืองเชียงตุง, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., 2533. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง 2533), 39.

เจดีย์สุโขทัย¹² ลักษณะพิเศษคือการเจาะช่องจรณะนำเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปที่ฐานประทักษิณ ซึ่งในสมัยพระเจ้าติโลกราชกับความสัมพันธ์ของรูปแบบเจดีย์ทรงนี้ น่าจะเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนานิกายลังกาใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่เมืองเชียงตุง ในเวลาต่อมา โดยช่างท้องถิ่นได้พยายามนำรูปแบบเชื่อมโยงเจดีย์จากสายเจดีย์ทรงระฆังแบบ สุโขทัยมาไว้เมืองเชียงตุงตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การนำรูปแบบส่วนฐานประทักษิณของ เจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลจากสายเจดีย์เมืองสุโขทัย มารองรับฐานบัวที่รองรับเรือนธาตุไว้อีกชั้น ฐานในชั้นที่สองถัดจากฐานล่างนี้สามารถเปรียบเทียบได้กับศิลปะเมืองเชียงแสน เช่นส่วนฐานของ เจดีย์วัดมุงเมือง(ภาพที่ 69) ที่เป็นฐานบัวที่มีลูกแก้วออกไปประดับที่ท้องไม้ 1 เส้นอยู่ในผังยกเก็จ ส่วนนี้เป็นลักษณะร่วมของเจดีย์ในกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา ซึ่งส่วนฐานประทักษิณ และส่วนฐานในชั้นที่สองนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับศิลปะล้านนาและสายเจดีย์ทรง ระฆังจากสุโขทัยอย่างมาก ที่น่าสนใจกับส่วนฐานที่มีการเจาะช่องจรณะนำนี้คือ อดีตในส่วนฐานที่ ทำเป็นลานประทักษิณของเจดีย์วัดป่าแดงหลวงนี้อาจมีรูปช้างล้อมก็เป็นได้ เนื่องจากส่วนฐานที่ยึด สูงนี้ยังมีพื้นที่ว่างอยู่มาก แต่อาจชำรุดและทำลายทิ้งในคราวบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใดครั้งหนึ่งซึ่ง ต้องศึกษาในรายละเอียดต่อไป ซึ่งถ้าหากสามารถพิสูจน์ได้ว่าส่วนฐานชั้นนี้มีช้างล้อมอยู่จริงยิ่งจะ เป็น การสนับสนุนการนำพระพุทธศาสนาจากเมืองสุโขทัยและล้านนาในพุทธศตวรรษที่ 21 ของ พระเจ้าติโลกราชและภายหลัง ได้มาเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในเมืองเชียงตุง¹³

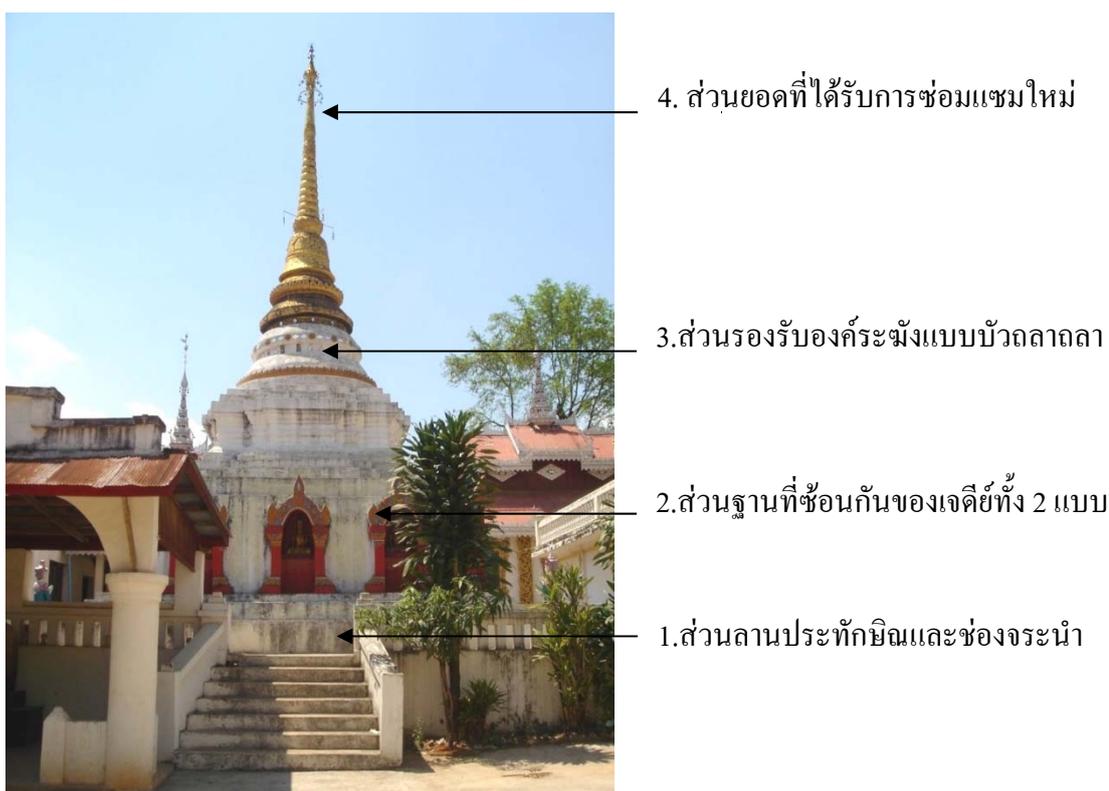
ในส่วนกลางของเจดีย์องค์นี้ ซึ่งทำเป็นส่วนรองรับองค์ระฆังที่ทำเป็นบัวคว่ำแบบ เดียวกับบัวถลาที่มีการพัฒนาให้ยึดท้องไม้สูงขึ้น น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับบัวถลาในศิลปะเจดีย์ทรง ระฆังแบบสุโขทัยตามที่ได้วิเคราะห์ไว้เบื้องต้นในส่วนฐาน ซึ่งมีส่วนสนับสนุนรูปแบบระหว่าง ส่วนฐานประทักษิณที่การเจาะช่องจรณะนำกับส่วนองค์ระฆังที่เป็นบัวถลา วิวัฒนาการที่นำรูปแบบ เจดีย์ในสายเจดีย์ทรงระฆังจากสุโขทัยมาผสมผสานกัน โดยให้ส่วนรองรับองค์ระฆังมีการยึดสูง อาจเพื่อความเหมาะสมของเจดีย์ตามความนิยมของช่างพื้นเมืองเชียงตุงอีกประการหนึ่ง

การสร้างรูปทรงระฆังที่เป็นทรงระฆังคอดปลายมีการประดับรัดคอก ถึงแม้จะเป็น รูปแบบของศิลปะพุกามแต่ก็น่าจะเป็นศิลปะพุกามที่พัฒนามาแล้วในศิลปะล้านนา ซึ่งหากดูจาก ความสัมพันธ์ของรูปแบบส่วนอื่นๆของเจดีย์องค์นี้แล้ว บัลลังก์น่าจะเป็นบัลลังก์ทรงสี่เหลี่ยมหรือ

¹² ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน ราชวิชา 317 405 ศิลปะใน ประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 43.

¹³ คณะกรรมการเมืองเชียงตุง, ตำนานวัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง (เชียงตุง : สำนักพิมพ์ คณะกรรมการศาสนาวัดป่าแดงเมืองเชียงตุง, ม.ป.ป.), 4.

บัลลังก์ที่อยู่ในผังยกเก็จ ส่วนบัลลังก์ที่ทำเป็นรูปกลีบบัวหงายซึ่งคล้ายกับบัวแวงในศิลปะล้านนา อาจเป็นการซ่อมแซมขึ้นมาภายหลัง รูปแบบของเจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดงเมืองเชียงตุง ทั้งส่วนฐานประทักษิณ ส่วนที่เจาะช่องจรณะนำ ส่วนรองรับองค์ระฆังและส่วนที่คล้ายกับบัวถลา เป็นรูปแบบที่แสดงให้เห็นการรับอิทธิพลศิลปะล้านนาอย่างที่รับมาจากสายเจดีย์ทรงระฆังจาก สุโขทัยอย่างชัดเจน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ตรงตามรูปแบบของเจดีย์ที่มีอยู่ ลักษณะของ เจดีย์องค์นี้ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นลักษณะร่วมของเจดีย์องค์อื่นๆ ในกลุ่ม เช่น เจดีย์ในวิหาร หลวงวัดอินทร์บุพผาราม (ภาพที่ 5) เจดีย์ทรงปราสาทยอดขนาดเล็กที่อยู่ในวิหารหลวงวัดอินทร์ บุพผาราม (ภาพที่ 6) ซึ่งลักษณะร่วมของศิลปะล้านนานี้ได้แสดงความแตกต่างของรูปแบบเจดีย์ใน แต่ละยุคสมัยในศิลปะล้านนา โดยเฉพาะส่วนฐานและส่วนเรือนธาตุที่ปรากฏอยู่สามารถเทียบเคียง กับรูปแบบเจดีย์ในกลุ่มนี้และเจดีย์ในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา ดังจะได้แสดงรูปแบบของ เจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดงไว้ดังนี้

ภาพที่ 2 ส่วนประกอบเจดีย์ประธานวัดราชฐานหลวงป่าแดง

1. ส่วนลานประทักษิณและส่วนฐานล่างของเจดีย์วัดราชฐานหลวงเมืองเชียงตุง ซึ่งเจาะซุ้มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น แสดงให้เห็นอิทธิพลเจดีย์สายเจดีย์ทรงระฆังจาก สุโขทัย อย่างเห็นได้ชัด สามารถเปรียบเทียบได้กับลานประทักษิณของเจดีย์วัดช้างล้อม

ศรีสังฆนาลัย ซึ่งสร้างเจดีย์บนฐานช้างล้อมที่มีบันไดขึ้นสู่ลานประทักษิณและเหนือฐานประทักษิณ มีซุ้มจรนันทิ แต่ละด้านประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ด้านละ 5 ช่อง¹⁴ ซึ่งสอดคล้องกับศิลาจารึกที่อยู่ด้านหน้าของเจดีย์ที่สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระหว่างล้านนาและสุโขทัยในสมัยพระเจ้ากือนาในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ที่ได้ส่งสมณทูตมาขอพระสมณะเถรจากพระยาสิทธิไทย ซึ่งพบความสัมพันธ์ระหว่างกันแล้วของเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอดในวัดมหาธาตุเมืองสุโขทัย ในสมัยพระเจ้าติโลกราชในช่วงทำสงครามกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งล้านนาได้เข้ามายึดครองได้ถึงเมืองศรีสังฆนาลัย¹⁵ ซึ่งต่อมาศาสนาพุทธนิกายวัดป่าแดงเมืองเชียงใหม่ได้เข้ามาสู่เมืองเชียงตุง ซึ่งน่าจะเป็นเหตุผลของการได้รับแรงบันดาลใจจากเจดีย์ในสายเจดีย์ทรงระฆังจากสุโขทัย โดยช่างท้องถิ่นเมืองเชียงตุงได้พยายามที่จะถ่ายทอดรูปแบบเอาไว้เป็นส่วนฐานของเจดีย์

2. ลักษณะร่วมของฐานเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะล้านนาคือ สามารถเทียบเคียงได้กับส่วนฐานของเจดีย์ที่ตั้งอยู่ด้านบนจากฐานล่าง ที่เป็นรูปแบบของศิลปะล้านนาซึ่งมีการพัฒนาหลายสมัย ซึ่งในส่วนฐานนี้เองที่ทำให้เห็นถึงแนวคิดทางด้านรูปแบบของฐานบัวแบบล้านนาซึ่งปรากฏอยู่ในกลุ่มเจดีย์เดียวกันคือ เจดีย์ในวิหารหลวงวัดอินทร์บุพผาราม ซึ่งเป็นระบบฐานบัวในผังยกเก็จของเจดีย์ในศิลปะล้านนาเช่นกัน ซึ่งส่วนฐานระบบนี้มีแบบแผนที่เด่นชัดตลอดจนเจดีย์ของเมืองเชียงตุงในกลุ่มนี้ก็สร้างขึ้นให้ใช้ระบบเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดอีกด้วย

3. ในส่วนรองรับองค์ระฆังที่มีลักษณะเป็นบัวกลีบซ้อนกันขึ้นไป 3 ชั้น แสดงให้เห็นรูปแบบที่สอดคล้องกับส่วนฐานล่างแบบสุโขทัย ถึงแม้ว่าส่วนยอดจะมีการบูรณะซ่อมแซมใหม่ทำให้เจดีย์องค์นี้เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงการผสมผสานกันของศิลปะล้านนาและศิลปะสุโขทัยเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจของเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุง

จากหลักฐานสนับสนุนรูปแบบศิลปะล้านนาที่เข้ามาสู่เมืองเชียงตุง ที่แสดงถึงความเก่าแก่ของวัดราชฐานหลวงป่าแดงว่ามีอายุการสร้างอยู่ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 นั่นก็คือพระศิลาจารึกในรูปแบบที่นิยมในสุโขทัยและล้านนา คือจารึกบนแผ่นหินทรายด้วยอักษรไทยน้อย (ภาพที่ 3) ซึ่งนักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์และโบราณคดีได้ปริวรรตและสนับสนุนเรื่องการเผยแพร่พระพุทธศาสนานิกายวัดป่าแดงหลวงจากเมืองเชียงใหม่เข้าสู่

¹⁴ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะสุโขทัย พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟิลิปส์เซ็นเตอร์, 2549), 62.

¹⁵ สักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึกและศิลปกรรม, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 86.

นครเชียงใหม่¹⁶ ซึ่งจากพงศาวดารเมืองเชียงใหม่และเมืองเชียงตุง ต่างก็จารึกเป็นเนื้อความเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันระหว่างอาณาจักรล้านนาและเมืองเชียงตุงที่มีต่อกันอย่างแน่นแฟ้น โดยศิลาจารึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์นี้พบไม่มากนักในเมืองเชียงตุง อีกหลักหนึ่งพบที่จารึกวัดพระธาตุจอมค้อยที่กล่าวถึงประวัติการสร้างและการบูรณะพระธาตุจอมค้อยเป็นภาษาไทยน้อยเช่นกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเรื่องการจารึกบนแผ่นหินนี้ได้แพร่หลายไปจากสุโขทัยและล้านนาสู่เมืองเชียงตุงอีกทอดหนึ่ง ซึ่งนิมิตที่จะจารึกเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่

หลักฐานสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือมีการขนย้ายพระพุทธรูปจากล้านนา (ภาพที่ 4) มาไว้ยังเมืองเชียงตุง พระพุทธรูปองค์นี้ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าพระประธานในวิหารหลวงวัดราชฐานหลวงป่าแดง ซึ่งอยู่ร่วมกับพระพุทธรูปขนาดเล็กอีกหลายองค์ตามความนิยมของชาวเชียงตุง ที่มักจะวางพระพุทธรูปจำนวนมากในวิหารประกอบกับพระประธาน ที่จะเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ พระพุทธรูปสำริดองค์นี้แสดงลักษณะพระพุทธรูปที่มีวิวัฒนาการเป็นรูปแบบเฉพาะของล้านนาในช่วงปลายถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 21 มีลักษณะเฉพาะคือ นิยมทำฐานสูง ส่วนฐานเป็นลวดลายบัวคว่ำ - บัวหงาย พระวรกายค่อนข้างเรียบบางและเตี้ย พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก พระเพราค่อนข้างแคบ นิยมทำนิ้วพระหัตถ์เรียวยาว ปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่เสมอกัน ลักษณะนี้พบมากในพระพุทธรูปกลุ่มสกุลช่างเชียงราย เชียงแสน ผ่างและเชียงของ¹⁷ เช่นตัวอย่างพระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดบ้านแซว เมืองเชียงแสน(ภาพที่ 88) ที่มีพุทธลักษณะเป็นกลุ่มเดียวกับพระพุทธรูปที่วัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุงนี้ โดยชาวเมืองเชียงตุงถือว่าเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ประจำเมือง ด้วยความอูสาหะที่คนโบราณนั้นต้องใช้เวลาในการเดินทางแรมเดือนจนกว่าจะไปถึงกัน อันหมายถึงความศรัทธาที่สูงส่งของประชาชนชาวไทยเงินที่มีต่อพระพุทธศาสนา ตลอดจนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มชาติพันธุ์ไต (ไท) โดยมีเชียงใหม่เป็นราชธานีซึ่งส่งความเจริญมาสู่เมืองเชียงตุงในฐานะบ้านพี่เมืองน้องกันตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

¹⁶ Griswold A.B. และ ประเสริฐ วัฒนกร, ปริวรรตและแปลความหมาย, Journal of the Siam Society (เชียงตุง : ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 73 -78.

¹⁷ สักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะเมืองเชียงแสน : วิเคราะห์งานศิลปกรรมร่วมกับเอกสารทางโบราณคดีและเอกสารทางประวัติศาสตร์ (เชียงใหม่ : กรมศิลปากร, 2550), 225.

ภาพที่ 3 จารึกวัดราชฐานหลวงป่าแดง

ภาพที่ 4 พระพุทธรูปสกุลช่างจากเชียงรายที่นำมาไว้วัดราชฐานหลวง เมืองเชียงตุง
เจดีย์ประธานวัดอินทร์บุพผาราม

ภาพที่ 5 เจดีย์วัดอินทร์บุพผาราม

ประวัติความเป็นมา

วัดอินทร์บุพผาราม เป็นวัดที่มีประวัติการสร้างตามตำนานเมืองเชียงตุงว่าสร้างมาใน ราวรัชสมัยพญามังรายกษัตริย์ล้านนา¹⁸ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 โดยตำนานกล่าวว่าพระองค์เป็นผู้ทรงรวบรวมหัวเมืองเชียงตุงให้เป็นปึกแผ่นเป็นแผ่นดินเดียวกับอาณาจักรล้านนา ความสำคัญนี้จึงทำให้วัดอินทร์บุพผารามมีการบูรณปฏิสังขรณ์มาทุกยุคทุกสมัย การบูรณะครั้งท้ายสุดตามจารึกที่ฐานเจดีย์ว่าอยู่ในปีจุลศักราช 1282 ตัว¹⁹ คือราว พ.ศ. 2464 ตามการคำนวณศักราชแบบพม่า ชื่อของวัดอินทร์ในระยะแรกนั้นชื่อว่า วัดป่าเขียว ต่อมาเรียกว่า วัดหม่อนสุด ลำดับสุดท้ายจึงได้รับการขนานนามว่าวัดอินทร์บุพผาราม²⁰ จุดสำคัญของวัดอยู่ที่เจดีย์ซึ่งมีขนาดใหญ่องค์นี้ตั้งอยู่ในพระวิหารหลวงหลังพระประธาน ถือเป็นลักษณะพิเศษซึ่งไม่เหมือนกับเจดีย์องค์อื่นๆในเมืองเชียงตุงคือมีรูปแบบเจดีย์ก่อนมาทางศิลปะล้านนา ภายในวิหารหลังนี้เช่นกันพบเจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนาขนาดเล็กอยู่ร่วมกับพระพุทธรูปที่ตั้งเรียงรายอยู่จำนวนมาก ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กับเจดีย์องค์ประธานของวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะล้านนา มา ตั้งแต่ต้นจึงปรากฏเจดีย์ทรงปราสาทขนาดเล็กนี้ (ภาพที่ 6)

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานล่างสุดเป็นฐานเจียงในฝัง 4 เหลี่ยมที่ยึดสูง 1 ฐาน ถัดจากชั้นฐานนี้เป็นฐานบัว 2 ฐานซ้อนกันในผังยกเก็จ ท้องไม่มียึดสูงประดับลูกแก้วออกไก่อ้าคอดอยู่ 2 เส้น

ส่วนรองรับองค์ระฆัง ประกอบด้วยบัวหงายรองรับเรือนธาตุรูปบัวคว่ำบัวหงายในผังยกเก็จ ซ้อนกันจำนวน 3 ชั้น

ส่วนยอด ประกอบด้วยองค์ระฆังในผังยกเก็จอย่างมาก บัลลังก์ในผังยกเก็จอย่างมาก และปลียอดตามลำดับ

วิเคราะห์รูปแบบโดยรวมเจดีย์ในวิหารหลวงวัดอินทร์บุพผาราม

รูปแบบลักษณะร่วมของส่วนฐานนี้เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในกลุ่มของเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา โดยในส่วนนี้ฐานบัวในผังยกเก็จที่มีการประดับลูกแก้วออกไก่อ้า 2 เส้น เป็นระเบียบของเจดีย์ทรงระฆังรุ่นหลังของศิลปะล้านนาที่ได้มีการพัฒนามาแล้วสามารถเปรียบเทียบได้กับส่วนฐานบัวของเจดีย์พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน (ภาพที่ 71)

¹⁸ คณะกรรมการเมืองเชียงตุง, ตำนานเมืองเชียงตุง (เชียงตุง : ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 2.

¹⁹ จารึกอักษรธรรมล้านนา ภาษาไทเงินเมืองเชียงตุง ที่ฐานเจดีย์กล่าวถึงประวัติการบูรณะเจดีย์ในปีพุทธศักราช 2464 น่าจะเป็นการบูรณะซ่อมแซมในครั้งสุดท้าย คือ รูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบันนี้.

²⁰ คณะกรรมการศาสนาเมืองเชียงตุงและวัดอินทร์บุพผาราม, ประวัติวัดอินทร์ ดอยห้วย (เชียงตุง : ม.ป.ท., 2549), 1.

องค์ประกอบสำคัญของส่วนนี้คือการมีฐานบัว 2 ฐานซ้อนกันในผังสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมหรือยกเก็จ ซึ่งถือเป็นลักษณะเฉพาะของล้านนา²¹ กล่าวคือสายเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนานั้นมีวิวัฒนาการมาจากเจดีย์วัดอุโมงค์เถรจันทร์ ที่ต่อมาพัฒนามาเป็นเจดีย์วัดพระบาทหลวงเมืองเชียงใหม่ ซึ่งตำนานกล่าวว่าสร้างขึ้นโดยพระเจ้ากือนา²² ส่วนวิวัฒนาการที่ถือเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดคือ เจดีย์พระธาตุหริภุญชัย โดยพบว่าแพร่หลายอยู่ในล้านนาจำนวนมาก จึงพอสรุปได้ว่ารูปแบบนี้ น่าจะเกิดขึ้นในระหว่าง รัชการของพระเจ้ากือนาเรื่อยลงมาจนถึงสมัยพระเจ้าติโลกราชซึ่งมีการซ่อมแซมพระธาตุหริภุญชัยครั้งใหญ่²³ ส่วนฐานนี้เองอาจเป็นการส่งอิทธิพลจากอาณาจักรล้านนามาสู่เมืองเชียงตุงในเวลาต่อมา ภายหลังจากที่ศาสนาพุทธนิกายวัดป่าแดงมาประดิษฐานที่เชียงตุงแล้ว

ในส่วนของเรือนธาตุที่ทำเป็นบัวคว่ำบัวหงายในผังยกเก็จหรือเพิ่มมุมอย่างละเอียดซ้อนกัน 3 ฐานนี้ เป็นรูปแบบที่พิเศษซึ่งไม่ปรากฏพบในเจดีย์องค์ใดของเมืองเชียงตุง ซึ่งน่าจะมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับส่วนรองรับองค์ระฆังในศิลปะเมืองเชียงแสน เช่นที่เจดีย์วัดผ้าขาวป้าน เมืองเชียงแสนมีส่วนรองรับองค์ระฆังในผังยกเก็จซ้อนกัน 3 ชั้น²⁴ อีกตัวอย่างหนึ่งเจดีย์วัดปราสาทคุ่มที่มีส่วนรองรับองค์ระฆังในผังยกเก็จซ้อนกัน 3 ชั้นเช่นกัน ซึ่งส่วนนี้แสดงถึงวิวัฒนาการของส่วนรองรับองค์ระฆังที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของศิลปะล้านนา²⁵ ดังนั้นในส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์วัดอินทร์บุพผารามนี้ จึงแสดงความสัมพันธ์กับศิลปะล้านนาที่สอดคล้องกับส่วนฐานที่เป็นอิทธิพลศิลปะเจดีย์ล้านนาเช่นกัน ส่วนการทำลึบบัวปัทมบาทที่ด้านล่างของชั้นส่วนรองรับองค์ระฆังน่าจะเป็นการทำให้รูปแบบให้สอดคล้องกับส่วนฐานที่เป็นรูปกลีบบัวหงายในส่วนฐานเช่นกัน

ในส่วนยอดนี้น่าจะเป็นงานซ่อมแซมในสมัยหลัง โดยรายละเอียดแล้วองค์ระฆังที่อยู่ในผังเพิ่มมุมของเจดีย์องค์นี้ มีความเป็นไปได้ว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับส่วนยอดของเจดีย์เพิ่มมุมในศิลปะรัตนโกสินทร์ หรือประการหนึ่งคือมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบยอดสี่ระแบบพุกาม เนื่องจากเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นการผสมผสานของบัลลังก์ที่ตั้งอยู่ในผังยกเก็จกับ ทรงระฆังที่อยู่

²¹ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะภาคเหนือ, (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 130.

²² ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน, 163.

²³ คู่มือสันนิษฐาน เรื่องการกำหนดอายุพระธาตุหริภุญชัยอยู่ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช ใน สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะภาคเหนือ (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 107.

²⁴ จีรศักดิ์ เดชวงศ์ญา, พระเจดีย์เมืองเชียงแสน (กรุงเทพฯ : บริษัท โอ เอส พรินติ้ง เฮ้า จำกัด, 2539), 71.

²⁵ จีรศักดิ์ เดชวงศ์ญา, “เจดีย์ทรงระฆังในเมืองเชียงแสน,” เมืองโบราณ 20, 2 (เมษายน- มิถุนายน ,2537) : 68.

ในฝั่งเพิ่มมุม ซึ่งต้องศึกษาด้านประวัติศาสตร์และการบูรณปฏิสังขรณ์โดยละเอียดต่อไป หากมีแนวโน้มนำมาทางศิลปะรัตนโกสินทร์ ก็จะเป็นรูปแบบการเพิ่มมุมจำนวนมากหรือที่เรียกว่าเจดีย์เพิ่มมุมประเภทเจดีย์ทรงเครื่อง ซึ่งมีตัวอย่างที่เจดีย์เพิ่มมุมจำนวนหลายองค์ในวัดพระเชตุพนฯ หรือวัดโพธิ์ซึ่งก่อสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชการที่ 3²⁶ ดูจากองค์ระฆังในฝั่งที่เพิ่มมุมของเจดีย์วัดอินทร์บุพผารามที่มีการเพิ่มมุมจำนวนมาก ถัดจากนั้นเป็นบัลลังก์ในฝั่งเพิ่มมุมอย่างมากเช่นกัน ในส่วนยอดนั้นหากเป็นความสัมพันธ์กับศิลปะรัตนโกสินทร์อาจเชื่อมโยงได้กับจารึกที่ส่วนฐานถึงการบูรณะครั้งล่าสุดใน พ.ศ. 2464 ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์เรื่องการสงครามระหว่างสยามกับเชียงตุงในช่วงเวลาเดียวกัน กล่าวคือได้มีการทำสงครามระหว่างกันถึง 3 ครั้งซึ่งภายหลังมีช่วงระยะเวลาหนึ่งที่สยามได้รวม หัวเมืองเชียงตุงไว้ได้ จากนั้นสยามจำต้องยอมรับการปักปันดินแดนใหม่ที่อังกฤษจัดทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2435²⁷ หรืออาจเป็นการหยิบยืมรูปแบบจากศิลปะโดยช่างเชียงตุงสร้างสรรค์ขึ้นมาในช่วงหลัง จึงปรากฏรูปแบบส่วนยอดแบบศิลปะรัตนโกสินทร์กับเจดีย์วัดอินทร์บุพผาราม ซึ่งต้องศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบดังกล่าวมานี้ของเจดีย์ที่อยู่ในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ที่มีบทบาทต่อรูปแบบศิลปะ ที่มีการนำรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเจดีย์ในศิลปะล้านนามาใช้ ซึ่งทั้งมีความสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมที่ในบริเวณใกล้เคียงกันนี้ด้วย เจดีย์ในวิหารหลวงวัดอินทร์บุพผารามนี้ที่จัดให้อยู่ในกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา แสดงลักษณะร่วมของส่วนฐานในฝั่ง 4 เหลี่ยมที่ยึดสูง 1 ฐาน ถัดจากชั้นฐานนี้เป็นฐานบัว 2 ฐานซ้อนกัน ในฝั่งยกเก็จ ท้องไม่มีการยึดสูงประดับลูกแก้วออกไล่คาคออยู่ 2 เส้น ที่เป็นลักษณะร่วมเช่นเดียวกับส่วนฐานของเจดีย์ประธานวัดราชฐานหลวงป่าแดง ซึ่งเป็นฐานบัวในฝั่งยกเก็จที่พัฒนาอยู่ในศิลปะล้านนา จากส่วนล่างที่เป็นฐานบัวนี้ก็มีส่วนรองรับองค์ระฆังที่พยายามยึดขึ้นสูงในลักษณะเดียวกับเจดีย์พระธาตุหริภุญชัย โดยส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์ วัดอินทร์บุพผารามนั้นอยู่ในฝั่งยกเก็จแทนที่จะเป็นฝั่งกลม แต่แสดงความสัมพันธ์กับเจดีย์ในศิลปะล้านนาดังเช่นเจดีย์ประธานวัดราชฐานหลวงป่าแดงเช่นกัน

หลักฐานที่สนับสนุนข้อสรุปคำสันนิษฐานเจดีย์ในวิหารหลวงวัดอินทร์บุพผารามคือเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบล้านนาขนาดเล็ก ซึ่งเจดีย์ทรงปราสาทแบบล้านนาอยู่ระหว่าง

²⁶ สันติ เล็กสุขุม, รวมบทความ มุมมอง ความคิด และความหมาย : งานช่างไทยโบราณ (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2548), 95-96.

²⁷ สุทธราชย์ ยิมประเสริฐ, “สงครามเชียงตุงครั้งสุดท้าย พ.ศ. 2485 – 2488,” เมืองโบราณ 20,1 (มกราคม - มีนาคม, 2537) : 85.

พระพุทธรูปเบื้องหลังเจดีย์องค์ประธาน ซึ่งส่วนฐานเจดีย์เป็นผังยกเก็จรองรับทรงปราสาทในผังสี่เหลี่ยม ส่วนยอดมีการผสมผสานส่วนรองรับองค์ระฆังในผังแปดเหลี่ยมและผังกลมรองรับองค์ระฆังที่ไม่มีบัลลังก์ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมในเป็นศิลปะพุกาม ซึ่งโดยภาพรวมน่าจะเป็นรูปแบบที่มาจากศิลปะล้านนาเป็นหลัก จึงเป็นข้อสนับสนุนรูปแบบศิลปะล้านนาของเจดีย์องค์ใหญ่ได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้ว่าหลักฐานเจดีย์ในเมืองเชียงตุง หรือวัดวาอารามต่างๆที่ปรากฏหลักฐานความสัมพันธ์ กับล้านนา จะพบว่ามีส่วนปลุกสร้างหรือสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงความเกี่ยวข้องระหว่างกัน อันเนื่องมาจากความใกล้เคียงกันของระบบการเมืองการปกครองทางประวัติศาสตร์ ผู้คน ภาษา วรรณกรรม วัฒนธรรมประเพณีที่อยู่ภายใต้พื้นฐานเดียวกัน การที่วัดอินทร์บุพผารามนี้มีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ล้านนามาตั้งแต่ต้น ในการสร้างสถาปัตยกรรมทางศาสนาจึงค่อนข้างมาทางศิลปะล้านนาเป็นส่วนมาก อีกทั้งวิหารหลวงวัดอินทร์บุพผารามนี้มีขนาดใหญ่โต เมื่อมองภายนอกอาจเข้าใจว่าเป็นการสร้างวิหารเพื่อให้เหมาะสมกับองค์พระประธานภายใน แต่เมื่อเข้าสู่วิหารจะทราบว่าพระประธานนั้นมีได้มีองค์ใหญ่มากแต่อย่างไร แต่การสร้างอาคารขนาดใหญ่เพื่อให้เป็นอาคารหลังคาคลุมแก่องค์เจดีย์ที่อยู่ในบริเวณหลังพระประธาน เนื่องจากชาวเมืองเชียงตุงให้ความสำคัญแก่ประวัติศาสตร์ของวัดนี้มากตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ 6 เจดีย์ทรงปราสาทภายในวิหาร วัดอินทร์บุพผาราม

ภาพที่ 7 จารึกที่ฐานเจดีย์ในวิหารหลวงวัดอินทร์บุพผาราม

กล่าวถึงการบูรณะเมื่อมหาศักราชได้ 1282 โดยพุทธศาสนิกชนชาวเชียงตุง ตรงกับพุทธศักราช 2464 ถือเป็นบูรณะครั้งล่าสุด ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับรูปแบบของเจดีย์องค์นี้

เจดีย์วัดพระแก้ว เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 8 เจดีย์วัดพระแก้วเมืองเชียงตุง

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์วัดพระแก้วมีประวัติการสร้างมาตั้งแต่รัชสมัยเจ้าเจ็ดพันตูกษัตริย์เมืองเชียงตุง ในช่วงต้นประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง เช่นเดียวกับเจดีย์วัดพระธาตุจอมทอง โดยข้อความของตำนานกล่าวว่า พระองค์มีความประสงค์ที่จะสร้างวัดพระแก้วให้พระสงฆ์ฝ่ายลังกาจำพรรษาอยู่²⁸ อาณาเขตของ วัดพระแก้วนี้ตั้งอยู่ติดกับหอคำหลวงของเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง (ภาพที่ 91) ที่ตั้งของหอคำหลวงนี้ตัวอาคารโบราณถูกรัฐบาลทหารพม่าทุบทิ้งสร้างเป็นโรงแรมเข้ามาแทนที่ เพื่อมิให้ชนกลุ่มน้อยชาวไทเงินมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในสถาบันชาติและสถาบันกษัตริย์ของตนอีกต่อไป วิหารหลวงของวัดพระแก้วนั้นหันเข้าสู่วิหารวัดพระเจ้าหลวงพระระแงง เบื้องหลังวิหารมีเจดีย์ทรงระฆังอยู่ 1 องค์ เจดีย์องค์นี้ไม่ปรากฏอายุการสร้างที่ชัดเจน

²⁸ ทวี สว่างปัญญางกูล, ปริวรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทยเงิน, พงสาวดารเมืองเชียงตุง, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., 2533. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง 2533), 34.

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิง 3 ชั้น ในชั้นฐานเชิงนี้มีการก่อซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปที่ด้านทิศตะวันออกเพียงด้านเดียว ถัดจากนั้นคือฐานบัวในผังยกเก็จที่ประดับลูกแก้ว 1 เส้น

ส่วนรองรับองค์ระฆัง ประกอบด้วยฐานชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นฐานบัวที่อยู่ในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้ประดับลูกแก้ว 1 เส้น ส่วนรองรับองค์ระฆังในชั้นที่ 2 เป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยม ยึดท้องไม้สูง มีการประดับลูกแก้ว 2 เส้นกลางท้องไม้ เนื้อชั้นนี้เป็นฐานบัวในผังกลมที่ท้องไม้มีการประดับลูกแก้ว 2 เส้น

ส่วนยอด ประกอบด้วยองค์ระฆังขนาดใหญ่มีรัศมีดอกคาอยู่ 1 เส้น รัศมีนี้มีลวดลายประดับโดยรอบ ถัดจากนั้นเป็นปล้องโกลนที่มีการประดับลวดลายทุกชั้น กลีบบัวคว่ำบัวหงายและปลียอดตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดพระแก้ว

ในส่วนฐานเจดีย์วัดพระแก้วเมืองเชียงตุงนี้ การทำซุ้มจะนำประดิษฐานพระพุทธรูปขึ้นมาด้านหนึ่ง เป็นการแสดงให้เห็นความพยายามสร้างความสัมพันธ์กับศิลปะแบบพุกาม ซึ่งรูปแบบนี้เองที่ศิลปะล้านนาในยุคต้นรับอิทธิพลไปจากพุกามทั้งการเจาะซุ้มจรณะและการประดับฝักเพกาที่ซุ้ม²⁹ จุดสังเกตในส่วน ซุ้มจรณะ คือ เป็นการสร้างซุ้มไว้บนฐานไว้เพียง 2 ด้าน อาจเป็นงานสร้างขึ้นภายหลังใน การบูรณะครั้งใดครั้งหนึ่ง เนื่องจากตัวอาคารซุ้มเพียงตั้งอยู่บนฐานเชิงเท่านั้นมิได้เจาะลงเข้าไปในตัวฐาน ในส่วนด้านที่ติดกับวิหารนั้นค้ำแคบเกินไปทำให้พื้นที่ไม่เพียงพอกับการทำซุ้มเพราะชิดกำแพงแล้วบุคคลทั่วไปก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ ด้านทั้งสามนี้ก็จะถูกปล่อยโล่งไม่ทำซุ้มจรณะแต่อย่างใด ซุ้มจรณะด้านที่มีอยู่นี้จึงอาจเป็นการสร้างเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปเท่านั้น

ในส่วนฐานบัวที่อยู่ในผังยกเก็จซึ่งใกล้เคียงกับศิลปะล้านนาในระยะหลัง จากรูปแบบที่ใกล้เคียงกับเจดีย์สายเจดีย์ทรงระฆังของล้านนาที่มีการทำฐานบัวในผังยกเก็จที่ซ้อนกัน 2 ฐาน ในศิลปะล้านนาเช่น เจดีย์วัดพระธาตุหริภุญชัย³⁰ (ภาพที่ 71) ที่ส่งอิทธิพลมาให้แก่เจดีย์สายเจดีย์ทรงระฆังในล้านนาช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ซึ่งฐานบัวของเจดีย์วัดพระแก้วน่าจะเป็น

²⁹ น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], “วิวัฒนาการสถาปัตยกรรม: สถาปัตยกรรมมอญพม่า” เมืองโบราณ 11, 4 (ตุลาคม – ธันวาคม, 2528) : 85.

³⁰ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน รายวิชา 317 405 ศิลปะในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 33.

รูปแบบที่พัฒนาของฐานบัวแบบล้านนาในสมัยหลังแล้ว โดยเปรียบเทียบได้กับส่วนฐานของเจดีย์ศิลปะล้านนาที่สร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ 21 เช่นส่วนฐานของเจดีย์วัดหนองเจ็ดรินเมืองเชียงใหม่ ที่พัฒนาเพิ่มจำนวนฐานบัวโดยมีฐานบัวลูกแก้วอกไก่สองฐานและเพิ่มขึ้นฐานขนาดเล็กที่ท้องไม้เพื่อเพิ่มความสูงของเจดีย์³¹ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับส่วนฐานของเจดีย์วัดพระแก้วเมืองเชียงตุง โดยส่วนฐานของเจดีย์องค์นี้ที่คิดไปจากระเบียบเดิมของศิลปะล้านนาซึ่งน่าจะเป็นการผสมผสานระหว่างกันของศิลปะล้านนาและศิลปะพม่าจากบัวลูกแก้วที่คาดอยู่กลางท้องไม้และซุ้มจรณะที่สร้างขึ้นภายหลัง รูปแบบนี้ที่คิดไปจากระเบียบของส่วนฐานทั้งแบบศิลปะล้านนาและศิลปะพุกามอาจจะพัฒนามาเป็นลักษณะเฉพาะของเจดีย์ศิลปะเมืองเชียงตุงอีกตัวอย่างหนึ่ง

ในส่วนรองรับองค์ระฆังองค์นี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม ตัวอย่างได้แก่ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์วัดจอมทอง เจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง เจดีย์วัดยางกวง เจดีย์วัดพระธาตุดอยมมณ หมายเลข 1 และ 2 ซึ่งสอดคล้องกับส่วนยอดที่เป็นทรงระฆังที่ไม่มีบัลลังก์ ซึ่งเป็นความนิยมของศิลปะพุกามเช่นกัน ลักษณะร่วมนี้ปรากฏอยู่ในเจดีย์ทรงระฆังที่ไม่ปรากฏบัลลังก์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามในเมืองเชียงตุงเกือบทุกองค์ เจดีย์วัดพระแก้วเมืองเชียงตุงนี้ เมื่อพิจารณาจากลักษณะร่วมทางด้านศิลปกรรมเจดีย์องค์นี้ จึงเป็นแบบผสมผสานทั้งอิทธิพลศิลปะล้านนาและอิทธิพลศิลปะพุกาม ลักษณะร่วมของเจดีย์วัดพระแก้วจึงสามารถอธิบายที่มาของส่วนประกอบต่างๆ ได้จากส่วนฐานที่แสดงรูปแบบของฐานบัวแบบศิลปะล้านนา ซึ่งน่าจะเป็นฐานในศิลปะล้านนาสมัยหลังที่ได้รับการปรับปรุงในการบูรณะซ่อมแซมภายหลัง อาจเป็นไปได้ว่าส่วนนี้เป็นส่วนที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมได้มากกว่าส่วนประกอบอื่นๆ เช่นส่วนฐานล่างที่มีการเพิ่มซุ้มพระพุทธรูปเพียงด้านเดียว หรือส่วนยอดที่เป็นส่วนองค์ระฆังขนาดใหญ่ไม่ปรากฏบัลลังก์ตามแบบศิลปะพม่าสมัยพุกามที่อาจต่อเติมขึ้นภายหลังจากการซ่อมแซมครั้งใดครั้งหนึ่ง

เจดีย์องค์นี้จึงอาจตีความได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบดั้งเดิม จากการบูรณปฏิสังขรณ์ หรือเป็นการผสมผสานทางด้านศิลปะล้านนาและศิลปะพุกามแต่แรกเริ่มการสร้าง ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นรูปแบบเฉพาะของเจดีย์ในเมืองเชียงตุงได้ สำหรับส่วนฐานที่แสดงลักษณะร่วมของฐานเจดีย์ในศิลปะล้านนา จึงควรจัดให้เจดีย์วัดพระแก้ว เมืองเชียงตุงอยู่ในกลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลเจดีย์ศิลปะล้านนา ที่มีความพิเศษไปกว่าเจดีย์ในกลุ่มเดียวกันองค์ก่อนหน้าที่กล่าวมา คือ การนำศิลปะพม่าสมัยพุกามเข้ามาผสมผสานไว้ด้วย ซึ่งรูปแบบนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุง ยังอาจเป็นการพัฒนาในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่จะกลายมาเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของเจดีย์ในศิลปะเชียงตุงในเวลาต่อมา

³¹ จีรศักดิ์ เดชวงศ์ญา, พระเจดีย์เมืองเชียงใหม่ (เชียงใหม่ : กลางเวียงการพิมพ์, 2541), 104.

สรุปผลกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา

เจดีย์ในกลุ่มตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับศิลปะล้านนานั้น ตามที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วมักจะมีประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่สอดคล้องกับรูปแบบของเจดีย์ตัวอย่างเช่น เจดีย์ในวิหารวัดอินทร์บุพผารามที่แสดงความสัมพันธ์กับศิลปะล้านนายุคหลังช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 21 หรือนับตั้งแต่สมัยของเจดีย์พระธาตุหริภุญชัยเป็นต้นมา โดยหลักฐานเบื้องต้นนั้นเป็นตำนานที่มีการจารึกไว้ในคัมภีร์ใบลาน ซึ่งอาจมีความคลาดเคลื่อนไปบ้างจากการจารึกที่ต่างยุคสมัยกับเหตุการณ์จริงหลายร้อยปี จากการพบว่าใบลานในเมืองเชียงคองที่มีการคัดลอกสืบทอดกันมาส่วนมากมักมีอายุอยู่ในราวไม่เกิน 300 - 400 ปีเท่านั้น หลักฐานที่เหลืออยู่คือรูปแบบของเจดีย์ในปัจจุบัน จึงเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะร่วมของรูปแบบศิลปะล้านนาได้ดีกว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือตำนานที่ยังคลุมเครืออยู่มาก ทำให้เห็นความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบศิลปะล้านนาในช่วงการเผยแพร่ศาสนาจากอาณาจักรล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เช่นเดียวกับเจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ศิลปจารึก ตำนานมารองรับ

ดังนั้นสิ่งที่บ่งชี้ลักษณะร่วมของเจดีย์ในกลุ่มดังกล่าวนี้ก็คือรูปแบบศิลปะที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เช่น ส่วนฐาน ส่วนเรือนธาตุที่เป็นทรงปราสาท ฯลฯ ที่สามารถเทียบได้กับรูปแบบเจดีย์ในศิลปะล้านนาได้ กรณีรูปแบบเจดีย์วัดพระแก้วเมืองเชียงคองที่มีการผสมผสานกันระหว่างศิลปะล้านนาและศิลปะพุกามสามารถพิจารณารูปแบบ ความเป็นมา การซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์ที่อยู่ในรูปแบบปัจจุบัน ซึ่งระบบของส่วนฐานและเรือนธาตุในแบบศิลปะล้านนานั้นมีความแตกต่างจากระบบของเจดีย์พุกามหลายประการเช่น เจดีย์พุกามนั้นมีส่วนฐานที่เป็นระบบเฉพาะเช่นฐานบัวยกเก็จที่สร้างเพื่อขยายส่วนฐานให้ใหญ่ขึ้น หรือส่วนรองรับองค์ระฆังที่ไม่มีระบบของเรือนธาตุทรงปราสาทเข้ามาเกี่ยวข้อง ประกอบกับเจดีย์พุกามส่วนมากเป็นสายเจดีย์ทรงระฆังที่ไม่มีบัลลังก์ จึงทำให้เจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะล้านนามีความโดดเด่น โดยสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ความเกี่ยวข้องระหว่างเมืองเชียงคองกับล้านนาได้ ทั้งนี้รูปแบบศิลปะล้านนาที่เข้ามาสู่เมืองเชียงคองนั้นมีอยู่ทุกสมัย อันมีปัจจัยด้านต่างๆเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเพราะความใกล้เคียงกันของกลุ่มชาติพันธุ์ไตของทั้งสองเมืองซึ่งเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันมาอย่างยาวนาน จึงสามารถสรุปได้ว่ารูปแบบเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนามีบทบาทสำคัญต่อศาสนาและศิลปกรรมในเมืองเชียงคองอย่างมากในอดีตและมีการสืบทอดรูปแบบสำคัญมาจนถึงปัจจุบันนี้

กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่า

วัฒนธรรมที่เป็นรากเหง้าของศิลปกรรมพม่า คือการสืบทอดวัฒนธรรมเมืองปยูทางเหนือและวัฒนธรรมมอญทางใต้ ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 อันต่างได้รับวัฒนธรรมจากต้นกำเนิด คือวัฒนธรรมอินเดีย³² เมืองเชียงตุงนั้นถือเป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรพุกามเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีเรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ สำหรับหลักฐานเจดีย์เมืองเชียงตุงที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามนั้นกล่าวไว้ในทางประวัติศาสตร์ถึงการสร้างมาตั้งแต่ยุคต้นของศิลปะเมืองเชียงตุง เช่นที่เจดีย์วัดพระธาตุจอมคำหลวง(จอมทอง) ที่สร้างไว้เพื่อพระสงฆ์จากหงสาวดีจำพรรษาอยู่³³ หลังจากนั้นมีการสร้างเจดีย์ในรูปแบบศิลปะพุกามเรื่อยมา ซึ่งในบางสมัยอาณาจักรพุกามได้มีอิทธิพลเหนือดินแดนเมืองเชียงตุงรวมถึงอาณาจักรล้านนา มีทั้งการปกครองที่ให้เจ้าฟ้าเมือง เชียงตุงเป็นผู้ปกครองและให้เสนาบดีจากพุกามเข้ามาปกครอง ทั้งนี้เจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงพร้อมทั้งไพร่ฟ้าต่างยอมก็เข้ากับการปกครองของพุกาม เนื่องจากอำนาจทางการทหารที่เหนือกว่า จึงไม่อาจแข็งข้อได้ เพื่อรักษาความสุขสงบและชีวิตของชาวเมืองเชียงตุงไว้ ดังนั้นจึงมีการสร้างเจดีย์ในรูปแบบศิลปะพุกามและศิลปะมอญ – พม่า อยู่มากมายในเมืองเชียงตุง เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ ที่เมืองเชียงตุงเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่า เจดีย์ในรูปแบบศิลปะพุกามนั้นจึงยังคงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด รวมทั้งการพัฒนาารูปแบบเจดีย์ในเมืองเชียงตุงนั้นได้มีการนำศิลปะพุกามและศิลปะแบบมอญ-พม่า ยุคหลังเข้ามาประกอบ จนกลายเป็นการผสมผสานกันในศิลปะเจดีย์เมืองเชียงตุงอีกด้วย

ส่วนฐาน ลักษณะร่วมของส่วนฐานเจดีย์ที่พบในเมืองเชียงตุง มักจะประกอบด้วยฐานเชิงในผัง 4 เหลี่ยมรองรับฐานบัวในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้มีการประดับลูกแก้วที่มีลักษณะเฉพาะตามแบบศิลปะพม่าคือเป็นเส้นกลมคล้ายเส้นลวด อาจมีทั้งแบบ 2 เส้น และ 1 เส้นคาดไว้ ที่ฐานนี้มักมีการเจาะช่องทำเป็นซุ้มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูปบนส่วนฐานบางครั้งพบว่าการสอปูปะหรือเจดีย์ขนาดเล็กประดับไว้ทั้ง 4 ทิศ

ส่วนรองรับองค์ระฆัง ลักษณะพิเศษของเจดีย์กลุ่มนี้จะมีส่วนรองรับองค์ระฆังที่มี 2-3 ชั้น ในชั้นแรกนั้น ประกอบด้วยฐานบัวในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้มักมีการยึดขึ้นสูงประดับลูกแก้ว 2 เส้น ในชั้นนี้ที่มุมทั้ง 4 มุม อาจมีการประดับสอปูปะหรือขนาดเล็กไว้ประจํามุม ชั้นที่ 2 เป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยมมีเส้นลวดคาดไว้ ในเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่จะมีการยึดส่วนรองรับองค์ระฆังขึ้นเป็นชั้นที่ 3 ที่เป็นฐานบัวในผังกลมคาดเส้นลวดไว้ ในส่วนรองรับองค์ระฆังนี้เองเป็นรูปแบบ

³² สันติ เล็กสุขุม, “เจดีย์พุกาม-สุโขทัย-ล้านนา,” เมืองโบราณ 28, 1 (มกราคม - มีนาคม 2545) : 78.

³³ ทวี สว่างปัญญางกูล, ปริวรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทยเงิน, พงศาวดารเมืองเชียงตุง, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., 2533. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง 2533), 34 .

ที่สืบทอดมาจากศิลปะพุกามและศิลปะมอญ – พม่ายุคหลัง ที่ปรากฏในกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังที่ไม่ปรากฏบัลลังก์ในเมืองเชียงตุง

ส่วนยอด ลักษณะร่วมของส่วนยอดเจดีย์ในกลุ่มนี้ มีอยู่สองลักษณะคือแบบที่เป็นบัวปากระฆังรองรับองค์ระฆังขนาดใหญ่ มีการประดับรัศมีและลวดลายปูนปั้นที่ตัวระฆังเหนือองค์ระฆังไม่ปรากฏบัลลังก์เป็นเพียงปล้องโถง ลักษณะร่วมของส่วนยอดเจดีย์ในกลุ่มนี้ คือ ตามแบบศิลปะเจดีย์ทรงระฆังของลังกานั้นมีแบบแผนสำคัญคือบัลลังก์สี่เหลี่ยม แต่ในศิลปะพุกามมีเจดีย์ทรงระฆังแบบพิเศษคือไม่มีบัลลังก์สี่เหลี่ยม รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังที่มีองค์ระฆังกลม ไม่มีบัลลังก์ แต่ทำยอดฉัตรเป็นบัวกลีบถลา ก่อเป็นรูปทรงกรวยแหลมถึงยอดมีฉัตรอยู่ยอดสุด เป็นลักษณะที่สืบทอดมาจากเจดีย์ศิลปะมอญที่มีพื้นฐานมาจากศิลปะปาละของอินเดีย³⁴ รูปแบบนี้ที่ปรากฏมาแล้วตั้งแต่รัชการของพระเจ้าอนิรุทธิ์ โดยเมื่อถึงรัชการของพระองค์มีการพัฒนาอย่างเด่นชัดและเป็นต้นแบบเจดีย์มอญพม่าในปัจจุบันนี้³⁵

ลักษณะร่วมในนี้เองเป็นรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในศิลปะเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามในเมืองเชียงตุง จากส่วนยอดที่ไม่ปรากฏบัลลังก์เหนือองค์ระฆังจากเป็นปล้องโถงที่ไล่ระดับขึ้นไป บัวคว่ำบัวงายรองรับปลียอดและฉัตรตามลำดับ องค์ระฆังที่มีขนาดเล็กเนื่องจากการยึดสูงของส่วนรองรับองค์ระฆังที่มีหลายชั้น ในส่วนประกอบเล็กน้อยอื่น ๆ มีความคล้ายคลึงกัน จึงสามารถจัดกลุ่มรูปแบบเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามในเมืองเชียงตุง

เจดีย์ประธานวัดราชฐานหลวงหัวข่วง

ภาพที่ 9 เจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง

³⁴ น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], “วิวัฒนาการสถาปัตยกรรมเจดีย์ สถาปัตยกรรมพม่ามอญ” เมืองโบราณ 11, 3 (มกราคม - มีนาคม 2545) : 81.

³⁵ สันติ เล็กสุขุม, เจดีย์พุกาม – สุโขทัย – ล้านนา เมืองโบราณ 28, 1 (มกราคม - มีนาคม 2545) : 79.

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง มีประวัติการสร้างมาตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าเจ็ดพันดู เช่นเดียวกับเจดีย์ประธานวัดพระธาตุจอมทอง กล่าวว่พระองค์สร้างวัดหัวข่วงให้พระสงฆ์ภิกษุ ฝ่ายพระธรรมไตรโลกอยู่จำพรรษา³⁶ กรณีข้อความจากตำนานเมืองเชียงตุงที่กล่าวถึงการสร้าง วัดราชฐานหลวงหัวข่วงระบุว่าสร้างในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งไม่ตรงกับบทความสัมพันธ์ ด้านความเจริญรุ่งเรืองของศาสนานิกายวัดป่าแดง เมืองเชียงใหม่ ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 21³⁷ จึงสันนิษฐานว่าตำนานที่เขียนขึ้นมานี้เป็นข้อความที่เขียนขึ้นภายหลังที่ศาสนาพุทธนิกายวัดป่าแดง เข้ามาสู่เมืองเชียงตุงแล้ว นิกายวัดป่าแดงจึงไม่มีความเกี่ยวข้องกับข้อความตำนานในพุทธศตวรรษ ที่ 18 ดังกล่าว

คติความเชื่อเรื่อง “ข่วงเมือง” นี้ เป็นความสัมพันธ์ทางการเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้อง กับล้านนา เพื่อแสดงว่าวัดหัวข่วงนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวางผังเมืองตามแบบโบราณ ซึ่งพบ คติความเชื่อนี้ในวัดที่ขึ้นอยู่กับการปกครองของราชธานีเมืองเชียงใหม่ นั้นปรากฏว่ามีวัดหัวข่วง อยู่ทุกเมืองสำคัญในการปกครองของอาณาจักรล้านนา เช่นวัดหัวข่วงเมืองเชียงใหม่ วัดหัวข่วง เมืองน่าน วัดหัวข่วงเมืองลำปาง วัดหัวข่วงเมืองพะเยา วัดหัวข่วงเมืองแพร่ วัดหัวข่วงเมืองของ ประเทศพม่า วัดหัวข่วงเมืองสิบสองปันนา ฯลฯ เมืองเพื่อแสดงความเป็นข่วงเมืองหรือลานเมือง ที่ถือเป็นวัดสำคัญของเมือง³⁸

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเจียง 1 ฐาน รองรับฐานบัวที่ยึดท้องไม้ประดับลูกแก้ว 2 เส้นที่อยู่ในผังยกเก็จ ในรายละเอียดฐานบัวทั้งชั้นนี้แต่ละด้านมีการเจาะช่องจรณะประดิษฐาน พระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยด้านละ 1 ช่อง

ส่วนรองรับองค์ระฆัง ประกอบด้วยฐานบัวชั้นที่ 1 ซึ่งอยู่ในผังยกเก็จประดับลูกแก้ว สองเส้น ถัดจากนั้นฐานบัวชั้นที่ 2 อยู่ในผังแปดเหลี่ยมในผังแปดเหลี่ยมประดับลูกแก้ว 2 เส้น

³⁶ ทวี สว่างปัญญางกูร, ปวิวรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทยจีน, พงศาวดารเมืองเชียงตุง, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., 2533. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง 2533), 34 .

³⁷ สักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน รายวิชา 317 405 ศิลปะใน ประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 43.

³⁸ สุรพล คำริห์กุล, ข่วงเมืองและวัดหัวข่วงองค์ประกอบสำคัญของเมืองในดินแดนล้านนา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549) 17.

ในชั้นฐานบัวทั้ง 2 นี้ ใช้พื้นที่ไม่มากนักเพียงแต่เป็นส่วนที่เป็นบัวแบบเตี้ยๆ รองรับองค์ระฆังที่มีขนาดใหญ่

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัวปากระฆังรองรับองค์ระฆังขนาดใหญ่คอดปลาย ตรงกลางประดับเส้นลวด 1 เส้น มีการประดับลวดลายปูนปั้นบริเวณส่วนบนขององค์ระฆัง ไม่ปรากฏบัลลังก์ ถัดจากนั้นเป็นปล้องโถงและปลียอดตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมของเจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วง

ในส่วนฐานนี้แสดงความสัมพันธ์กับส่วนฐานของเจดีย์ในศิลปะพุกามอย่างเห็นได้ชัด คือการเจาะช่องจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง 4 ทิศ ที่ซุ้มจระนำมีลวดลายปูนปั้นแบบพม่าในยุคหลังประดับอย่างงดงาม เป็นลายใบไม้แบบตะวันตกสามารถเปรียบเทียบได้กับเจดีย์ทรงมอญ-พม่าที่มีอยู่มากในประเทศพม่าปัจจุบัน(ภาพที่ 87) ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือแกนของเจดีย์ไม่ตรงกับวิหารหลวงที่มีขนาดใหญ่โต ซึ่งน่าจะตีความได้ว่าการสร้างเจดีย์นี้อาจจะสร้างขึ้นมาภายหลังมิได้สร้างมาในยุคสมัยของการสร้างวัด ตลอดจนมีการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาเนื่องจากเป็นวัดสำคัญของเมือง ปัจจุบันยังไม่สามารถระบุได้ว่าเจดีย์เก่าองค์นี้สร้างขึ้นเมื่อใดหรือใครเป็นผู้สร้าง ซึ่งต้องศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นฐานบัวในผังยกเก็จและผังแปดเหลี่ยมต่อเนื่องกัน เป็นลักษณะร่วมของเจดีย์กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะพุกาม จากหลักฐานของเจดีย์วัดหัวข่วงนี้เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์กับส่วนเรือนธาตุของเจดีย์วัดพระธาตุจอมทองหลวง เจดีย์วัดยางกวง เจดีย์คู่มือหมายเลข 1 และหมายเลข 2 วัดพระธาตุจอมมณ ฯลฯ ซึ่งถือว่ารูปแบบนี้เป็นที่นิยมอย่างมากในเมืองเชียงตุง กับการสัมพันธ์ของส่วนยอดที่เป็นกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังที่ไม่ปรากฏบัลลังก์ซึ่งเป็นความนิยมในศิลปะพุกามในยุคต้น³⁹ และส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ที่สร้างมาภายหลังในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้อาจถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นของเมืองเชียงตุงอีกประการหนึ่งที่นิยมในท้องถิ่น

ลักษณะร่วมในศิลปะพุกามที่แสดงในรูปแบบของเจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวข่วงและเจดีย์ในกลุ่มเดียวกันคือ ส่วนฐานที่มีการเจาะช่องจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปและฐานบัวในผังยกเก็จแบบพุกาม รวมถึงส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นรูปแบบการซ้อนชั้นหลายๆชั้น ตั้งแต่ 2-3 ชั้นขึ้นไป ซึ่งไม่อยู่ในระเบียบส่วนกลางที่เป็นเรือนธาตุในแบบศิลปะล้านนา โดยชั้นฐานบัวชั้นที่ 1 เป็นชั้นฐานบัวในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้ประดับเส้นลวดสองเส้น ชั้นที่ 2 เป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยม ชั้นที่ 3 เป็นฐานบัวในผังกลม ประดับเส้นลวด 1 เส้น หากเป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นก็จะทำส่วน

³⁹ น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], “วิวัฒนาการสถาปัตยกรรมเจดีย์ : สถาปัตยกรรมมอญพม่า,” เมืองโบราณ 11, 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2537) : 81.

รองรับองค์ระฆังในชั้นที่ 3 ให้เป็นส่วนรองรับองค์ระฆังในผังกลมเพิ่มขึ้นไปอีก 1 ชั้น มีบัวปากระฆังรองรับองค์ระฆัง รูปแบบนี้เป็นที่นิยมอย่างมากในเจดีย์กลุ่มนี้ของเมืองเชียงตุง ซึ่งจะพบอยู่ตามแบบแผนเช่นเดียวกันเกือบทุกองค์ ซึ่งระบบนี้ต่างจากรูปแบบศิลปะเจดีย์ในศิลปะล้านนาอย่างสิ้นเชิง จึงจะขอยกตัวอย่างตัวอย่างเจดีย์ในกลุ่มเดียวกันที่พบในเมืองเชียงตุงที่ใช้ระบบเดียวกันนี้ได้แก่ 1. เจดีย์คู่หมายเลข 1 และ 2 บนพระราชอุทยาน (จอมบ่น) 2. เจดีย์ประธานวัดยางกวง 3. เจดีย์วัดพระธาตุจอมทอง ดังรูปแบบดังต่อไปนี้

พระธาตุเจดีย์คู่ 2 องค์ บนดอยจอมบ่น วัดพระธาตุจอมบ่น

ภาพที่ 10 เจดีย์คู่ หมายเลข 1 วัดพระธาตุจอมบ่น ภาพที่ 11 เจดีย์คู่ หมายเลข 2 วัดพระธาตุจอมบ่น

ประวัติความเป็นมา

พระธาตุคู่บนจอมบ่นหมายเลข 1 และหมายเลข 2 ซึ่งเป็นจอมดอยที่เรียกว่าจอมบ่นหรือจอมบ่น⁴⁰ เป็น 1 ในจอมสำคัญประจำเมืองเชียงตุงอยู่ทางด้านทิศใต้ของเมืองเชียงตุง ตามคำกล่าวที่ว่า เมือง 3 จอม 7 เชียง 9 หนอง 12 ประตุมือง⁴¹ คำว่า 3 จอมดังกล่าวนี้ก็คือจอมทองหรือ

⁴⁰ พระอธิการอานนท์ และคนอื่นๆ, เรื่องเมืองเชียงตุงจากข้อมูลไทยจีน (เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537), 83.

⁴¹ เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของเมือง ซึ่งสภาพภูมิศาสตร์ของเมืองเชียงตุง ตั้งอยู่บนที่ราบระหว่งภูเขาที่มีดอยทั้ง 3 จอมล้อมรอบอยู่ ตรงกลางระหว่างจอมทั้ง 3 นั้นก็คือหนองตุง ซึ่งเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ประจำเมือง.

จอม คำหลวง จอมสักและจอมมน เจดีย์ทั้งคู่นี้ไม่ปรากฏพุทธศักราชที่สร้างที่ชัดเจน ปัจจุบัน วัดพระธาตุจอมมนตั้งอยู่เหนือค่ายทหารของรัฐบาลทหารพม่า บนยอดดอยจอมมนนอกจากจะมี พระธาตุทั้งสองอยู่แล้วยังเป็นสถานที่ซึ่งมีไม้หอมเมืองหรือต้นไม้ใหญ่ประจำเมือง เป็นต้นยงที่มี อายุราว 200 ปี ถือเป็นของคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ จากจอมมนนี้สามารถมองเห็นทัศนียภาพใน เมืองเชียงตุงได้เป็นอย่างดี สถานที่นี้จึงถูกจัดให้เป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้อง แวะเวียนมา เมื่อมาถึงเมืองเชียงตุง เจดีย์ทั้ง 2 นี้เป็นเจดีย์ที่มีความคล้ายคลึงกันมาก ต่างกันแค่ เพียงส่วนประดับบางจุดเท่านั้น จึงถือว่าเป็นเจดีย์รุ่นเก่าของเมืองเชียงตุงอีกที่หนึ่งที่ควรแก่ การศึกษานำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ได้เป็นอย่างดี

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงในผัง 4 เหลี่ยม 1 ฐานรองรับฐานบัวในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้มีการประดับลูกแก้ว 2 เส้น ตรงส่วนด้านที่หันไปทางทิศตะวันออกมีการเจาะช่องทำเป็น ชุ่มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูปเพียง 1 ด้าน บนฐานนี้มีการสลูปีกะหรือเจดีย์ขนาดเล็กประดับไว้ 4 องค์

ส่วนรองรับองค์ระฆัง ประกอบด้วยฐานบัวในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้มีการยึดขึ้นสูง ประดับลูกแก้ว 2 เส้น ในชั้นนี้ที่มุมทั้ง 4 มีการประดับสลูปีกะขนาดเล็กรูปดอกบัวไว้ประจํามุม เช่นเดียวกับส่วนฐานบัวชั้นที่ 2 เป็นฐานบัวในผัง 8 เหลี่ยม ท้องไม้ที่ยึดสูงมีการประดับลูกแก้ว 2 เส้น ในชั้นที่ 2 นี้ไม่ปรากฏการประดับสลูปีกะ

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัวปากระฆังรองรับองค์ระฆังขนาดใหญ่ มีการประดับรัดอก และลวดลายปูนปั้นที่ตัวระฆัง เหนือองค์ระฆังไม่ปรากฏบัลลังก์เป็นเพียงปล้องโกลนที่ไล่ระดับขึ้นไป บัวคว่ำบัววงรองรับปลียอดและนัทรตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์คู่ หมายเลข 1 และหมายเลข 2 วัดพระธาตุจอมมน

ส่วนฐานของเจดีย์พระธาตุจอมมนทั้งสององค์ที่สร้างให้มีความคล้ายคลึงกันนั้นมีความสัมพันธ์กับศิลปะพุกามอยู่มาก จากการสร้างจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูปที่เจาะเข้าไป ภายในตัวเจดีย์ด้านใดด้านหนึ่งในผังยกเก็จ รูปแบบนี้เองที่เจดีย์ในยุคต้นของศิลปะล้านนาที่ได้รับ แรงบันดาลใจจากศิลปะพุกาม เช่น เจดีย์เก่าภายในวัดอุโมงค์ในเมืองเชียงใหม่ (ภาพที่ 72) และ เจดีย์วัดเกาะกลางเมืองลำพูน (ภาพที่ 73) ที่เป็นเจดีย์ทรงระฆังซึ่งไม่ปรากฏบัลลังก์มีการเจาะช่อง จรรณะไว้ด้านหนึ่ง ส่วนฐานของเจดีย์วัดพระธาตุจอมมน เมืองเชียงตุง ที่มีส่วนประดับสลูปีกะ หรือเจดีย์ขนาดเล็กที่มุมของเจดีย์เป็นรูปแบบที่สนับสนุนความสัมพันธ์กับศิลปะพุกามได้เป็น อย่างดี จึงควรจัดอยู่ในกลุ่มที่ 2 คือกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม เจดีย์พระธาตุจอมมน หมายเลข 1 และหมายเลข 2 แสดงความสัมพันธ์กับลักษณะร่วมกับเจดีย์ในกลุ่มเดียวกันจาก

ส่วนฐานและส่วนรองรับองค์ระฆัง ในส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์องค์นี้ที่ต่างไปจากเจดีย์วัดราชฐานหลวงหัวช่วงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับเจดีย์ในศิลปะพุกามอย่างชัดเจน จากการวางสถูปิยะที่มุมของส่วนรองรับองค์ระฆังซึ่งเป็นรูปแบบของศิลปะพุกามเช่นที่ เจดีย์อานันท์ ที่สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1627- 1655 (ภาพที่ 85) หรือเจดีย์ที่ร่วมสมัยเดียวกันนี้ เช่น เจดีย์จุฬามณี (ภาพที่ 85)⁴² ซึ่งเจดีย์ศิลปะพุกามที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนหน้า ส่วนยอดของเจดีย์คู่วัดพระธาตุจอมมณที่ เป็นเจดีย์ทรงระฆังไม่ปรากฏบลลังก์ ล้วนเป็นรูปแบบที่สนับสนุนความศิลปะพุกามของเจดีย์ทั้งสององค์นี้ด้วย รูปแบบดังกล่าวนี้เป็นลักษณะร่วมของกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะพุกามในเมืองเชียงตุง

เจดีย์ประธานวัดยางกวง

ภาพที่ 12 เจดีย์วัดยางกวง

⁴² วันชัย ตันติวิทยพิทักษ์, “พุกาม : ดินแดนแห่งเจดีย์ห้าพันองค์,” *สารคดี* 9, 107 (มกราคม 2537) :

ประวัติความเป็นมา

วัดยางกวางถือเป็นวัดสำคัญที่อยู่ห่างออกมาจากตัวเมืองเล็กน้อย จากความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาพุทธนิกายวัดป่าแดงจากเมืองเชียงใหม่ที่ปรากฏอยู่ในตำนานเมืองเชียงตุงสันนิษฐานว่า วัดนี้น่าจะสร้างในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21⁴³ ปรากฏหลักฐานศิลปกรรมล้านนาอยู่บริเวณประตูทางเข้าวัด ซึ่งเป็นซุ้มประตูโขงที่สามารถเทียบเคียงได้กับซุ้มประตูโขงในยุคต้นของล้านนา คือ ซุ้มประตูโขงวัดชมพู เมืองเชียงใหม่ (ภาพที่ 14) คณะกรรมการศาสนาเมืองเชียงตุงได้ให้ข้อความสนับสนุนอีกประการหนึ่งว่าวัดนี้เป็นหนึ่งใน 12 วัดที่พระสงฆ์อยู่ในนิกายวัดป่าแดงจากการบูรณปฏิสังขรณ์มาจนถึงปัจจุบัน รูปแบบของเจดีย์วัดยางกวางเป็นแบบที่ค่อนข้างมาทางศิลปะพม่า ภายในวิหารหลวงมีพระพุทธรูปที่เรียกว่าพระเกลีคนาคเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองเชียงตุง โดยองค์พระนั้นมีการตกแต่งจิตรด้วยกระจกสีที่เรียกว่า “แก้วอั้งวะ” สีต่างๆ ทำให้เมื่อมองแล้วมีความงดงามเหมือนเกลีคนาค ความสำคัญของวัดยางกวางนี้เห็นได้จากขนาดของเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ มีพื้นที่วัดกว้างขวางตลอดแนวกำแพงวัดมีกำแพงขนาดใหญ่ล้อมรอบ ชาวไทเงินในเมืองเชียงตุงนั้นให้ความสำคัญว่าวัดนี้เป็นวัดที่เก่าแก่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานประทักษิณโดยรอบ ถัดจากฐานประทักษิณเป็นฐานเชิงขนาดใหญ่ 1 ฐาน รองรับฐานบัวในผังยกเก็จยึดท้องไม้สูง ที่ท้องไม้มีการประดับลูกแก้ว 1 เส้น แต่ละด้านมีการเจาะช่องจระนำเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยทั้ง 4 ทิศ ส่วนลวดลายการประดับเป็นศิลปะพม่ายุคหลังที่เป็นใบไม้แบบตะวันตกแล้ว ฐานชั้นที่ 2 ประกอบด้วยฐานบัวในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้มีการประดับลูกแก้ว 1

ส่วนรองรับองค์ระฆัง ในชั้นที่ 1 เป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยมที่ท้องไม้มีการประดับลูกแก้ว 1 เส้น ถัดจากนั้นชั้นที่ 2 และ 3 เป็นฐานบัวในผังกลมจำนวน 2 ชั้นรองรับองค์ระฆัง

ส่วนยอด ประกอบด้วยองค์ระฆังขนาดเล็กคอคดปลาย มีการประดับเส้นลวด 1 เส้น ถัดจากองค์ระฆังเป็นปล้องโหนดที่ลดหลั่นกันขึ้นไป กลีบบัวคว่ำบัวหงาย ปลียอดและฉัตรตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์ประธานวัดยางกวาง

ในส่วนฐานของเจดีย์วัดยางกวางนี้แสดงความสัมพันธ์กับศิลปะพุกาม เนื่องจากรูปแบบการเจาะช่องจระนำทั้งสี่ทิศเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป ที่มีมาก่อนหน้าในศิลปะเมืองพุกาม สอดคล้องกับฐานบัวที่อยู่ในผังยกเก็จที่ท้องไม้ประดับเส้นลวด 1 เส้น ซึ่งเป็นที่นิยมในศิลปะพุกามเช่นกัน ลวดลายประดับที่พบอยู่ในปัจจุบันก็เป็นลวดลายที่สามารถเทียบได้กับศิลปะพม่ายุคหลังที่

⁴³ ทวี สว่างปัญญางกูร, ปวิรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทยเงิน, พงศาวดารเมืองเชียงตุง, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., 2533. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง 2533), 39.

พบอยู่ ความพิเศษที่ต่างจากส่วนฐานในกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะพม่านี้ คือ เจดีย์วัดยางกวมมีการประดับลูกแก้วเพียง 1 เส้น ในทุกๆ ชั้นซึ่งมีความสอดคล้องกันตามระเบียบเจดีย์ศิลปะพม่าสมัยพุกาม

รูปแบบของฐานและส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นฐานในผังยกเก็จ ต่อด้วยฐานบัวในผังแปดเหลี่ยมและฐานบัวในผังกลมนี้ สอดคล้องกับส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์วัดจอมทอง เจดีย์วัดพระธาตุจอมมณหมายเลข 1 และหมายเลข 2 เจดีย์วัดพระแก้ว เมืองเชียงตุงฯลฯ รูปแบบนี้ใกล้เคียงกับศิลปะเมืองพุกามมาก สำหรับส่วนยอดที่เป็นทรงระฆังไม่มีบัลลังก์เป็นสิ่งที่สนับสนุนรูปแบบศิลปะแบบพุกามของเจดีย์องค์นี้ตามลักษณะพิเศษของกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะพุกาม ตลอดจนเป็นความนิยมในการแสดงรูปแบบของเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกาม ที่ปรากฏอยู่ในเมืองเชียงตุงอันมีรูปแบบเดียวกันนี้

ภาพที่ 13 ชุ่มประตูโขงวัดยางกวม เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 14 ชุ่มประตูวัดชมพู่ เมืองเชียงใหม่

ชุ่มประตูโขงวัดยางกวมเมืองเชียงตุงเป็นหลักฐานหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึง รูปแบบศิลปะล้านนาที่เข้ามาสู่เมืองเชียงตุง ตามข้อความที่ปรากฏในตำนานเรื่องการเข้ามาของศาสนานิกายวัดป่าแดงหลวง (นิกายลังกาใหม่) ซึ่งการทำโขงประตูหน้าวัดสำคัญต่าง ๆ นั้นเป็นที่นิยมในศิลปะล้านนา รูปแบบที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันของชุ่มประตูวัดยางกวมนั้นสามารถเปรียบเทียบกับชุ่มประตูโขงวัดชมพู่ เมืองเชียงใหม่ ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นมาในยุคต้นของล้านนา⁴⁴ สังกัดจาก

⁴⁴ น. ฌ ปากน้ำ [นามแฝง], “สถาปัตยกรรมล้านนา,” เมืองโบราณ 11, 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2528): 45.

ส่วนฐานของซุ้มประตูโจงที่เป็นบัวคว่ำในผังยกเก็จ ต่อขึ้นด้วยเสาขอม (เรียกตามศัพท์ช่างล้านนา) ในรูปแบบเดียวกัน การทำกรอบซุ้มประตูทางเข้าและชั้นซ้อนกันของส่วนบนเหมือนกับจำลองปราสาทขึ้นไป ซึ่งหลักฐานที่เหลืออยู่นี้เองเป็นสิ่งที่แสดงถึงการนำรูปแบบศิลปกรรมจากล้านนามาไว้ในเมืองเชียงใหม่ได้อีกประการหนึ่งด้วย ซึ่งเจดีย์ประธานของวัดในรูปแบบเดิมก่อนการบูรณะนั้นอาจมีความสัมพันธ์กับเจดีย์ในศิลปะล้านนา ที่สอดคล้องกับรายละเอียดอื่นๆ ซึ่งต้องทำการศึกษาในรายละเอียดปลีกย่อยต่อไป

เจดีย์พระธาตุจอมคำหลวง หรือพระธาตุจอมทอง

ภาพที่ 15 เจดีย์วัดพระธาตุจอมทอง (พระธาตุจอมคำหลวง)

ประวัติความเป็นมา

พระธาตุจอมคำหลวง หรือพระธาตุจอมทอง กลางเมืองเชียงใหม่ ถือเป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่มาเนิ่นนาน สร้างขึ้นในสมัยกษัตริย์เมืองเชียงใหม่ผู้มีพระนามว่าเจ้าเจ็ดพันตูหรืออีกพระนามหนึ่งว่าเจ้าสัตตพันธุราชา ทรงครองราชย์ในปีจุลศักราช 712 ตรงกับพุทธศักราช 1893 พระองค์ทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งโดยอุปถัมภ์พระสงฆ์นิกาयต่างๆในเมืองเชียงใหม่ให้อยู่ปกคิสุขร่มเย็น ตามพงศาวดารเมืองเชียงใหม่มีความกล่าวไว้ว่า

...“เจ้าเจ็ดพันตูกินเมืองได้ถวายเป็นเงินหนึ่งหมื่น ทองคำหนึ่งพันแก่พระสงฆ์ ต่อมาได้สร้างวัดพระแก้วให้พระธรรมลังกาอยู่ สร้างวัดหัวข่วงให้พระธรรมไตรโลกอยู่ สร้างวัดฟ้ากังให้พระทศปัญญาอยู่ สร้างวัดจอมทองให้พระหงสาวดีอยู่ และอัญเชิญพระพุทธรูป 4 องค์ประดิษฐานวัดละองค์ คัมภีร์พระไตรปิฎกก็มอบให้พระมหาหงส์เป็นประธานรักษาไว้ใช้ในการบวชเรียนเขียนคัมภีร์อ่านศาสนาฝ่ายบุพพารามสวนดอกทุกหนทุกแห่ง” ...⁴⁵

ใจความขอพงสาวดารได้กล่าวถึงการสร้างวัดให้พระสงฆ์นิคายต่างๆอยู่เพื่อเป็นการสืบทอดพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในเมืองเชียงตุง ทั้งนี้จะเห็นว่าได้ให้ความสำคัญต่อพระสงฆ์นิคายวัดบุพพารามสวนดอก โดยให้เก็บคัมภีร์พระไตรปิฎกไว้แก่วัดนิคายนี้เพื่อใช้บวชแก่กุลบุตรของชาวไทเขินในเมืองเชียงตุง วัดพระธาตุจอมทองจึงได้ชื่อว่าเป็นวัดของพระสงฆ์ชาวหงสาวดีมาตั้งแต่ต้นรูปแบบของเจดีย์ประธานของวัดจึงเป็นเจดีย์แบบมอญและพุกามผสมผสานกัน ตลอดมาจนมีการบูรณปฏิสังขรณ์ก็ยังคงใช้รูปแบบศิลปะมอญเป็นสำคัญภายหลังเกิดแผ่นดินไหวทำให้เจดีย์องค์นี้พังลงมาใน พ.ศ. 2034 พระเจ้าอติยราชกษัตริย์เมืองเชียงตุงทรงบูรณปฏิสังขรณ์ในปี พ.ศ. 2052 ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมองค์เหมือนเดิม⁴⁵ เจดีย์องค์นี้จึงมีชื่อเรียกที่หลากหลายตามระยะเวลาที่มีการบูรณะเช่น สุวรรณจังโกเจดियาราม พระธาตุจอมคำหลวง พระธาตุจอมทองหลวง ปัจจุบันคุ้นเคยกันที่จะเรียกว่าพระธาตุหลวงจอมทอง ซึ่งเปรียบเสมือนกับเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของพระธาตุในเมืองเชียงตุง ที่มีขนาดใหญ่โตสามารถมองเห็นได้ทุกทิศทาง

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงจำนวน 1 ชั้น รองรับฐานในผังยกเก็จ 3 ฐาน แต่ละฐาน มีการเจาะซุ้มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูปวางไล่ระดับกันดังนี้ ฐานชั้นที่ 1 มีการเจาะซุ้มจรณะนำช่อง 3 ช่องอยู่ 3 ซุ้ม ฐานชั้นที่ 2 มีการเจาะซุ้มจรณะนำที่มีช่อง 3 ช่องอยู่ 2 ซุ้ม ในชั้นที่ 3 คือชั้นสุดท้าย มีการเจาะซุ้มจรณะนำที่มีช่อง 3 ช่องอยู่ 1 ซุ้ม หน้ากระดานของฐานบัวในชั้นที่ 1 และ 2 ยึดสูงไม่มีการประดับรายละเอียดใดๆ ในชั้นที่ 3 มีการประดับลูกแก้วอยู่ 1 เส้น รายละเอียดของการมีซุ้มจรณะนำนี้ มีอยู่เพียงด้านทิศเหนือและทิศใต้เท่านั้น ส่วนด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตกไม่ปรากฏการเจาะช่องจรณะนำ สังเกตได้ว่าขนาดของเจดีย์ที่ใหญ่มากและมีการบูรณะครั้งใหญ่ มาหลายครั้ง ส่วนฐานของเจดีย์นั้นได้ขยายเข้าชิดกำแพงวิหารทางด้านหลังอย่างเห็นได้ชัด

ส่วนรองรับองค์ระฆัง ประกอบด้วยชั้นที่ 1 เป็นฐานบัวในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้ประดับลูกแก้วจำนวน 1 เส้น ชั้นที่ 2 เป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยม ที่ท้องไม้ประดับลูกแก้ว 1 เส้น ชั้นที่เป็นฐานบัวในผังกลม ที่ท้องไม้ประดับลูกแก้วจำนวน 1 เส้น

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัวปากระฆังรองรับองค์ระฆังขนาดเล็กเนื่องจากฐานชั้นนั้นได้ยึดขึ้นมาสูงมาก องค์ระฆังมีเส้นลวดประดับอยู่ 1 เส้น หุ้มด้วยทองจังโกโดยรอบองค์ระฆังไม่ปรากฏบัลลังก์แต่อย่างใด ถัดจากชั้นนี้เป็นปล้องโฉนที่ไล่ระดับไปจนถึงชั้นกลีบบัวคว่ำบัวหงายรองรับปลียอดเป็นลำดับ

⁴⁵ น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], “สถาปัตยกรรมล้านนา,” เมืองโบราณ 11, 3 (กรกฎาคม - กันยายน 2528) :

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์พระธาตุวัดจอมทอง

ในส่วนฐานที่มีการขยายให้องค์เจดีย์มีขนาดใหญ่โดยการให้ผังยกเก็จนี้อย่างมากนี้เป็นรูปแบบการก่อสร้างเจดีย์ที่นิยมในศิลปะเจดีย์พุกามและเจดีย์ทรงมอญ - พม่า ซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่สมัยพุกามที่นิยมสร้างเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่และจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น เจดีย์จุฬามณี (ภาพที่ 86)⁴⁶ ประกอบกับการเจาะช่องจรณะที่ฐานประดิษฐานพระพุทธรูปในซุ้มซึ่งมีลวดลายปูนปั้นเป็นสิ่งยืนยันเกี่ยวกับอิทธิพลของศิลปะพุกามได้อีกประการหนึ่ง ข้อสังเกตสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ซุ้มจรณะนั้นเป็นการเจาะช่องเพียงคี่ๆ เหมือนนำมาแปะไว้ซึ่งต่างไปจากศิลปะพุกามอยู่บ้าง ในส่วนของรายละเอียดขององค์รูปแบบทางด้านศิลปกรรมของเจดีย์องค์นี้มีความสัมพันธ์กับจารึกทางประวัติศาสตร์ ที่กล่าวถึงการสร้างเพื่อให้เป็นวัดที่จำพรรษาของพระสงฆ์จากหงสาวดี เจดีย์ที่สร้างออกมาจึงแสดงความเป็นเจดีย์ในศิลปะมอญซึ่งเป็นเค้าโครงมาถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์มาแล้วหลายครั้งก็มีความพยายามจะรักษารูปแบบเดิมเอาไว้

ในส่วนรองรับองค์ระฆังนี้แสดงความสัมพันธ์ในกลุ่มของเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม ซึ่งมีลักษณะร่วมของฐานรองรับองค์ระฆังในผังยกเก็จ ต่อด้วยฐานบัวในผังแปดเหลี่ยมและฐานบัวในผังกลม ซึ่งสอดคล้องกับส่วนฐานล่างที่เป็นรูปแบบของศิลปะพุกาม สำหรับในส่วนยอดนี้เองที่มีข้อความทางประวัติศาสตร์ระบุว่าเกิดพังลงมาจากแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ แต่ส่วนรูปแบบศิลปะแล้วยังคงรักษารูปแบบศิลปะพุกามอยู่มาก งานซ่อมแซมที่เกิดขึ้นกับเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่องค์นี้บางส่วนเช่นส่วนรองรับองค์ระฆังที่อยู่ในผัง 8 เหลี่ยมนั้น แต่ละด้านมีความยาวไม่เท่ากัน ดูไม่สมส่วน ซึ่งอาจเป็นเพราะพื้นที่ซึ่งมีอยู่จำกัด ซึ่งในชั้นนี้น่าจะเป็นฝีมืองานช่างพื้นเมืองในการซ่อมแซมครั้งหลัง การใช้ส่วนรองรับองค์ระฆังที่ต่อกันเป็นชั้นๆ โดยมีท้องไม้ยึดสูงเพื่อให้เกิดความสูงของเจดีย์จึงเป็นผลทำให้ส่วนยอดที่เป็นองค์ระฆังนั้นมีขนาดเล็กกลงในที่สุด

เจดีย์วัดจอมทองเป็นรูปแบบเจดีย์ขนาดใหญ่ในกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับในกลุ่มเดียวกันคือ เจดีย์วัดพระธาตุจอมมณเฑียรหมายเลข 1 และหมายเลข 2 เจดีย์วัดพระแก้ว สำหรับส่วนยอดที่เป็นทรงระฆังไม่มีบัลลังก์เป็นสิ่งที่สนับสนุนรูปแบบศิลปะแบบพุกามของเจดีย์องค์นี้ โดยความสำคัญของเจดีย์จอมทองซึ่งเป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงตุง ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงและชาวเมือง มาโดยตลอด ด้วยความเป็นพระอารามที่สร้างขึ้นเพื่อพระสงฆ์มอญที่มาจากหงสาวดีแต่ต้นตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จึงควรจัดอยู่ในกลุ่มที่ 2 คือกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม

⁴⁶ สันติ เล็กสุขุม, เที่ยววัดเจดีย์ที่พม่าประเทศ : ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2549), 149.

สรุปผล กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่า

จากหลักฐานกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่านั้น เป็นความสัมพันธ์ที่กล่าวไว้ในเอกสารทางประวัติศาสตร์และตำนานพื้นเมือง ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองการปกครองหรือด้านศาสนา ซึ่งส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการที่พม่านั้น ได้เข้ามาปกครองดินแดนรัฐฉานและเมืองเชียงตุงมาเป็นระยะเวลาเนิ่นนาน เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันก่อนที่จะมีการเปิดด่านทำขี้เหล็กที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ศาสนาในเมืองเชียงตุงได้มีการเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับการสงครามของชนกลุ่มน้อยและรัฐบาลทหารพม่ามากนัก จึงทำให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์ในเมืองเชียงตุงเรื่อยมา จากการที่อยู่ภายใต้การปกครองของพม่านั้น อาจเป็นสาเหตุของการซ่อมแซมโดยนำรูปแบบศิลปะพุกามหรือพม่ามาใช้ส่วนหนึ่งก็เป็นได้

จากกลุ่มตัวอย่างเจดีย์ในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามนั้น มีลักษณะร่วมที่เห็นได้ชัดคือระบบของฐานที่เป็นฐานบัวยกเก็จ เพื่อเพิ่มขนาดของเจดีย์ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นตามความนิยมของศิลปะพุกาม บางครั้งพบว่าที่ส่วนฐานมีการเจาะช่องจรจะนำประดิษฐานพระพุทธรูปโดยรอบหรือมีพระพุทธรูปประจำทิศอยู่ด้วย สำหรับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นลักษณะเฉพาะซึ่งนิยมอยู่ทั่วไปในเมืองเชียงตุงคือ ส่วนรองรับองค์ระฆังที่มีหลายชั้นซ้อนเรียงลำดับกันขึ้นไปอย่างเป็นระบบ จากการศึกษาลักษณะร่วมของเจดีย์กลุ่มนี้พบว่าส่วนมากพบว่าชั้นแรกนั้นมักทำเป็นฐานบัวในผังยกเก็จ ชั้นที่สองเป็นฐานบัวในผังแปดเหลี่ยม และชั้นที่สามเป็นฐานบัวในผังกลม ซึ่งอาจแตกต่างกันบ้างตามรายละเอียดที่เล็กหรือใหญ่ของเจดีย์ที่อาจลดหรือเพิ่มส่วนประกอบต่างไปบ้าง แต่รายละเอียดนี้ของส่วนรองรับองค์ระฆังยังเป็นลักษณะร่วมที่เห็นได้ชัดเจน ซึ่งลักษณะนี้จะมีความสัมพันธ์กับองค์ระฆังที่ไม่มีบัลลังก์ตามแบบที่นิยมในศิลปะพุกามได้อีกประการหนึ่ง โดยลักษณะของเจดีย์ในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามนั้น เป็นแบบที่นิยมอยู่ในเมืองเชียงตุงมาก่อนที่จะมีการเปิดด่านและการเข้าไปของพระพุทธศาสนาจากล้านนาในยุคหลัง โดยสมัยหลัง พ.ศ. 2500 นี้มีการสร้างเจดีย์ในใหม่ในศิลปะล้านนาจำนวนมาก

กลุ่มเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา

ในด้านรูปแบบของเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกานั้น เป็นเจดีย์ที่มีความต่างไปจากเจดีย์แบบลังกาแต่แสดงลักษณะที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกามากกว่ากลุ่มอื่นๆ โดยมีลักษณะที่ปรากฏในเมืองเชียงตุงคือการรักษาลักษณะองค์ระฆังที่มีขนาดใหญ่ มีบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยม มียอดฉัตรที่แปลงมาเป็นลูกแก้ว⁴⁷ ซึ่งลักษณะพิเศษของเจดีย์ลังกานี้ได้ส่งอิทธิพลต่อรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังของดินแดนใกล้เคียงเป็นอย่างมาก เช่น อาณาจักรมอญ พุกาม ฯลฯ

⁴⁷ น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], “วิวัฒนาการสถาปัตยกรรมเจดีย์ : สถาปัตยกรรมลังกา” เมืองโบราณ 11, 1 (มกราคม - มีนาคม 2538) : 103.

รูปแบบของสถูปทรงระฆังแบบลังกาแท้ อันเป็นต้นแบบที่โดดเด่น เช่น สถูปอุปฐม ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 299 (ภาพที่ 82) สถูปอภัยศิริ⁴⁸ จากการศึกษาข้อมูลกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพล ศิลปะลังกาในเมืองเชียงตุง ถือเป็นรูปแบบเจดีย์ที่ไม่พบมากในเมืองเชียงตุง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือคณะกรรมการศาสนาเมืองเชียงตุง ได้ให้ข้อมูลเสริมเกี่ยวกับรูปแบบนี้ว่า การสร้างเจดีย์ที่มี รูปแบบศิลปะลังกาเข้ามาผสมผสานศิลปะพื้นเมืองเชียงตุงนั้น เกิดขึ้นจากการให้ความสำคัญ ประเทศศรีลังกาโดยรูปแบบเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา ที่น่าจะได้รับมาจากอาณาจักรพุกาม อีกทอดหนึ่ง หากพิจารณารูปแบบศิลปะแล้วความเป็นไปได้มากที่สุดคือการรับรูปแบบจากศิลปะ เจดีย์สายเจดีย์ลังกา ที่แผ่เข้ามาที่สุโขทัยในดินแดนพุกามในกลุ่มของเจดีย์ฉวีปฏ การที่ตำนานพื้นเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามักจะมีการเชื่อมโยงถึงลังกาเป็นส่วนใหญ่ รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆัง ศิลปะลังกาจึงพบว่าการสร้างอยู่บ้างในเมืองเชียงตุง โดยเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่ได้รับแรงบันดาลใจ จากศิลปะลังกาโดยตรง โดยมีการผสมผสานรูปแบบศิลปะท้องถิ่นเช่นเจดีย์ประจำทิศและลวดลาย ปูนปั้นเข้าไปเพื่อความสวยงาม เจดีย์ทรงระฆังที่มีขนาดเล็กที่พบจึงมีความน่าสนใจอย่างยิ่ง

ลักษณะร่วมของเจดีย์กลุ่มนี้ มีการแสดงลักษณะเส้นลวดขนาดใหญ่คาดไว้ที่ฐานของ องค์กรระฆัง มีตั้งแต่ 3 เส้นขึ้นไป ซึ่งมีอยู่แล้วในศิลปะลังกา ส่วนองค์กรระฆังนั้นเป็นองค์กรระฆังขนาด ใหญ่ที่คงได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะลังกา ความพิเศษของเจดีย์ในกลุ่มนี้คือมีลวดลายปูนปั้นศิลปะ เมืองเชียงตุงประดับเหนือส่วนบนขององค์กรระฆัง บัลลังก์มีทั้งแบบที่เป็นบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยมและ บัลลังก์ในผังแปดเหลี่ยม ถัดจากนั้นเป็นปล้องโกลน บัวคว่ำบัวหงาย ปลีและยอดรูปดอกบัว ตามลำดับ

เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดราชฐานหลวงเชียงยืน

ภาพที่ 16 เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดราชฐานหลวงเชียงยืน

⁴⁸ น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], “วิวัฒนาการสถูปเจดีย์ : สถูปแบบลังกา” เมืองโบราณ 11, 1 (มกราคม - มีนาคม 2538) : 105.

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กที่คงได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา ซึ่งมีขนาดเล็กสูงประมาณ 3 เมตร ตั้งอยู่ในศาลาทงด้านหลังพระวิหารหลวงวัดราชฐานหลวงเชียงยืนนี้ ไม่ปรากฏศักราชการ สร้างที่แน่นอน โดยบริเวณรอบเจดีย์นี้แสดงฉากตอนที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน โดยมีหมอยามารักษาพระอาการของพระองค์องค์ด้านปลายพระบาท มีเหล่าพระอรหันต์ทั้งหลายอยู่ในอาการโศกเศร้าเสียใจ ส่วนเจดีย์องค์นี้อยู่เหนือพระเศียรไม่ห่างไปนัก รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังองค์นี้มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบเจดีย์แบบลังกาขนาดเล็กของวัดจอมทอง ซึ่งน่าจะเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในระยะเวลาเดียวกันหรือการจำลองมาไว้ในศาลาในระยะเวลาใกล้เคียงกัน จากรูปแบบทั่วไปและรายละเอียดของการประดับตกแต่งที่เป็นแบบเดียวกัน

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ส่วนฐานล่างประกอบด้วยฐานเชิงในผัง 4 เหลี่ยม 1 ฐาน ถัดจากฐานเชิงเป็นมาลัยเถา 2 ชั้นคาดอยู่ มีการประดับลวดลายปูนปั้นศิลปะพื้นเมืองเชียงตุงอยู่ทุกชั้น เหนือชั้นที่ 2 เป็นปูนปั้นรูปกลีบบัวหงายโดยรอบ

ส่วนกลาง ส่วนกลางหรือส่วนเรือนธาตุประกอบด้วยองค์ระฆังขนาดใหญ่ มีลวดลายปูนปั้นประดับอยู่ด้านบนของระฆัง

ส่วนยอด ส่วนยอดประกอบด้วยบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยม ปล้องไฉน ปลียอดตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดราชฐานหลวงเชียงยืน

กรณีกลุ่มเจดีย์สายเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกานั้น เป็นเจดีย์ที่มีขนาดเล็กมีความสูงประมาณ 3 - 4 เมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 เมตร ถือเป็นกลุ่มเจดีย์ที่มีความพยายามที่จะเลียนแบบเจดีย์ทรงระฆังในสายเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาของพม่า มีลักษณะร่วมที่เด่นชัดคือการทำส่วนฐานที่เป็นมาลัยเถานั้นยืดยาว แต่ยังคงให้ส่วนเรือนธาตุที่เป็นองค์ระฆังนั้นมีขนาดใหญ่และส่วนบัลลังก์ที่อยู่ในผัง 4 เหลี่ยมเอาไว้ รายละเอียดการประดับลวดลายในส่วนฐานนั้นใช้ลวดลายท้องถิ่นแบบพม่ามาประดับให้เกิดความสวยงาม อีกทั้งนำความนิยมการประดับกระจกสีต่างๆ (แก้วอังวะ) โดยรอบของเจดีย์เพื่อเพิ่มความสวยงาม นอกจากนั้นเป็นการผูกเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติในตอนปรินิพพาน ที่น่าจะโยงได้ถึงการเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในสถูปและพยายามที่จะสร้างรูปแบบศิลปะของเจดีย์ให้มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา ซึ่งเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสู่ดินแดนใกล้เคียง ซึ่งรายละเอียดของสถาปัตยกรรมในศาลาทงนี้น่าจะสร้างขึ้นมาในช่วงระยะเวลาเดียวกัน เพื่อให้เป็นสิ่งสำคัญซึ่งอยู่ในวัดราชฐานหลวงของเมืองเชียงตุง

เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กวัดพระธาตุจอมทอง

ภาพที่ 17 เจดีย์ทรงระฆังสายเจดีย์ลังกาที่
ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูป
วัดจอมทอง (ภาพด้านหน้า)

ภาพที่ 18 เจดีย์ทรงระฆังสายเจดีย์ลังกาที่
ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูป
วัดจอมทอง (ภาพด้านข้าง)

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กที่คงได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา ในศาลารายทางด้านทิศตะวันตก ของเจดีย์วัดพระธาตุจอมคำหลวงหรือพระธาตุจอมทอง ไม้ปรากฏศักราชการสร้างที่แน่นอน ในบริเวณใกล้เคียงนั้นมีฉนวนในศิลปกรรมพม่าตั้งอยู่ในความสูงใกล้เคียงกัน อีกด้านหนึ่งเป็นปูนปั้นแสดงเรื่องราวการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าแก่ปัญจวัคคีย์ รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาขนาดเล็กนี้พบที่ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปและวัดอุโบสถของวัดราชฐานหลวง เชียงยืน ซึ่งน่าจะเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นในระยะเวลาเดียวกันหรือการจำลองมาไว้ในศาลาในระยะเวลาใกล้เคียงกัน จากรูปแบบทั่วไปและรายละเอียดของการประดับตกแต่งที่เป็นแบบเดียวกัน

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ส่วนฐานล่างประกอบด้วยฐานเชิงในผัง 4 เหลี่ยม 1 ฐาน ถัดจากฐานเชิงเป็นมาลัยเถา 2 ชั้นคาดอยู่ มีการประดับลวดลายปูนปั้นศิลปะพื้นเมืองเชียงตุงอยู่ทุกชั้น เหนือชั้นที่ 2 เป็นปูนปั้นรูปกลีบบัวหงายโดยรอบ

ส่วนกลาง ส่วนกลางหรือส่วนเรือนธาตุประกอบด้วยองค์ระฆังขนาดใหญ่ มีลวดลายปูนปั้นประดับอยู่ด้านบนขององค์ระฆัง

ส่วนยอด ส่วนยอดประกอบด้วยบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยม ปล้องไฉน ปลียอดตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์ทรงระฆังในวัดพระธาตุจอมทอง

กรณีกลุ่มเจดีย์สายเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกานั้น มีลักษณะร่วมที่เด่นชัดคือการทำส่วนฐานที่เป็นมาลัยเถาชั้นยี่ดสูง แต่ยังคงให้ส่วนเรือนธาตุที่เป็นองค์ระฆังนั้นมีขนาดใหญ่ ในส่วนนี้ได้มี การนำความนิยมของท้องถิ่นคือการทำเจดีย์บริวารทั้งแปดองค์ไว้โดยรอบ ซึ่งเจดีย์บริวารนั้นพยายามที่จะจำลองรูปแบบของเจดีย์ประธานเอาไว้ รายละเอียดการประดับลวดลายในส่วนฐานนั้นใช้ลวดลายท้องถิ่นแบบพม่ามาประดับให้เกิดความสวยงาม ซึ่งเจดีย์ในศิลปะลังกานั้นไม่ปรากฏการประดับตามแบบดังกล่าว เช่น รูปแบบของสถูปปาราม (ภาพที่ 82) ที่เมืองอนูราชปุระ⁴⁹ ลวดลายที่ส่วนฐานของเจดีย์ทรงระฆังที่พบในศิลปะลังกานั้น มีอยู่บ้างเล็กน้อยเช่นที่สถูปวัดอสิปตนาราม กรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา⁵⁰ พบว่าเป็นรูปกรอบสี่เหลี่ยมที่มีลวดลายดอกไม้เป็นดอกอยู่ภายในและรูปเศียรช้างประดับอยู่ ในส่วนเหนือขององค์ระฆังพบว่ามีลวดลายศิลปะพม่ามาประดับเพื่อความสวยงาม และของบัลลังก์ของเจดีย์ในกลุ่มสายเจดีย์ทรงระฆังนั้นยังพบว่าทำเป็นบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยมตามแบบนิยมของเจดีย์ลังกา แต่ส่วนยอดเหนือบัลลังก์ขึ้นไปของเจดีย์ในกลุ่มนี้พบว่ามีกรรมผสมผสานรูปแบบศิลปะพุกามเข้ามาบ้าง เช่นการทำฉัตรในศิลปะท้องถิ่นประดับเอาไว้ เมื่อรวมความแล้วเจดีย์ในกลุ่มนี้ควรกล่าวว่าเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่มีบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยม อันคงได้รับอิทธิพลในสายของศิลปะลังกาที่ผ่านมาจากพุกามอีกทอดหนึ่ง

อนึ่งศาสนาแบบในเจดีย์ทรงระฆังที่มาจากสายลังกาในเมืองเชียงตุงนั้น อาจเป็นอิทธิพลจากล้านนาที่เข้ามาตั้งแต่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ที่พญามังรายกษัตริย์แห่งล้านนาได้รวบรวมเมืองเชียงตุงให้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา⁵¹ หรือได้รับอิทธิพลจากสายเจดีย์ทรงระฆังจากล้านนาในช่วงเวลาต่อมา อีกด้านหนึ่งน่าจะเป็นไปได้สูงคือการรับอิทธิพลและแรงบันดาลใจจากสายเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาจากดินแดนพุกามที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ก่อนหน้าและอยู่ใกล้เคียงและมีอำนาจเหนือกว่าเชียงตุงตามหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งพุกามนั้นได้ปรากฏการรับศาสนาแบบลังกามาก่อนหน้าในราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 จากหลักฐานกลุ่มเจดีย์ขี้ผึ้งซึ่งเลียนแบบสถูปแบบลังกา⁵² รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังที่มาจากสายเจดีย์ศิลปะลังกาตัวเอง ที่เป็นความ

⁴⁹ น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], “วิวัฒนาการสถูปเจดีย์ : สถูปแบบลังกา,” เมืองโบราณ 11, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2528) : 105.

⁵⁰ สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ., เที่ยวเมืองลังกา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2511), 13.

⁵¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2514), 7.

⁵² น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], “วิวัฒนาการสถูปเจดีย์ : สถูปแบบลังกา,” เมืองโบราณ 11, 2 (กรกฎาคม - กันยายน 2528) : 81.

พิเศษทางด้านรูปทรงที่แตกต่างจากเจดีย์ทั่วไปในเมืองเชียงตุง ซึ่งพบตัวอย่างไม่มากนักและอาจแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบที่พยายามสร้างเจดีย์ในแบบศิลปะลังกาขึ้นในเมืองเชียงตุงระยะหนึ่ง ทั้งนี้ไม่ได้รับรูปแบบมาโดยตรงซึ่งได้นำศิลปะท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานตามความนิยมและความชำนาญของช่างจนเป็นเอกลักษณ์อีกรูปแบบหนึ่งของเจดีย์ทรงระฆังในเมืองเชียงตุง

สรุปผล กลุ่มเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา

เจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกาในเมืองเชียงตุง ถึงแม้ว่าจะพบตัวอย่างอยู่ไม่มาก แต่ก็ เป็นกลุ่มที่แสดงให้เห็นรูปแบบศิลปะลังกาอย่างชัดเจน มิใช่สายเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาที่ สืบทอดมาจากสุโขทัยเข้ามาสู่ล้านนาแล้วมาสู่เมืองเชียงเป็นลำดับ แต่มีความใกล้เคียงกับสายเจดีย์ ทรงระฆังแบบลังกาจากสายเจดีย์ฉปีฏ เมืองพุกาม ที่ได้รับการพัฒนาผสมผสานรูปแบบศิลปะ พื้นเมืองเชียงตุงเข้ามาบ้างแล้ว ซึ่งเจดีย์กลุ่มนี้มีอายุการสร้างไม่มากนักเหมือนกลุ่มเจดีย์กลุ่มใหญ่ อื่นๆ หรืออาจร่วมสมัยกับกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงในช่วงราว พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ความพิเศษของเจดีย์ในกลุ่มนี้จึงมีลักษณะที่โดดเด่นกว่าเจดีย์อื่นๆ อย่างชัดเจน จึงถือว่าเจดีย์ใน กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลังกาเป็นเจดีย์กลุ่มที่มีความสำคัญกลุ่มหนึ่งในเมืองเชียงตุง

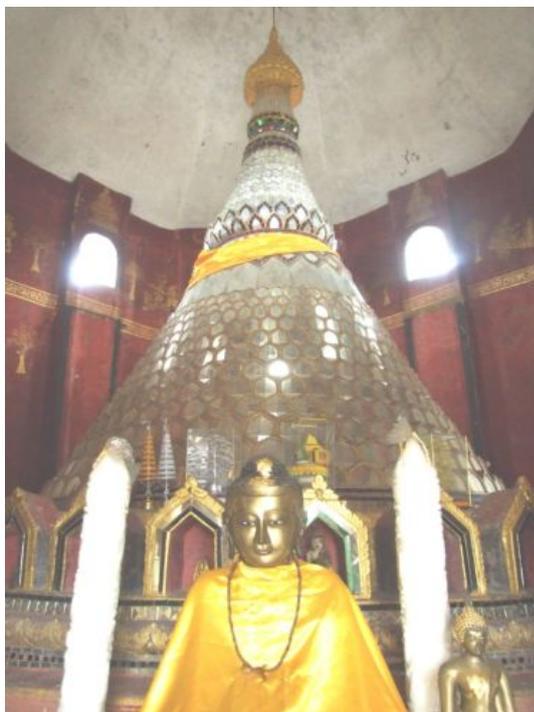
ลักษณะร่วมของเจดีย์กลุ่มนี้จึงเป็นการเลียนแบบเจดีย์ทรงระฆังในศิลปะลังกาอย่าง แท้จริง คือ ส่วนฐานมีมาลัยเถาเป็นฐานแบบเตี้ยๆ ทรงระฆังใหญ่ บัลลังก์สี่เหลี่ยม มีปล้องโถง และปลียอดคอดมำดับ เมื่อนำมาสร้างในเมืองเชียงตุงจึงมีการผสมผสานรูปแบบท้องถิ่นที่มีพื้นฐาน จากเจดีย์กลุ่มใหญ่คือศิลปะล้านนาและศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกาม คือ การแสดงรูปแบบเจดีย์ทรง ระฆังแบบลังกา ที่มีส่วนประกอบอื่นมาเกี่ยวข้อง เช่น เจดีย์บริวารประจำทิศ ลวดลายประดับ ฯลฯ ซึ่งเจดีย์ในกลุ่มที่ 3 คือกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลังกานั้น เป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจให้แก่เจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง เนื่องจากความสัมพันธ์ทางศาสนาในเมืองเชียงตุงนั้น ต่างให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาจากเมืองลังกาเป็นสำคัญ

เจดีย์ลักษณะพิเศษอื่นๆ

นอกเหนือจากกลุ่มเจดีย์กลุ่มใหญ่ทั้ง 3 กลุ่มได้แก่ 1. กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะ ล้านนา 2. เจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม 3. เจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา ที่อยู่ในเมือง เชียงตุงแล้ว ในกลุ่มเจดีย์เก่าทั้งหลายที่สร้างขึ้นในเมืองเชียงตุง ยังพบว่ามีเจดีย์ลักษณะพิเศษของค้ อื่นๆ อยู่อีกจำนวนหนึ่ง ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ผลงานของช่างท้องถิ่นเมืองเชียงตุง ที่มีรูปแบบที่ เรียบง่ายอันเกิดจากการผสมผสานความเชื่อ ความคิดทางเชิงช่างท้องถิ่น สร้างเจดีย์ที่มีเอกลักษณ์ งดงามที่ต่างไปจากระเบียบที่พบเห็นอยู่ทั่วไป เช่น เจดีย์วัดพระธาตุจอมคอย ที่มีประวัติกล่าวว่า

สร้างมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล ได้มีการแสดงรูปแบบของเจดีย์และอาคารหลังคาคลุมที่อยู่ภายนอกอย่างน่าสนใจ

เจดีย์วัดพระธาตุจอมดอย เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 19 เจดีย์วัดพระธาตุจอมดอย

ประวัติความเป็นมา

พระธาตุจอมดอย เป็นพระธาตุที่เก่าแก่อยู่ห่างจากเมืองเชียงตุงราว 30 กิโลเมตร ซึ่งตามตำนานกล่าวว่าสร้างมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล นับแต่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาที่เมืองเชียงตุงเมื่อทรงตรัสรู้ได้ 12 พรรษา ก็ทรงประทานพระเกสาจำนวน 4 เส้น เพื่อประดิษฐานไว้บนยอดดอย โดยมีพญานาค 2 ตัวเป็นผู้ดูแลรักษาไว้ ภายหลังชาวลี้วะผู้มีนามว่าก้างฮ้ายฮุ่นและภรรยาของเขาได้สร้างเจดีย์ถวายเป็นพุทธบูชา จนเกิดตำนานที่กล่าวขานอีกว่ามีให้เจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงองค์ใดได้ขึ้นมาไหว้พระธาตุจอมดอยเพราะต้องคำสาป เนื่องจากได้ลงโทษลี้วะทั้ง 2 คู่เมียที่ไม่ได้ไปร่วมช่วยกันสร้างเจดีย์ในเมืองเชียงตุง ภายหลังในยุคที่มีการจารึกอย่างแพร่หลายพระธาตุจอมดอยนี้มีประวัติการบูรณะอีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2488 โดยครูบาทวดเจ้าอวาสวัดบ่อเรือในเมืองเชียงตุงพร้อมเหล่าลูกศิษย์ โดยมีการปิดลายทองเป็นลวดลายเล่าเรื่องราวตามตำนานของพระธาตุจอมดอยอย่างสวยงาม ปัจจุบันนี้ พ.ศ. 2552 ลายทองเก่าถูกทำลายแล้วเขียนเสียใหม่ พระธาตุจอมดอยนี้มีข้อห้ามที่เคร่งครัดอีกประการหนึ่งว่ามีให้ผู้หญิงใดได้เข้ามาในเขตวัด ให้อยู่ได้เพียงประตูวัดซึ่งมี

สถานที่จัดให้ มิเช่นนั้นก็จะเกิดอันตรายตลอดจนภัยร้ายแรงต่างๆอีกด้วย ปัจจุบันชาวไทยจีนและชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆที่ให้ความศรัทธาเลื่อมใสพระธาตุจอมคอยยังคงยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างเหนียวแน่น

ภาพที่ 20 วิหารทาเค หรืออาคารหลังคาคลุมเจดีย์แบบลังกา ของพระธาตุจอมคอย

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเขียงในผังกลม 1 ฐาน เหนือชั้นนี้เป็นบัวหงายรองรับซุ้มจรนำประดิษฐานพระพุทธรูปจำนวน 28 ช่อง ในแต่ละช่องมีการตกแต่งด้วยการลงสีและประดับกระจกสีอย่างงดงาม

ส่วนกลางหรือเรือนธาตุ เป็นเรือนธาตุทรงกรวยขนาดใหญ่ มีการประดับกระจกโดยรอบเป็นลักษณะดั่งเกล็ดปลา ส่วนบนของเรือนธาตุทำเป็นรูปกลีบบัวหลายประดับกระจก

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัวคว่ำบัวหงายรองรับปล้องโฉนที่มีการประดับกระจกเหนือปล้องโฉนเป็นบัวคว่ำบัวหงายรองรับปลียอดและฉัตรตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์พระธาตุจอมคอย

จากการทำส่วนฐานเจาะช่องเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปของเจดีย์องค์นี้ แสดงความสัมพันธ์กับศิลปะพุกาม แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดการเจาะช่องที่ฐานน่าจะเป็นการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบของช่างท้องถิ่นโดยได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะพุกาม เนื่องจากความพยายามที่จะสร้างพระธาตุองค์นี้ให้มีความเรียบง่าย ซึ่งรูปทรงภายนอกที่เป็นทรงกรวยหรือทรงรอมฟางนั้น อาจเป็นแนวคิดจากเจดีย์ที่แพร่หลายในพม่าในสมัยเมืองปยูราวพุทธศตวรรษที่ 11 เช่นที่เจดีย์ปะยะคยี เมืองศรีเกษตร (ภาพที่ 83)⁵³ เจดีย์รูปทรงนี้เป็นรูปแบบเจดีย์ในศิลปะพม่ายุคต้นก่อนที่จะมี

⁵³ สันติ เล็กสุขุม, เที่ยวชมเจดีย์ที่พม่าประเทศ : ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2549), 111.

วิวัฒนาการอย่างมากในศิลปะเมืองพุกาม⁵⁴ ก็เป็นรูปทรงกระบอกหรือทรงกรวยที่เรียบง่ายไม่มีการตกแต่งประดับใดๆเช่นกัน หรืออาจเป็นไปได้ว่าจากการบูรณะซ่อมแซมครั้งหลัง ที่มีการตกแต่งเพิ่มเติมช่องจระนำและประดับกระจกเข้าไปเพื่อเพิ่มความสวยงาม สันเกตจากช่องจระนำนั้นไม่ได้เจาะเข้าไปในตัวของเจดีย์แต่เป็นการทำไว้วางบนฐานเชียงแทน ทั้งนี้อาจถือเป็นรูปแบบท้องถิ่นของช่างในเมืองเชียงตุงได้อีกตัวอย่างหนึ่ง

เจดีย์พระธาตุจอมคอย ซึ่งสร้างอยู่นอกเมืองเชียงตุงและถูกกล่าวขานในตำนานว่าสร้างมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล ปัจจุบันยังไม่สามารถหาหลักฐานทางโบราณคดีมารองรับได้จากรูปแบบศิลปะที่ปรากฏจะเห็นได้ว่าเจดีย์องค์นี้เป็นรูปทรงพื้นเมือง ที่พยายามจะสร้างให้เป็นรูปของดอกบัว ซึ่งคล้ายคลึงกับศิลปะในยุคต้นประวัติศาสตร์ของพม่าในศิลปะปยู ความพิเศษของเจดีย์องค์นี้คือการตกแต่งประดับภายนอกนั้นเกิดจากการบูรณะครั้งหลังที่มีการสร้างอาคารหลังคาคลุมครอบเจดีย์เอาไว้ ลักษณะนี้เป็นรูปแบบซึ่งแสดงความสัมพันธ์กับการสร้างอาคารหลังคาคลุมหรือวิฎฐาเค⁵⁵ ซึ่งเป็นที่นิยมในศิลปะลังกาเช่น ที่สถูปปาราม เมืองอนูราชปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 299⁵⁶ (ภาพที่ 82) ในดินแดนลังกานั้น พบว่าสร้างเป็นอาคารทรงกลมที่มีเสาล้อมรอบ สันนิษฐานว่าเป็น โบราณสถานเก่าแก่ที่สุดตั้งแต่สมัยโปโลนารูวะ

อาคารหลังคาคลุมหรือวิฎฐาเคในศรีลังกานั้นถูกกำหนดอายุไว้ที่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 โดยสันนิษฐานจากจารึกที่พบในแหล่งโบราณสถาน⁵⁷ ซึ่งต่อมาศิลปะลังกาได้มีบทบาทการส่งอิทธิพลทางด้านศิลปะต่อดินแดนใกล้เคียง โดยเฉพาะศิลปะพม่าในสมัยพุกาม จากการที่ชาวศรีลังกา มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ประกอบกับการเมือง การสงครามระหว่างกันของศรีลังกากับพุกามนั้นมีมาโดยตลอด⁵⁸ ด้านการศาสนาที่รับวัฒนธรรมระหว่างกัน ทำให้ปรากฏศิลปะเจดีย์หลายแห่งซึ่งมีการสร้างอาคารหลังคาคลุมเช่นกัน แนวคิดนี้ในการสร้างเจดีย์วัดพระธาตุจอมคอยจะสังเกตได้ว่าได้รับความนิยมอยู่ในศิลปะลังกาและศิลปะพม่า จากจารึกบนแผ่นศิลากล่าวอ้างถึงการบูรณะครั้งหลังสุดใน พ.ศ. 2488 อาคารหลังคาคลุมที่มีการเขียนภาพลายทองบนฝาผนังอย่างงดงามนี้ก็ป็นรายละเอียดที่สร้างขึ้นในเวลาเดียวกัน เพื่อเป็นการแสดงความสำคัญ

⁵⁴ Aung Teaw, *Historical in Burma* (Burma: Sarpay Beikman, 1972), 17.

⁵⁵ ปรีชา นุ่นสุข, *ประวัติศาสตร์ศิลปะลังกา* (นครศรีธรรมราช : ม.ป.ท., 2539), 186.

⁵⁶ น. ณ ปากน้ำ, “วิวัฒนาการสถูปเจดีย์,” *เมืองโบราณ* 11, 1 (มกราคม - มีนาคม 2528) : 105.

⁵⁷ ปรีชา นุ่นสุข, *ประวัติศาสตร์ศิลปะลังกา* (นครศรีธรรมราช : ม.ป.ท., 2539), 107.

⁵⁸ ปิยนาด บุญนาค, *ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกาสัมัยก่อนอาณานิคมและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างศรีลังกากับไทย* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), 151.

ของเจดีย์พระธาตุจอมดอย ที่มีแนวคิดจากรูปแบบศิลปะที่มีอยู่ก่อนหน้ามาประกอบกับศิลปะพื้นเมืองจนกลายเป็นลักษณะพิเศษของตน

สรุปผลกลุ่มเจดีย์ที่มีลักษณะพิเศษอื่นๆ

จากตัวอย่างเจดีย์วัดพระธาตุจอมดอยเพียงหนึ่งองค์ขึ้นมา ในการศึกษาเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุง เมื่อพิจารณาแล้วอาจเป็นไปได้ทั้งรูปแบบท้องถิ่นของช่างในเชียงตุงเอง หรือเป็นเจดีย์ที่แสดงความสัมพันธ์และรูปแบบที่ใกล้เคียงกับเจดีย์พม่าในศิลปะยุคต้นของประวัติศาสตร์พม่า ที่นิยมการสร้างเจดีย์ที่เป็นทรงกระบอกหรือทรงกรวย หรืออาจพูดได้ว่าเป็นรูปแบบพื้นเมืองของชุมชนที่สร้างเจดีย์นี้ขึ้นมา ซึ่งตามตำนานและสภาพปัจจุบันของชุมชน ประชาชนทั่วไปเป็นชาวไทเงิน ชาวเขาและชาวลัวะ โดยในตัวเมืองเชียงตุงแต่โบราณนั้นเป็นเมืองของชาวลัวะที่ตั้งรกรากอยู่อาศัยมาก่อน ที่ชุมชนชาวไทเงินเมืองเชียงตุงจะขับไล่ชาวลัวะออกไปและสร้างความเจริญรุ่งเรืองในดินแดนแถบนี้แทนในที่สุด เจดีย์วัดพระธาตุจอมดอยที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เจดีย์ในลักษณะนี้จึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความน่าสนใจควรศึกษาในรายละเอียดความเป็นไปได้ของรูปแบบศิลปะ ทั้งนี้กลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงนั้นมีการพัฒนารูปแบบผสมผสานของศิลปะเกิดขึ้นมากมาย ด้วยเหตุปัจจัยในการสร้างต่างๆ อันจะได้กล่าวต่อไปในการวิจัยในบทต่อไป

สรุปผลข้อมูลกลุ่มเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุง

จากกลุ่มตัวอย่างเจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุง ที่ได้นำมาเป็นกรณีศึกษาสามารถจัดกลุ่มเจดีย์ที่อยู่ในรูปแบบศิลปะเดียวกัน ทั้ง 4 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา 2. กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม 3. กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา และ 4. กลุ่มเจดีย์ลักษณะพิเศษอื่นๆ เจดีย์เก่าที่มีอยู่ในเมืองเชียงตุงนั้นพบว่ามีจำนวนมากนั้นคือกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกามและศิลปะมอญ - พม่าในยุคหลัง เนื่องจากเมืองเชียงตุงตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรพุกามมาเป็นเวลาหลายร้อยปี อิทธิพลจากราชธานีหลวงพุกามจึงเข้ามามีบทบาทต่อเมืองเชียงตุงอย่างมากในช่วงระยะเวลาหนึ่ง รวมถึงปัจจุบันที่เชียงตุงอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารพม่า จึงมีการบูรณปฏิสังขรณ์ตามรูปแบบของพม่า แม้กระทั่งการสร้างเจดีย์ใหม่ในเมืองเชียงตุงที่ได้ศึกษามา โดยบางส่วนที่ต้องสร้างตามแบบศิลปกรรมของพม่า ก็เนื่องจากความหวาดกลัวของผู้คนในชุมชนต่อการปกครองที่เข้มงวดของรัฐบาลทหารพม่าที่กระทำต่อชนกลุ่มน้อย ซึ่งเกิดปัญหาหาระหว่างรัฐบาลตามแนวชายแดนอยู่เสมอ

ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างเจดีย์ใหม่ที่สร้างขึ้นในเมืองเชียงตุงในยุคปัจจุบันจึงมีความผันแปรทางด้านารเมืองการปกครองเป็นสำคัญ การหยิบยืมรูปแบบทางด้านศิลปะแบบดั้งเดิมมาเป็นตัวอย่าง จึงปรากฏพบในการสร้างเจดีย์ใหม่ในปัจจุบันด้วย ดังจะเห็นว่าเจดีย์ใหม่ใน

เมืองเชียงตุงก็ยังมีความพยายามที่จะรับรับแรงบันดาลใจจากเจดีย์ในดินแดนใกล้เคียงมาผสมผสาน เช่น ศิลปะพุกาม ศิลปะล้านนา ซึ่งกลุ่มเจดีย์รุ่นเก่าในเมืองเชียงตุงนี้ส่วนหนึ่งได้ส่งอิทธิพลต่อเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ โดยมีเงื่อนไขที่ส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์หลายประการ นอกจากนั้นยังสร้างรูปแบบใหม่บางองค์ที่มีความเรียบง่ายกว่าเดิมจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองเชียงตุง โดยมีปัจจัยทางด้านผู้สร้าง แหล่งเงินทุน ข่างผู้สร้างงาน ความชอบของชุมชน ฯลฯ เป็นหลัก เนื่องจากเจดีย์ในเมืองเชียงตุงนั้นมีอยู่จำนวนมาก จึงต้องอาศัยการศึกษาอย่างละเอียดต่อไปในอนาคต เพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้องเกี่ยวกับรูปแบบศิลปกรรม ชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณีซึ่งล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปะเจดีย์ในประเทศไทยต่อไป

บทที่ 4

คำอธิบายการแบ่งช่วงระหว่างกลุ่มเจดีย์เก่าเมืองเชียงตุงและกลุ่มเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุง

เจดีย์เก่าในเมืองเชียงตุงนั้น มีประวัติการสร้างมาตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นอย่างน้อยซึ่งสภาพบ้านเมืองเชียงตุงได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด จากการวิเคราะห์เจดีย์ในรุ่นเก่านี้ทำให้ทราบว่ามียุทธศิลป์ของกลุ่มศิลปะใหญ่ๆคือ ศิลปะล้านนาและศิลปะพม่า นับตั้งแต่สมัยพุกามเป็นต้นมาถึงศิลปะมอญพม่าสมัยหลัง ที่ส่งผลต่อรูปแบบศิลปะเจดีย์ในเมืองเชียงตุง รูปแบบเจดีย์ที่มีอยู่ตลอดจนการบูรณปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด เนื่องจากเมืองเชียงตุงไม่เคยร้าง จากการอยู่อาศัยและการนับถือพระพุทธศาสนา ในแต่ละช่วงเวลาที่อาณาจักรใดมีบทบาทในการปกครองเหนือเมืองเชียงตุง ก็จะเป็นผู้ส่งอิทธิพลทางด้านศิลปะเข้ามาสู่เมืองเชียงตุงได้ แต่ด้วยพื้นฐานทางด้านชาติพันธุ์และความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ของชาวเมืองเชียงตุงกับชาวล้านนาเสมือนว่าเป็นบ้านพี่เมืองน้องกัน ทำให้อิทธิพลศิลปะล้านนายังเป็นสิ่งที่ยึดถือมาถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ว่าในกลุ่มเจดีย์รุ่นเก่าของเมืองเชียงตุงนี้มีบทบาททางด้านศิลปะการปกครองเป็นหลักที่ส่งผลต่อรูปแบบศิลปะที่ถ่ายทอดเป็นเจดีย์ของเมืองเชียงตุง ในการจัดกลุ่มเจดีย์เก่าจึงได้ถือเอาช่วงเวลานี้เป็นเกณฑ์จึงทำให้มีความหลากหลายทางด้านรูปแบบศิลปะในกลุ่มนี้อยู่มาก

สำหรับกลุ่มเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุงได้พิจารณาช่วงระยะเวลา 50 กว่าปีที่ผ่านมานี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เนื่องจากช่วงเวลานี้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบศิลปะเจดีย์เมืองเชียงตุงมาก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของเจดีย์ต่างไปจากกลุ่มเจดีย์เก่าหลายประการ ซึ่งหลังจากนี้พม่าได้มีการได้เข้ามามีบทบาทในการเมืองการปกครองเหนือดินแดนรัฐฉาน อันรวมเมืองเชียงตุงที่อยู่ทางภาคตะวันออกไว้ด้วย จากการที่รัฐบาลทหารพม่าปิดประเทศมาเป็นเวลานาน จากปัญหาทางการเมืองและการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ จึงมีการเปิดด่านท่าซี้เหล็กบริเวณชายแดน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายเป็นครั้งแรกในรอบระยะเวลากว่าศตวรรษ ให้มีการเดินทางไปมาหาสู่กันได้ของคนทั้งสองประเทศ มีการเผยแพร่ศาสนาในระลอกใหม่จากล้านนาสู่เมืองเชียงตุง ตลอดจนมีการมีการสร้างเจดีย์ใหม่ขึ้นมากมายในเขตการปกครองของเมืองเชียงตุง มีทั้งการสร้างเจดีย์ตามรูปแบบศิลปะล้านนาตามความนิยมที่มีมาตั้งแต่อดีต การสร้างเจดีย์รูปแบบศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกามและศิลปะพม่ามอญสมัยหลัง เนื่องจากอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารพม่ามาเป็นเวลานาน ตลอดจนการสร้างเจดีย์ของคณะสงฆ์ไทยที่เข้าไปมีบทบาททางศาสนามาจนถึงปัจจุบันนี้

จากการศึกษารูปแบบตัวอย่างเจดีย์รุ่นเก่าที่มีอยู่ในเมืองเชียงตุง สามารถจัดกลุ่มรูปแบบศิลปะเจดีย์ได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. เจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา 2. เจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพุกาม 3. เจดีย์ที่คงได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา 4. เจดีย์ที่มีลักษณะพิเศษอื่นๆ ซึ่งพบว่าในเมืองเชียงตุงนั้นมีความหลากหลายทางด้านศิลปะของเจดีย์ เนื่องจากเป็นเมืองแห่งพุทธศาสนามาช้านาน รูปแบบของเจดีย์เก่าที่มีอยู่ในเมืองเชียงตุงนี้เอง เป็นแรงบันดาลใจในการก่อสร้างเจดีย์ใหม่ขึ้นมาในปัจจุบัน ทั้งนี้ไม่เพียงแต่กลุ่มเจดีย์เก่าที่สร้างขึ้นก่อนหน้าปีพุทธศักราช 2500 แล้ว ยังมีกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงอีกจำนวนมากที่มีลักษณะพิเศษน่าสนใจ เนื่องจากปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ทั้งสองสมัยนั้นมีความแตกต่างกันไป ภายใต้พื้นฐานทางด้านศิลปะที่ยังคงสืบทอดกันมาเป็นตัวเชื่อมรูปแบบเจดีย์ทั้งสองสมัยเอาไว้ ผู้วิจัยจึงจะขอนำตัวอย่างพระเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมือง เชียงตุงมาวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบทางศิลปกรรม เพื่อศึกษาในรายละเอียดแล้ว จะพิจารณาจัดกลุ่มรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง และเป็นการรวบรวมแนวคิดและปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบศิลปะในเมืองเชียงตุง ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตชุมชนชนชาวไทยเงิน อันมีปัจจัยสำคัญคือ พระสงฆ์ แหล่งเงินทุน ชุมชนและช่างผู้สร้างงานในท้องถิ่น ที่มีบทบาทให้เกิดการสร้างรูปแบบเจดีย์ใหม่ขึ้นมาในปัจจุบัน ตลอดจนเป็นการวิเคราะห์ถึงแนวโน้มของการสร้างเจดีย์ต่อไปในอนาคต ตลอดจนสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจทางด้านศิลปวัฒนธรรมชาวเมืองเชียงตุงที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมล้านนาอีกประการหนึ่ง ในการศึกษาข้อมูลเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง สามารถแบ่งกลุ่มรูปแบบศิลปะได้ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มที่สืบทอดรูปแบบเจดีย์มาจากศิลปะล้านนา
2. กลุ่มที่สืบทอดรูปแบบเจดีย์มาจากศิลปะพุกาม
3. รูปแบบเจดีย์ที่เกิดจากการผสมผสานของทั้ง 2 แบบ ซึ่งเกิดลักษณะพิเศษแบบขึ้นใหม่
4. กลุ่มเจดีย์ที่คงได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา

ตัวอย่างกลุ่มพระธาตุที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า จำนวน 10 องค์

จากกลุ่มตัวอย่างเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุงทั้ง 10 องค์ สามารถจัดกลุ่มความสัมพันธ์ของเจดีย์ไว้ 4 กลุ่ม ได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลรูปแบบศิลปะล้านนา คือ 1. เจดีย์วัดถ้ำแอ่น 2. เจดีย์วัดพระนอนธรรมวงส์ 3. เจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่ 4. เจดีย์วัดทุ่งสี 5. เจดีย์วัดโงก เอ็งเมืองดัง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลรูปแบบศิลปะพม่า คือ 1. เจดีย์วัดพระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่เกิดจากการผสมผสานของทั้ง 2 แบบ ซึ่งเกิดลักษณะพิเศษแบบขึ้นใหม่ คือ 1. เจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค 2. เจดีย์วัดบ้านจาย 3. เจดีย์วัดเวียงใหม่

กลุ่มที่ 4 กลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา คือ เจดีย์ทรงระฆังวัดอินทร์บุพผาราม

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลรูปแบบศิลปะล้านนา

ลักษณะร่วมของกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มเจดีย์ที่แสดงความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องมาจากเจดีย์เก่าที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา รูปแบบของเจดีย์ล้านนาที่เป็นแรงบันดาลใจแก่รูปแบบเจดีย์เมืองเชียงตุง ได้มาจากรูปแบบเจดีย์รุ่นเก่าส่วนหนึ่งแต่ปัจจัยสำคัญนั้นอยู่ที่การที่พระสงฆ์จากประเทศไทยได้เข้ามาบิณฑบาตต่อชุมชนไทเขินเมืองเชียงตุง ประกอบกับปัจจัยปลีกย่อยอื่นๆ มากมาย จากการศึกษา สอบถามข้อมูลและพิจารณาบริบทข้างเคียงที่เกี่ยวข้องกับเจดีย์แต่ละองค์ในกลุ่ม จึงพอได้ข้อมูลนำมาอธิบายรูปแบบสามารถอธิบายลักษณะของเจดีย์ในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาได้ดังนี้

ส่วนฐาน ส่วนฐานของเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาในกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมือง เชียงตุง อาจแบ่งอย่างคร่าวๆ เป็นสองแบบ คือ 1. แบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังยกเก็จที่แสดงความสัมพันธ์กับรูปแบบฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในแบบเจดีย์ศิลปะล้านนายุคต้น ซึ่งรูปแบบบางประการในศิลปะเชียงแสนหรือศิลปะล้านนายุคต้นนี้เชื่อว่าจะได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปแบบของศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกามมาก่อน¹ 2. คือลักษณะร่วมที่แสดงส่วนฐานบัว 2 ฐานซ้อนกัน ในผังสี่เหลี่ยมเพิ่มมุมหรือผังยกเก็จซึ่งถือเป็นฐานที่เป็นลักษณะเฉพาะของล้านนา² ตามแบบศิลปะเจดีย์พระธาตุหรือบุญชัยที่เป็นรูปแบบที่นิยมมากรูปแบบหนึ่งของศิลปะล้านนา ในบางครั้งส่วนฐานนี้ได้รับการออกแบบให้เรียบง่ายขึ้นกว่าเดิมมากจนกลายเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงายแบบธรรมดาด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ เช่น ทุนทรัพย์ ช่างผู้สร้างงาน ความต้องการของชุมชน ฯลฯ

ส่วนกลาง โดยลักษณะร่วมที่พบมากในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาคือ ส่วนรองรับองค์ระฆังของเจดีย์กลุ่มนี้มักนิยมฐานสูงอย่างมากทำให้ส่วนองค์ระฆังมีขนาดเล็ก³

¹ สันติ เล็กสุขุม, ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย (ฉบับย่อ) พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2548), 126.

² ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน วิชา 317 405 ศิลปะในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 33.

³ เรื่องเดียวกัน, 31.

ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับเจดีย์พระธาตุหริภุญชัย เหนือองค์ระฆังประกอบด้วยบัลลังก์อาจเป็นบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมเพิ่มมุม หรือการแสดงลักษณะที่ไม่ปรากฏบัลลังก์เพื่อให้เรียบง่ายเข้ากับส่วนประกอบอื่นที่ได้รับการขยับย่อรูปแบบลง

ส่วนยอด ส่วนยอดมีก้านฉัตร บัวฝาละมี ปล้องไฉนและปลียอด ตามระเบียบส่วนยอดของเจดีย์ทรงระฆังพระธาตุหริภุญชัย และแบบที่ลดรูปแบบที่ซับซ้อนลงให้มีความเรียบง่ายขึ้น เช่น การทำปลียอดที่ต่อด้วยปูนปั้นเป็นรูปดอกบัวแทนการทำฉัตรปักไว้

เจดีย์ที่มีรูปแบบศิลปะล้านนา

เจดีย์วัดบ้านแอน

ภาพที่ 21 เจดีย์ประธานวัดถ้ำแอน เมืองเชียงตุง

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์วัดถ้ำแอน บ้านถ้ำแอนเมืองลาบ เขตปกครองเมืองเชียงตุง ทั้งเจดีย์และวัดสร้างขึ้นใหม่พร้อมกัน ชุมชนถ้ำแอนตั้งอยู่บริเวณชุมชนชายป่าทางทิศตะวันออกของเมืองเชียงตุง เป็นระยะห่างจากตัวเมืองประมาณ 20 กิโลเมตร ประกอบไปด้วยประชากรอยู่อาศัยประมาณ 50 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมดเป็นชาวไทหลอย (ไทยภูเขา) ระยะทางเข้าสู่บ้านถ้ำแอนเป็นเส้นทางทุรกันดารมาก จากทางหลวงที่ยังไม่เจริญเต็มไปด้วยทางลูกรังต้องใช้การเดินทางเท้าเข้าสู่

หมู่บ้านอีก 3 กิโลเมตร วัสดุในการสร้างทุกเช่นปูนหรือแผ่นกระเบื้อง ต้องใช้การแบกหามเข้าสู่หมู่บ้านที่ละน้อย ใช้ระยะเวลาในการสร้างทั้งวิหารและเจดีย์รวมแล้วเป็นเวลา 3 ปี จึงแล้วเสร็จมีการเฉลิมฉลองเมื่อปี พ.ศ. 2538 ผู้อำนวยการสร้างโดยพระวินัยธรรมานพ ดิคุขวิโร (ครูบามานพ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ อ. สอง จังหวัดแพร่⁴

สภาพชุมชนบ้านแอ่นโดยทั่วไป ประชากรทั้งหมดอาศัยการทำเกษตรและหาของป่ามาเลี้ยงชีพ ชาวไทหลอยตามความเข้าใจของคนไทยแล้วก็คือชาวไทภูเขาที่มีอยู่หลายเผ่า อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญที่แยกออกจากชุมชนเมือง ลักษณะพิเศษของชาวไทหลอยคือเป็นคนที่มีความขยันขันแข็ง อดทนต่อการทำงาน ดังจะเห็นว่าชาวไทหลอยจะนำผลผลิตทางการเกษตรที่ตนปลูกมาจำหน่ายในตัวเมืองเชียงตุงทุกเช้า โดยการเดินทางทางเท้าจากหมู่บ้านซึ่งอยู่ห่างไกลเข้ามาในตลาด เมื่อจำหน่ายสินค้าแล้วจึงได้จับจ่ายซื้อหาสินค้าที่จำเป็นซึ่งผลิตโดยโรงงานต่างๆ หรือนำเข้ามาจากเมืองใหญ่ๆเช่น สินค้าจากประเทศไทย สินค้าจากย่างกุ้งเมืองหลวงของประเทศพม่า ชาวไทหลอยในชุมชน บ้านถ้ำแอ่นเมืองลาบ ต่างยึดมั่นและปฏิบัติตามกฎและจารีตของชนเผ่าโดยมีผู้นำชุมชนเป็นหลัก ก่อนหน้าที่ศาสนาพุทธจะเข้ามาสู่ชุมชนเมื่อไม่นานมานี้ราวปี พ.ศ. 2530 ประชาชนทั่วไปยังนับถือผีตามความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน

ภาพลำดับการสร้างเจดีย์ประธานวัดถ้ำแอ่น เมืองเชียงตุง โดยครูบามานพ

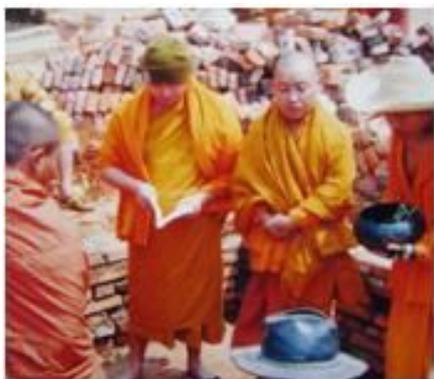

ภาพที่ 22 พระธาตุที่บรรจุในเจดีย์วัดบ้านถ้ำแอ่น ภาพที่ 23 คณะกรรมการหมู่บ้านถ้ำแอ่น

ภาพที่ 24 พระพิมพ์ที่บรรจุภายในพระธาตุ ภาพที่ 25 ระหว่างการก่อสร้างเจดีย์วัดบ้านถ้ำแอ่น

⁴ สัมภาษณ์พระครูวินัยธรรมานพ ดิคุขวิโร, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ ต.หัวหม้าย อ.สอง จ.แพร่, 30 กันยายน 2550.

ภาพที่ 26 พิธีกรรมสงฆ์ในการก่อสร้าง

ภาพที่ 27 มัคทายกพร้อมชาวบ้านในพิธีกรรม

ภาพที่ 28 พระอุโบสถศีลปะไทยเงิน
วัดบ้านแอน

ภาพที่ 29 ขบวนแห่ในงานฉลองเจดีย์
วัดบ้านแอน

ภาพที่ 30 ครุฑบานพในขบวนแห่ของชาว
เชียงตุง

ภาพที่ 31 ประชาชนในงานฉลองเจดีย์
วัดถ้ำแอน

จากภาพเหตุการณ์การก่อสร้างเจดีย์วัดถ้ำแอนนับแต่ต้นจนถึงงานเฉลิมฉลอง จะเห็นได้ว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์องค์นี้มากที่สุด คือ ความศรัทธาต่อท่านครุฑบานพ

ที่เห็น ได้จากการแห่แหนครุบาไว้บนเสลี่ยงที่ชาวบ้านพากันแบกหาด้วยความเต็มใจยิ่ง ด้วยมีความยินดีชื่นชมในรูปแบบของเจดีย์ที่ครุบาได้มาสร้างไว้ที่วัดถ้ำแอ่น

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงแบบเรียบง่ายซ้อนกัน 3 ฐาน รองรับฐานบัวคว่ำบัวหงาย 1 ฐานในผังยกเก็จ ท้องไม่มีการยึดสูงไม่ปรากฏลูกแก้วอกไก่

ส่วนกลาง ส่วนกลางหรือเรือนธาตุ ประกอบด้วยฐานรองรับบัวคว่ำบัวหงายอยู่ในผังกลมแบบเรียบง่าย 3 ฐาน ถัดจากนั้นเป็นบัวคว่ำบัวหงายที่ยึดท้องไม้สูง ไม่ปรากฏลูกแก้วอกไก่ หรือเส้นลวดคาดแต่อย่างใด ก่อนถึงองค์ระฆังมีที่อยู่ในผังกลมรองรับไว้อีกชั้นหนึ่ง ในส่วนขององค์ระฆังมีขนาดเล็กทอดปลายปากระฆังและมีเส้นลวดคาดอยู่หนึ่งเส้น

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัลลังก์ในผังกลมที่สร้างขึ้นแบบเรียบง่าย ปล้องไฉน ปลียอด และยอดเป็นรูปดอกบัวตูมตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดบ้านแอ่น

เจดีย์ในกลุ่มนี้แสดงให้เห็นส่วนฐานของเจดีย์วัดบ้านแอ่น ที่เป็นการออกแบบที่อาศัยรูปแบบส่วนฐานของเจดีย์พระธาตุหริภุญชัย จ. ลำพูน ตามคำกล่าวอ้างของผู้สร้าง แต่ทำให้มีความเรียบง่ายกว่าเดิมเนื่องจากขนาดของเจดีย์ทั้งหมดเป็นการย่อขนาดลง ในส่วนรองรับองค์ระฆังชั้นแรกที่ทำเป็นฐานกลม 3 ฐานรองรับบัวคว่ำบัวหงายน่าจะเป็นความพยายามจำลองรูปแบบฐานบัวคว่ำ บัวหงาย 3 ฐาน ที่เป็นต้นแบบเจดีย์ทรงระฆังในล้านนาในยุคต้นเช่นที่เจดีย์ทรงระฆังวัดอุโมงค์ เถรจันทร์ (ภาพที่ 72) ถัดจากนั้นมีบัวคว่ำบัวหงายที่มีการปรับปรุงคลี่คลายจากต้นแบบไปมาก จาก บัวคว่ำบัวหงายรองรับองค์ระฆังที่ไล่ระดับซ้อนกันถึง 3 ชั้น เหลือเพียงชั้นเดียวในส่วนกลางนี้ จึงแสดงให้เห็นว่าเป็นการนำรูปแบบศิลปะล้านนามาเป็นต้นแบบสร้าง ซึ่งมีการย่อรูปแบบ บางประการเพื่อให้เหมาะสมกับปัจจัยรอบข้างอื่นๆเป็นสำคัญ ปัจจัยเดียวกันนี้ได้ถูกปรับปรุง ส่วนยอดให้มีความเรียบง่ายขึ้นและให้เกิดความสัมพันธ์กับส่วนรองรับองค์ระฆังที่อยู่ในผังกลมเช่นกัน จึงไม่มีการปักฉัตรไว้โดยทำเป็นรูปดอกบัวตูมขนาดเล็กแทน โดยภาพรวมของส่วนยอด คือ ความพยายามของช่างผู้สร้างงานที่จะจำลองรูปแบบเจดีย์ศิลปะล้านนาอย่างเห็นได้ชัด

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ เจดีย์วัดบ้านแอ่น

ก. ความศรัทธาที่มีต่อครุบาามานพ

ด้วยครุบาามานพเป็นพระผู้มีวัตรปฏิบัติที่น่าเคารพบูชาทั้งต่อพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่และทั่วไปในภาคเหนือของประเทศไทย ท่านได้สร้างวัดวาอารามตลอดจนบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์และโบราณสถานสำคัญที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของประชาชน เช่น เจดีย์วัดพระธาตุหนองจันทร์ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พระธาตุคอกยเหล็ก อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ฯลฯ ตลอดจนได้

เข้าเดินทางแสวงบุญไปสู่เมืองเชียงตุงเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาซึ่งท่านครูบาได้สร้างวัดวาอารามไว้ในเมืองเชียงตุงหลายสิบแห่ง เช่นเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค พระพุทธรูปประธานวัดหนองเงิน พระธาตุธรรมวงส์ ฯลฯ เมื่อครูบาได้สร้างจนแล้วเสร็จทุกประการหลายแห่ง ทำให้เกิดความศรัทธาเล้าขานกันปากต่อปากของคนในชุมชนและทั่วไปในเมืองเชียงตุง กรณีของเจดีย์วัดถ้ำแอ่นก็เกิดจากการที่ชาวบ้านถ้ำแอ่นมานิมนต์ครูบาเมื่อไปสร้างพระธาตุในเมืองเชียงตุง ครูบาจึงมาเป็นประธานในการสร้างให้แก่ชาวบ้านถ้ำแอ่นจนสำเร็จ⁵

ซึ่งความศรัทธาของชาวเชียงตุงที่มีต่อครูบาแมนพ เป็นประเด็นสำคัญที่ครูบาได้นำรูปแบบพระธาตุในล้านนาคือต้นแบบจากพระธาตุหริภุญชัย (ภาพที่ 71) มาสร้างในเมืองเชียงตุง เช่นเดียวกับความนิยมสร้างเจดีย์ที่มีอยู่ในชุมชนล้านนาปัจจุบันที่นิยมสร้างตามแบบเจดีย์ที่เป็นต้นแบบเดิม เช่นในจังหวัดลำพูนก็สร้างพระเจดีย์ที่จำลองแบบมาจากพระธาตุหริภุญชัย ในจังหวัดลำปางก็สร้างพระเจดีย์ที่จำลองแบบมาจากพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งสถาปัตยกรรมของเจดีย์วัดถ้ำแอ่นก็เป็นประจักษ์พยานว่าสร้างโดยพระสงฆ์จากล้านนาได้อีกประการหนึ่ง

ข. แหล่งเงินทุน

ที่มาของการนำเงินทุนในการก่อสร้างพระธาตุวัดถ้ำแอ่น เมืองเชียงตุง ได้มาจากกลุ่มผู้ใจบุญหรือเจ้าภาพสร้างเจดีย์ในในภาคเหนือและในกรุงเทพมหานคร ที่มีความศรัทธาต่อครูบาแมนพเข้ามาร่วมสมทบทุนจำนวนมาก ซึ่งเงินจำนวนนี้ถือเป็นเงินทุนส่วนมากของการก่อสร้างประมาณ ร้อยละ 70 ของเงินก่อสร้างทั้งหมด รวมถึงศรัทธาสาธุชนชาวไท่หลอยในประเทศพม่า ที่มาร่วมสมทบทุนสร้างเจดีย์อีกประมาณร้อยละ 30 ซึ่งเงินจำนวนนี้ได้รับการจัดการประชุมปรึกษาหารือของกลุ่มผู้นำหมู่บ้านผู้เฒ่าผู้แก่และประชาชนในชุมชน ด้วยเหตุนี้รูปแบบที่เป็นความนิยมหรือความต้องการของเจ้าของเงินทุนก่อสร้างที่มีส่วนมากจึงมีผลต่อรูปแบบของเจดีย์พระธาตุวัดถ้ำแอ่น ซึ่งรวมงบประมาณในการสร้างทั้งสิ้น 40,000 บาท⁶

ค. ช่างผู้สร้างเจดีย์พระธาตุวัดถ้ำแอ่น

สถาหรือช่างผู้สร้างเจดีย์พระธาตุวัดถ้ำแอ่น เป็นช่างที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองเชียงตุงทั้งหมด กรณีการสร้างเจดีย์องค์นี้นอกจากใช้ช่างที่ชำนาญงานในท้องถิ่น และยังใช้กำลังแรงงานจากพระสงฆ์สามเณรที่จำพรรษาอยู่ในวัดด้วย ทั้งนี้ก็ได้สร้างตามรูปแบบที่ครูบาออกแบบไว้ แต่มิได้ทำรายละเอียดใดให้มีความละเอียดซับซ้อนดังต้นแบบพระธาตุหริภุญชัยทุกประการ เพียงแต่นำรูปแบบสำคัญเช่นฐานยกเก็จแบบล้านนาหรือส่วนของเจดีย์ทรงระฆังที่ประกอบไว้ส่วนบน

⁵ สัมภาษณ์พระครูวินัยธรรมานพ ดิคุขวีโร, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ ด.หัวหม้าย อ.สอง จ.แพร่, 30 กันยายน 2550.

⁶ สัมภาษณ์นายจายหลวง, ชาวเมืองเชียงตุง, 24 มิถุนายน 2550.

โดยภาพรวมแล้วเป็นรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่ได้รับความนิยม และถือเป็นรูปแบบสำคัญที่แสดงออกถึงความเป็นศิลปะล้านนา ในส่วนรองรับองค์ระฆังที่ช่างทำให้อยู่ในผังกลมก็เนื่องมาจากการทำให้รูปแบบนั้นง่ายขึ้น เพื่อให้เข้ากับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นแบบย่อของฐานบัวคว่ำบัวหงายที่มีอยู่ 3 ฐานซึ่งอยู่ในผังกลมเช่นกัน ช่างผู้สร้างงานกล่าวว่า เนื่องด้วยการสร้างเจดีย์วัดถ้ำแอ่นซึ่งเป็นการจำลองแบบให้ย่อมีขนาดเล็กลง จึงสร้างให้รูปแบบมีความเรียบง่ายเหมาะสมกับเงินงบประมาณและความต้องการใช้งานในชุมชนที่มีขนาดเล็กด้วย⁷

ง. แนวคิดของชาวเมืองเชียงตุงกับรูปแบบพระธาตุวัดถ้ำแอ่น

ชาวบ้านกล่าวว่าในความคาดหมายมิได้คำนึงถึงรูปแบบว่าพระธาตุจะสร้างออกมาลักษณะเช่นใด เนื่องจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวบ้านนั้นมิได้ติดอยู่ที่รูปแบบของเจดีย์ แต่มุ่งเน้นหน้าที่และประโยชน์การใช้งานมากกว่าเมื่อครุบาเห็นดีเห็นงามก็ถือว่าดีที่สุดแล้ว ทั้งนี้รูปแบบที่ปรากฏก็เป็นสิ่งที่พึงพอใจของเจ้าภาพผู้ออกเงินทุนในการก่อสร้าง เนื่องจากเศรษฐกิจและการเมืองในพม่าปัจจุบัน ไม่เอื้ออำนวยต่อการก่อสร้างพระเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่และชาวบ้านเองก็ขาดงบประมาณในการก่อสร้าง ซึ่งกว่าจะสร้างให้สำเร็จได้ก็ต้องพึ่งบารมีของท่านครุบาเป็นกำลังสำคัญ ส่วนคณะกรรมการหมู่บ้าน ก็มีส่วนช่วยในการระดมทุนมาสมทบและก่อสร้างสิ่งที่ขาดเหลือตามกำลังศรัทธา

บทวิเคราะห์รูปแบบเจดีย์วัดบ้านแอ่น

รูปแบบเจดีย์วัดถ้ำแอ่นที่ครุบาмаนพกล่าวว่าเป็นการจำลองพระธาตุหรืออุษย เมื่อดูจากรูปแบบเจดีย์แล้วแสดงถึงการจำลองลักษณะของเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนาที่สืบทอดรูปแบบมาจากพุทธศตวรรษที่ 20 จนเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์และลงตัวมากที่สุดในด้านวิวัฒนาการทางด้านรูปแบบ⁸ ซึ่งเป็นเจดีย์ที่มีความสำคัญที่สุดองค์หนึ่งของล้านนา ในด้านประวัติความเป็นมาตลอดจนเป็นศูนย์กลางของศาสนาในล้านนา ซึ่งเจดีย์พระธาตุหรืออุษยนี้เป็นต้นแบบเจดีย์ทรงระฆังในพุทธศตวรรษที่ 21⁹ และนิยมจำลองแบบไปสร้างในชุมชนต่างๆมากมายเช่น วัดอินทขิล เชียงใหม่ วัดอิ้งแก้ง เวียงกุมกาม วัดบางกระจะ พระนครศรีอยุธยา รูปแบบในส่วนฐานที่มักเริ่มต้น

⁷ สัมภาษณ์ นายจายคำ, ชาวเมืองเชียงตุง, 24 มิถุนายน 2550.

⁸ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน ราชวิชา 317 405 ศิลปะในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 39.

⁹ สันติ เล็กสุขุม, หริภุชชัย-ล้านนา ศิลปะภาคเหนือ (กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2538), 106.

ด้วยฐานบัวลูกแก้วอกไก่ในผังยกเก็จที่สัมพันธ์กันระหว่างเจดีย์วัดถ้ำแอ่นและเจดีย์ล้านนา เป็นรูปแบบที่พัฒนารูปแบบมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา¹⁰

เจดีย์วัดถ้ำแอ่นก็ได้มีการนำรูปแบบที่สำคัญของเจดีย์พระธาตุหริภุญชัยมาสร้าง บางอย่าง เช่นการยึดท้องไม้ให้สูงขึ้นและส่วนฐานที่ตั้งอยู่ในผังสี่เหลี่ยมยกเก็จ รองรับองค์ระฆัง ขนาดเล็ก ที่มีเส้นลวดคาคออยู่ที่องค์ระฆัง ประเด็นสำคัญของรูปแบบที่มีการย่อและลด รายละเอียดปลีกย่อยลง ด้วยเหตุผลของวัสดุในการก่อสร้างที่ขนย้ายเข้าสู่หมู่บ้านด้วยความ ยากลำบาก ประกอบกับเจดีย์ซึ่งมีขนาดเล็กและอยู่ในชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่น้อยจึงมีการสร้าง ให้เกิดความเหมาะสมกับพื้นที่ รูปแบบทั้งหมดที่แสดงออกจึงเป็นไปตามความต้องการและการ ออกแบบของท่านครูบาตามพดด้งได้กล่าวมาแล้ว รูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ของวัดถ้ำแอ่น จึงสามารถจัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่รับอิทธิพลทางศิลปะมาจากล้านนา สามารถเปรียบเทียบ รูปแบบความสัมพันธ์กับเจดีย์ทั้ง 2 จากภาพถ่ายเส้นเจดีย์พระธาตุหริภุญชัยดังนี้

ภาพที่ 32 ภาพถ่ายเส้นที่ 1 พระธาตุหริภุญชัย   ภาพที่ 33 เจดีย์พระธาตุวัดถ้ำแอ่น เมืองเชียงตุง
ที่มา : ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน รายวิชา 317 405 ศิลปะใน
ประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 39.

¹⁰ จีระศักดิ์ เดชวงศ์ยา, พระเจดีย์เมืองเชียงใหม่ (เชียงใหม่ : กลางเวียงการพิมพ์, 2541) 20.

เจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์

ภาพที่ 34 เจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์ เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง ปัจจุบันมีเจ้าอาวาสนามว่าพระภิกษุสาม ประกอบไปด้วยพระภิกษุจำนวน 3 องค์ เณร 34 องค์ วัดพระนอนธรรมวงศ์นี้เป็นการสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดโดยการร่วมตัวของชาวบ้านและผู้นำชุมชนเป็นผู้จัดหาสถานที่ จากนั้นจึงได้นิมนต์ครูบาตามมาเป็นประธานในพิธีโดยผ่านการเห็นชอบของพระสังฆราชและคณะสงฆ์เมืองเชียงตุง หลังจากนั้นมีการก่อสร้างศาสนสถานใหม่เรื่อยมาโดยตลอด เช่น วิหาร พระนอน อุโบสถ ตั้งอยู่ในเขตชุมชนชานเมืองเชียงตุงด้านทิศตะวันออกของเมืองเชียงตุง ห่างจากตัวเมือง 3 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทหลอย ไทใหญ่ จีน อาข่า อยู่อาศัยแวดล้อมจำนวน 8 หมู่บ้านรวมประมาณ 300 หลังคาเรือน พระสงฆ์ชาวบ้านที่มีความประสงค์จะสร้างเจดีย์ประธานของวัดเพื่อเป็นที่สักการบูชา

แต่ขาดแคลนคุณทรัพย์ จึงมีผู้ไปนิมนต์พระครูวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร มาเป็นประธานในการก่อสร้าง โดยใช้เวลาในการก่อสร้าง 1 ปีจึงแล้วเสร็จ ในปี พ.ศ. 2539¹¹

ด้วยการสร้างวัดพระนอนธรรมวงส์ ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของกลุ่มชาวเขา ชาวไทจีน ชาวจีน ฯลฯ ซึ่งได้ร่วมใจกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว นับตั้งแต่ขั้นตอนการจัดหาพื้นที่ก่อสร้างก็ได้มีการตกลงประชุมของคณะกรรมการทุกหมู่บ้าน ที่ต้องออกความเห็นชอบโดยใช้พื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางสามารถเดินทางมาร่วมพิธีกรรมทางศาสนาได้อย่างสะดวกสบายสำหรับทั้ง 8 หมู่บ้าน ด้วยจำนวนประชากรที่มีอยู่มากจึงจำเป็นต้องสร้างศาสนสถานที่มีความกว้างขวางโอ่โถงตามแบบนิยมของการสร้างวิหารเมืองเชียงตุง (ภาพที่ 35, 36) มีการสร้างพระอุโบสถเพื่อใช้พิธีสังฆกรรมพระนอนธรรมวงส์ (ภาพที่ 38) ในปัจจุบันสภาพชุมชนยังมีความเข้มแข็ง ทั้งส่วนวัดที่เป็นศูนย์กลางและคณะกรรมการชุมชนที่มีให้การร่วมมืออย่างดี

ภาพที่ 35 สภาพภายนอกของวิหารหลวงและเจดีย์

ภาพที่ 36 ภายในวิหารหลวงที่สร้างอย่างใหญ่โต

ภาพที่ 37 สภาพชุมชนหน้าวัดพระนอนธรรมวงส์

ภาพที่ 38 พระนอนธรรมวงส์ที่มีขนาดใหญ่

¹¹ สัมภาษณ์พระครูวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ ต.ห้วยหม้าย อ.สอง จ.แพร่, 30 กันยายน 2550.

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงอยู่ในผังกลม 1 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงาย อยู่ในผังกลมซ้อนกันสองชั้น ฐานบัวคว่ำบัวหงายชั้นแรกประกอบด้วยเจดีย์บริวารจำนวน 21 องค์ ตั้งอยู่โดยรอบอย่างเป็นจังหวะ ฐานบัวคว่ำบัวหงายชั้นที่ 2 ประกอบด้วยเจดีย์บริวารจำนวน 8 องค์ ส่วนฐานชั้นที่ 2 นี้ได้มีการทำฐานที่อยู่ในผังกลมยึดท้องไม้สูงเพื่อยกส่วนรองรับองค์ระฆังให้สูงขึ้น มีการประดับเส้นลวด 1 เส้นคาดอยู่ในลักษณะที่ค่อนข้างแบนของบัวคว่ำบัวหงาย

ส่วนกลาง ประกอบด้วยส่วนรองรับองค์ระฆังรูปบัวคว่ำบัวหงายที่ยึดท้องไม้ให้สูงซ้อนกัน 3 ชั้น แต่ละชั้นคาดด้วยเส้นลวด 1 เส้น ชั้นแรกมีการยึดท้องไม้ให้สูงมากกว่าชั้นอื่น เนื่องจากต้องการยกให้สูงเท่ากับระดับยอดเจดีย์บริวาร เส้นลวดจึงมีได้คาดอยู่ตรงจุดกึ่งกลางท้องไม้แต่คาดก่อนมาด้านบนเล็กน้อย ในชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 เส้นลวดคาดอยู่ที่จุดกึ่งกลางของท้องไม้ ถัดขึ้นไปเป็นองค์ระฆังขนาดเล็กที่อยู่ในผังกลมมีลวดลายปูนปั้นประดับ

ส่วนยอด ประกอบด้วยองค์ระฆังขนาดเล็กที่มีการประดับลวดลายปูนปั้น บัลลังก์อยู่ในผังกลม ถัดขึ้นไปเป็นปล้องโถง ปลี และนัทรแบบมอญ - พม่า ตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดพระนอนธรรมวงศ์

ในส่วนฐานที่มีการประดับเจดีย์บริวารจำนวน 21 องค์ล้อมรอบอยู่ ดังปรากฏในศิลปะสมัยพุกามว่ามีเจดีย์ลักษณะเดียวกันนี้หลายองค์ที่มีการประดับเจดีย์ขนาดเล็กล้อมรอบอยู่เช่น เจดีย์ปะนะยาชิน เมืองสะแกง ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ที่มีการประดับเจดีย์บริวารไว้ถึง 48 องค์¹² ในส่วนเจดีย์ประจำทิศทั้ง 8 ที่เป็นบริวารก็ปรากฏตัวอย่างที่วิหารอนันทเจดีย์ซึ่งสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 16¹³ (ภาพที่ 84) ในส่วนรองรับเรือนธาตุที่อยู่ในผังกลมและมีเส้นลวดคาดค่อนขึ้นมาข้างบนเล็กน้อย มีการยึดท้องไม้ให้สูงขึ้นเป็นรูปแบบที่ครุบายานพได้คิดขึ้นใหม่โดยใช้รูปแบบศิลปะล้านนาที่เป็นฐานบัวรองรับอยู่ในผังยกเก็จ มาสร้างเป็นฐานบัวในผังกลมเพื่อให้เข้ากันกับส่วนฐานล่างและเรือนธาตุที่อยู่ในผังกลมเช่นกัน ในส่วนนี้ถึงแม้ว่าจะมีการผสมผสานผสานศิลปะพม่า ซึ่งดูว่าอาจต่างไปจากส่วนฐานของกลุ่มเจดีย์เดียวกัน แต่ความเป็นรูปแบบที่ได้รับอิทธิพล มาจากศิลปะล้านนานั้นปรากฏในส่วนกลางหรือส่วนเรือนธาตุ เป็นการนำศิลปะแบบเชียงแสนมาปรับปรุง โดยที่ทำเป็นบัวคว่ำบัวหงายที่มีการยึดท้องไม้ให้สูง มีเส้นลวดคาดอยู่ตรงกลาง 1 เส้น ซ้อนกัน 2 ชั้น โดยไล่ระดับขึ้นไปสามารถเทียบรูปแบบได้กับเจดีย์ในศิลปะเชียงแสน

¹² LU Pew In, Pictorial Guidepagan (Pangoon : Sree Saraty Sress, 1955), 28.

¹³ Swearer and Premchitr, "Religion and Polity Thailand," Religion and Legitimation Power in Thailand, Laos and Burman (Pensylvania : Anima, 1975.) : 25.

เช่น ภาพลายเส้นเจดีย์วัดพระธาตุจอมหมอก เมืองเชียงแสน (ภาพลายเส้นที่ 2) ที่มีการทำบัวคว่ำบัวหงายซ้อนกัน 2 ชั้นรองรับองค์ระฆังไว้ ส่วนขององค์ระฆังมีขนาดเล็กคล้ายกับศิลปะล้านนาในยุคหลังเช่นพระธาตุหริภุญชัยที่มีการบูรณะครั้งใหญ่ในสมัยพระเจ้าติโลกราชในปี พ.ศ. 1990 ซึ่งส่งอิทธิพลต่อเจดีย์ล้านนาในสมัยต่อมาอย่างมาก¹⁴

บัลลังก์อยู่ในผังกลมซึ่งมีส่วนคล้ายเจดีย์ในศิลปะเชียงแสน เนื่องด้วยการต้องการให้บัลลังก์เข้ากับรูปแบบของส่วนประกอบของเจดีย์ทั้งหมดที่อยู่ในผังกลม สิ่งสำคัญคือยอดฉัตรที่นำเอาฉัตรแบบมอญ-พม่า มาประดับซึ่งมาจากเหตุผลทางการเมืองที่การสร้างเจดีย์ต้องมีส่วนประกอบบางส่วนก่อนมาทางศิลปะพม่าบ้าง จึงจะง่ายต่อการอนุญาตให้ก่อสร้าง ดังนั้นรูปแบบของเจดีย์องค์นี้จึงจัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่รับอิทธิพลศิลปะเจดีย์ล้านนา แต่มีการผสมผสานรูปแบบศิลปะพม่ามอญเข้าไปบ้างตามปัจจัยที่เป็นข้อบังคับ ทั้งหมดนี้จึงเป็นการผสมผสานและการใช้รูปแบบใหม่มาประกอบเป็นเจดีย์วัดพระนอนธรรมวงศ์ที่ออกแบบการสร้างโดยครูบานพ สามารถเทียบรูปแบบเจดีย์วัดพระนอนธรรมวงศ์ได้กับสายเจดีย์ล้านนาศิลปะเชียงแสนเช่น ภาพลายเส้นเจดีย์วัดจอมหมอกดังนี้

ภาพที่ 39 ภาพลายเส้นที่ 2 เจดีย์วัดจอมหมอก เชียงแสน

ภาพที่ 40 เจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์

ที่มา : ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะเมืองเชียงตุง : วิเคราะห์งานศิลปกรรม ร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดี เอกสารทางประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ : สำนักศิลปากรที่ 8 ศิลปากร, 2550), 79.

¹⁴ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “ศิลปะล้านนา,” ใน เอกสารประกอบคำสอน รายวิชา 317 405 ศิลปะในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21 ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 33.

เมื่อพิจารณาถึงส่วนกอบทั้งหมดยุคของเจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์กับภาพลายเส้นเจดีย์จอมหมอกศิลปะเมืองเชียงแสนจะเห็นได้ว่า ในเรื่องคำกล่าวอ้างถึงการนำรูปแบบศิลปะล้านนาและศิลปะเชียงแสนนั้นมีอยู่มาก ความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบศิลปะปลีกย่อยคือการนำความคุ้นเคยของช่างในท้องถิ่นกับเจดีย์ที่พบอยู่ทั่วไปในประเทศพม่า ที่นำมาผสมผสานรูปแบบและปรับปรุงรูปแบบให้เกิดความเหมาะสมกับเจดีย์ที่สร้างใหม่ซึ่งมีปัจจัยรอบข้างอีกหลายด้านที่ส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดพระนอนธรรมวงศ์ เมืองเชียงตุง

ก. ความศรัทธาที่มีต่อครูบามานพ

จากการสัมภาษณ์ครูบามานพทราบว่าท่านได้เป็นประธานในการสร้างเจดีย์และวัดต่างๆในเมืองเชียงตุงและในเขตรัฐฉานของประเทศพม่ากว่า 30 แห่งเช่น วัดเชียงเหล็ก วัดบ้านคั่งเมืองลาบ วัดบ้านกาย วัดบ้านโปก วัดพระธาตุหนองเป่าเมืองลั้ง วัดบ้านยกหนองหม้อ วัดคอกบัว วัดบ้านเลื่อน วัดบ้านนกเมืองลั้ง ฯลฯ รวมแล้วเป็นระยะเวลากว่า 15 ปีที่ท่านได้เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชาวเชียงตุงในฐานะพระนักพัฒนามาโดยตลอด กรณีที่หมู่บ้านชาวไทหลอย ยังไม่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาก่อน จึงเป็นเหตุที่ต้องหาผู้ที่มาเป็นเจ้าภาพรวมศรัทธาในการสร้างซึ่งต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมาก จากชื่อเสียงของท่านครูบามานพที่สร้างไว้ในเมือง เชียงตุงจึงทำให้ชาวบ้านที่ศรัทธานิมนต์ท่านมาจำพรรษา และจัดหางบประมาณในเวลานั้นรูปแบบของเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาคที่จะก่อสร้างชาวบ้าน จึงให้สิทธิ์ในการตัดสินใจแก่ครูบาทั้งสิ้น จากการสัมภาษณ์ครูบาทราบว่ารูปแบบทั้งหมดเป็นการผสมผสานศิลปะเจดีย์แบบเชียงแสนกับเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาเข้าด้วยกัน ซึ่งท่านเป็นผู้เขียนแบบเองทั้งหมด¹⁵

ข. แหล่งเงินทุน

เงินทุนในการสร้างมาจากผู้ใจบุญจากกรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่ที่ร่วมกันเป็นเจ้าภาพและต้องการเดินทางไปทำบุญตลอดจนท่องเที่ยวในเมืองเชียงตุง ซึ่งขณะนั้นการจะเดินทางไปเมืองเชียงตุงเป็นไปด้วยความยากลำบาก หากเป็นการเดินทางร่วมกับคณะสงฆ์ก็จะมีภาระอำนวยความสะดวกเป็นพิเศษ ประกอบกับชาวเมืองเชียงตุงมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่าง หากมีการสร้างวัดวาอารามที่ใดก็จะมีผู้เดินทางไปร่วมทำบุญเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเงินทุนในการสร้างส่วนหนึ่งก็มาจากการร่วมสมทบทุนทรัพย์ของชาวเมืองเชียงตุงด้วย งบประมาณในการจัดสร้างเจดีย์พระนอนธรรมวงศ์รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 45,000 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ถือว่ามากในเวลานั้น ประกอบกับวัสดุเช่นอิฐ ทราย ปูน ยังมีราคาไม่แพงมากนัก ทั้งนี้ไม่ได้ใช้เงินจาก

¹⁵ สัมภาษณ์พระครูวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ ต.หัวหม้าย อ.สอง จ.แพร่, 30 กันยายน 2550.

รัฐบาลทหารพม่าแต่อย่างใดเพราะรัฐบาลทหารพม่าไม่มีนโยบายสนับสนุนการสร้างวัดของชาวเชียงตุง เพียงแต่ได้อำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้าออกผ่านทางด่านท่านจีเหล็กแก่ท่านครูบาและเจ้าภาพที่นำปัจจัยมาร่วมสร้างเจดีย์ประธานวัดพระธรรมวงศ์เท่านั้น

ค. ช่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์

ช่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์นี้เป็นชาวเชียงตุงทั้งหมด โดยช่างที่รับเหมาก่อสร้างเจดีย์มีผลงานที่เคยสร้างเจดีย์รูปแบบต่างๆจนมีความชำนาญและรับงานในเมืองเชียงตุง ทั้งนี้พระสงฆ์และสามเณร ที่จำพรรษาอยู่ในวัดก็เป็นกำลังสำคัญในการก่อสร้างด้วยเช่นกัน ทางชุมชนมีการผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยเหลือการก่อสร้างวันละประมาณ 50 คน ส่วนผู้หญิงมาเป็นผู้หุงหาอาหารเลี้ยงคนงานส่วนช่างฝีมือใช้การจ้างรายวันจนสร้างเสร็จ ในส่วนการออกแบบของ ครูบาแมนพที่ท่านให้สัมภาษณ์ว่าได้นำรูปแบบของพระเจดีย์ในศิลปะเชียงแสนมาผสมผสานกับศิลปะเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกา โดยท่านได้คิดค้นแบบเขียน โครงร่างมาเป็นแบบแก่ช่างให้ก่อสร้างตามนั้น ตลอดระยะเวลาในการสร้าง ครูบาเป็นผู้ควบคุมทุกขั้นตอนในรายละเอียดของศิลปะ ในการสร้างเจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์ ใช้ช่างในการก่อสร้างจำนวนมากเนื่องด้วย เป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับชุมชนเมืองเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านได้สะดวก มีผู้ใจบุญประสงค์เอาแรงมาช่วย จึงใช้เวลาในการสร้างไม่มากเพียงหนึ่งเดือนจึงเสร็จสมบูรณ์

ง. แนวคิดของชาวบ้านต่อเจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์

ชุมชนที่อยู่โดยรอบวัดประกอบด้วย บ้านธรรมวงศ์ บ้านเวียงใหม่ บ้านเวียงใหม่ 2 บ้านกุ่มบ้านเยโปสอง บ้านสวนหลวง บ้านหนองก้อน บ้านโง้ง และบ้านพระเจ้าเค็ง เมืองเชียงตุงที่หลังไหลกันเข้ามาร่วมสร้างเจดีย์ประธาน ต่างลงความเห็นว่ารูปแบบที่ครูบาเป็นผู้ออกแบบนั้นเป็นที่น่าพึงพอใจ เพราะจุดประสงค์หลักของการก่อสร้างนั้นคือใช้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นสำคัญ เมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้วพระธาตุมีความสูงกว่า 12 เมตร พร้อมเจดีย์ประจํามุมทั้ง 8 องค์ที่จำลองแบบมาจากองค์ประธานสามารถมองเห็นได้ในระยะไกล ท่านครูบากล่าวว่าชาวบ้านต่างชื่นชมในผลงานที่ต่างร่วมกันสร้างขึ้นมา ลักษณะที่แตกต่างไปจากเจดีย์ทรงมอญ-พม่าที่มีปรากฏอยู่มากในเมืองเชียงตุง อีกทั้งสร้างโดยครูบาที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวเชียงตุงทั่วไป

ลักษณะนิสัยที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเชียงตุง คือ การมีจิตใจที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา อย่างแท้จริง เมื่อทราบว่ามิงานบุญที่ใดก็มักจะมาช่วยกันอย่างเต็มกำลัง จนมีคำยกย่องเอาไว้ว่า “กินอย่างม่าน ตานอย่างไต” มีความหมายว่าคนไต (ไท) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่นิยมการถวายทานเป็นยิ่ง เห็นได้จากการก่อสร้างเจดีย์ประธานวัดพระธาตุจอมนาคนั้น ชาวบ้านได้ร่วมกันกับผู้มีจิตศรัทธาจากประเทศไทยก่อสร้างให้เสร็จได้ในเวลาอันสั้นเพียงหนึ่งเดือน

ทั้งยังยกย่องพระธาตุทุกองค์ในการเป็นสิ่งทีเคารพบูชาด้วยการได้บูชาพระพุทธเจ้า รูปแบบของเจดีย์ จึงไม่มีผลต่อความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด

เจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่

ภาพที่ 41 เจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่ เมืองเชียงตุง

ประวัติความเป็นมา

วัดเชียงเหล็กใหม่เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่แทนวัดเดิมที่ทรุดโทรมและถูกรื้อถอน ซึ่งอยู่บริเวณสนามบินเชียงตุง และย้ายมาสร้างในที่ใหม่ในปี 2540 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยจีน มีจำนวนอยู่ 135 หลังคาเรือน พระสงฆ์เจ้าอาวาสนามว่าพระครูบาปัญญาณันทะ ครูบาฆานพได้รับนิมนต์มาเป็นประธานในการสร้างเจดีย์ พระอุโบสถ และสร้างสาธารณูปโภคต่างๆในวัด สร้างเสร็จโดย ใช้เวลา 3 วัน ซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านรวมทั้งช่างจากในเมืองเชียงตุงมาเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง¹⁶ เจดีย์องค์ใหม่ที่สร้างขึ้นมานี้เป็นการก่อสร้างขึ้นมาภายหลังวิหารซึ่งมีครูบาองค์ก่อนหน้าได้สร้างไว้แล้วกว่า 10 ปี ดังนั้น การก่อสร้างเจดีย์องค์ใหม่จึงเป็นการสร้างเพิ่มเติมในสิ่งที่ขาดเหลือ ทั้งนี้ครูบาฆานพยังได้สร้างพระอุโบสถขึ้นมาในเวลาเดียวกัน ความต้องการของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สร้างซึ่งได้ออกแบบไว้แต่ต้นแล้ว

¹⁶ สัมภาษณ์ครูบาปัญญาณันทะ, เจ้าอาวาสวัดเชียงเหล็กใหม่ เมืองเชียงตุง, 28 พฤศจิกายน 2550.

ภาพที่ 42 เจดีย์และพระอุโบสถหลังใหม่ ภาพที่ 43 วิหารหลวงหลังเดิมสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2540

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ส่วนฐานประกอบด้วยฐานเขียงซึ่งอยู่ในผังสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 2 ฐาน ในส่วนฐานรองรับเรือนธาตุเป็นฐานบัวที่มีการยึดท้องไม้สูงปรากฏเส้นลวดคาคออยู่ 1 เส้น ในส่วนฐานนี้เป็นการออกแบบอย่างเรียบง่ายเพื่อยกส่วนล่างของเจดีย์ให้สูงขึ้น

ส่วนกลาง ส่วนกลางหรือเรือนธาตุ ประกอบด้วยบัวคว่ำบัวหงายในผังกลมรองรับองค์ระฆังที่มีการยึดท้องไม้สูงและประดับเส้นลวด 1 เส้น ในส่วนขององค์ระฆังมีขนาดเล็กคอดปลายปากระฆัง

ส่วนยอด ส่วนยอดไม่ปรากฏบัลลังก์ ถัดขึ้นไปเป็นปล้องไฉน ปลียอด และ จัตุรตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดเชิงเหล็กใหม่

ส่วนฐานที่แสดงให้เห็นลักษณะร่วมของกลุ่มที่ 1 จากคำกล่าวอ้างของผู้ออกแบบคือ ความเป็นมาของการจำลองแบบมาจากเจดีย์ทรงระฆังศิลปะล้านนา ซึ่งเป็นฐานที่ย่นย่อมาจากรูปแบบของเจดีย์ในกลุ่มเดียวกันคือเจดีย์วัดบ้านแอ่น ที่เป็นการรับอิทธิพลมาจากส่วนฐานของเจดีย์พระธาตุหริภุญชัย กล่าวคือ ส่วนฐานบัวคว่ำบัวหงายไม่มีการยกเงาแต่อย่างใด เพียงแต่ทำเป็นบัวคว่ำบัวหงายแบบเรียบๆซึ่งมาจากปัจจัยในการสร้างบางประการเช่น ระยะเวลาที่มีน้อยเงินทุน ความชำนาญการของช่าง ฯลฯ จึงจำเป็นต้องลดรูปสร้างให้เรียบง่าย ในส่วนนี้ยังมีความก่อนมาทางศิลปะล้านนาอยู่มาจากการทำฐานเขียงรองรับฐานบัวแบบเรียบๆ ซึ่งเป็นระเบียบของเจดีย์ทรงระฆังในล้านนาที่พัฒนามาเป็นลำดับ ตามความต้องการของผู้ออกแบบเจดีย์องค์นี้

ส่วนเรือนธาตุของเจดีย์องค์นี้มีการปรับปรุงให้เรียบง่าย เหลือเพียงบัวคว่ำบัวหงายชั้นเดียว แต่ก็ยังแสดงให้เห็นถึงรูปแบบศิลปะล้านนาได้อย่างมาก โดยเฉพาะการทำเส้นลวดคาคอไว้ 1 เส้น กลางท้องไม้ที่น่าจะมาจากลูกแก้วอกไก่ในศิลปะล้านนา ซึ่งในกลุ่มเดียวกันนี้มีความ

พยายามที่จะสร้างส่วนกลางให้มีลักษณะเรียบง่ายขึ้นเช่นกัน ถัดจากนั้นคือส่วนยอดที่ไม่มีปรากฏ บัลลังก์ จึงไม่สามารถเทียบได้กับเจดีย์พระธาตุหริภุญชัยได้ แต่การทำเจดีย์ทรงระฆังที่ไม่มีบัลลังก์ นั้นเป็นที่นิยมอยู่ในศิลปะมอญ- พม่ามาตั้งแต่ยุคแรกๆ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าช่างผู้สร้างงานเกิดความคุ้นเคยกับรูปแบบนี้และเป็นการสร้างที่ง่ายเหมาะสมสำหรับเวลาที่มืออยู่จำกัด ทั้งนี้มีความสัมพันธ์กับ ผู้ออกแบบ ช่างผู้สร้าง วัสดุอุปกรณ์ แหล่งเงินทุน ฯลฯ ที่เป็นปัจจัยปลีกย่อยที่ ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อเจดีย์ที่สร้างใหม่องค์นี้ จึงกล่าวได้ว่าถึงแม้ผู้ออกแบบคือครูบามานพนั้นจะ ต้องการสร้างให้มีต้นแบบจากศิลปะล้านนาอยู่ก็ตาม แต่ปัจจัยหลายประการทำให้มีความคล้ายคลึง กับศิลปะพม่าเช่น การไม่ทำบัลลังก์ การประดับฉัตรแบบพม่า ในส่วนยอดจึงถือเป็นการ ผสมผสานกันระหว่างศิลปะล้านนากับศิลปะพม่าอยู่ด้วย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ เจดีย์ประธานวัดเชิงเหล็กใหม่

ก. ความศรัทธาที่มีต่อครูบามานพ

ด้วยพระสงฆ์ในวัดเชิงเหล็กใหม่รูปหนึ่งเป็นลูกศิษย์ของครูบามานพ จึงเป็นผู้ไป นิมนต์ท่านมาเป็นประธานในการก่อสร้าง เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดใหม่ที่ยังไม่มีเจดีย์และพระอุโบสถ มาก่อนหน้า จึงเป็นความยากลำบากในการอุปสมบทพระเถระที่มีความประสงค์จะบวชในหมู่บ้าน อีกทั้งสภาพเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้ออำนวยชาวบ้านขาดแคลนทุนทรัพย์ในการก่อสร้าง ซึ่งชาวเมืองเชียงตุงต่างทราบกันดีว่าครูบามานพเป็นผู้มีบุญญาและเป็นพระนักพัฒนา จึงเห็นชอบ ให้ท่านมาเป็นประธานและเป็นผู้ออกแบบก่อสร้างเจดีย์ประธานองค์นี้ไว้หลังพระอุโบสถที่สร้าง ขึ้นใหม่ในเวลาเดียวกัน รูปแบบที่ก่อสร้างใหม่นี้จึงเป็นการย้อนย่อเจดีย์แบบล้านนาให้มีความเรียบ ง่ายขึ้นกว่าเดิม ซึ่งดูในภาพรวมแล้วก็ยังเป็นรูปแบบเช่นเดียวกับเจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์ ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงกันในระยะห่างประมาณ 1 กิโลเมตร

ข. แหล่งเงินทุน

ที่มาของการนำเงินทุนในการก่อสร้างเจดีย์ประธานวัดเชิงเหล็กใหม่ เมืองเชียงตุง ได้มาจากกลุ่มผู้ใจบุญหรือเจ้าภาพสร้างเจดีย์ในในภาคเหนือและในกรุงเทพมหานคร ที่มีความ ศรัทธาต่อครูบามานพเข้าร่วมสมทบทุนจำนวนมาก ใช้งบประมาณในการก่อสร้าง ซึ่งมีที่มาจาก ครูบามานพทั้งสิ้น 30,000 บาท ด้วยเหตุนี้รูปแบบที่เป็นความนิยมหรือความต้องการของเจ้าของ เงินทุนก่อสร้าง ตลอดจนความจำกัดของงบประมาณจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อเจดีย์องค์นี้เป็นอย่าง มาก¹⁷

¹⁷ สัมภาษณ์ครูบาปัญญานันทะ, เจ้าอาวาสวัดเชิงเหล็กใหม่ เมืองเชียงตุง, 28 พฤศจิกายน 2550.

ค. ช่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดเชียงเหล็กใหม่

ช่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดเชียงเหล็กใหม่เป็นช่างกลุ่มเดียวกับช่างที่สร้างเจดีย์ประธานวัดพระนอนธรรมวงศ์ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองเชียงตุงทั้งหมด การทำงานก็เป็นเช่นเดียวกัน คือ ใช้ช่างเป็นกำลังสำคัญและยังใช้กำลังแรงงานจากพระสงฆ์สามเณรที่จำพรรษาอยู่ในวัดด้วย โดยภาพรวมแล้วเป็นรูปแบบสำคัญที่แสดงออกถึงความเป็นศิลปะล้านนา ในส่วนรองรับองค์ระฆังที่ช่างทำให้อยู่ในผังกลมก็ เนื่องมาจากเป็นการทำให้รูปแบบนั้นง่ายขึ้น เพื่อให้ล้อกับส่วนรองรับองค์ระฆังที่เป็นแบบย่อของฐานบัวคว่ำบัวหงาย ซึ่งทำแบบยึดท้องไม้สูงอยู่ในผังกลมที่เรียบง่าย ไม่มีการประดับลวดลายปูนปั้น การที่ช่างได้ก่อสร้างตามรูปแบบของท่านครูบา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะสงฆ์เมืองเชียงตุง โดยมีข้อจำกัดทางด้านเวลา เงินทุน และขนาดของหมู่บ้าน จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่เป็นอย่างมาก

ง. แนวคิดของชาวเมืองเชียงตุงกับรูปแบบเจดีย์ประธานวัดเชียงเหล็กใหม่

ชาวบ้านเชียงเหล็กใหม่ต่างลงความเห็นว่ารูปแบบเจดีย์ที่ครูบาแมนพสร้างไว้นี้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน ซึ่งทุกคนต่างก็มุ่งเน้นเพื่อหน้าที่และประโยชน์การใช้งานมากกว่า ทั้งนี้รูปแบบที่ปรากฏก็เป็นสิ่งที่พึงพอใจของเจ้าภาพผู้ออกเงินทุนในการก่อสร้าง เนื่องจากเศรษฐกิจและการเมืองในพม่าปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยต่อการก่อสร้างพระเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่และชาวบ้านก็ขาดงบประมาณในการก่อสร้าง ในส่วนของชาวบ้านก็ทำหน้าที่เป็นส่วนนำกำลังแรงงานมาช่วยเนื่องด้วยวัดใดก็ตามในเมืองเชียงตุงที่มีพระวิหารแล้วชาวบ้านก็จะพัฒนาให้มีพระอุโบสถและเจดีย์ประธานตามลำดับ เพื่อไม่ให้หน้าหมู่บ้านใกล้เคียง แนวคิดของชาวบ้านจึงเห็นชอบและยินดีกับรูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่นี้อย่างยิ่ง

เจดีย์วัดทุ่งลี

ภาพที่ 44 เจดีย์วัดทุ่งลี

ประวัติความเป็นมา

วัดทุ่งลี เป็นวัดที่สร้างมาเป็นเวลานานนับร้อยปี ตามประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงตุง ช่วงหนึ่งกล่าวว่า เจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงได้ทรงอนุญาตให้ชาวไทเหนือที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของจีน ได้อยู่อาศัยในพื้นที่เมืองเชียงตุงตามพื้นที่รอบตัวเมืองจำนวนหลายหมู่บ้าน ประมาณ 150 ปีที่ผ่านมา บ้านทุ่งลีก็เป็นหมู่บ้านชาวไทเหนือหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่อาศัยกันมานับตั้งแต่นั้น มีประชากรอยู่ 120 หลังคาเรือน ระยะทางจากเมืองเชียงตุงถึงหมู่บ้านประมาณ 8 กิโลเมตร ในส่วนของวิหารที่มีขนาดใหญ่โตชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2547 เจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่นี้ครูบาจะมาเป็นประธานในการสร้างในปี พ.ศ. 2548 เงินทุนในการสร้างเป็นเงินทุนจากครูบาที่ได้จากชาวบ้านร่วมศรัทธามาบริจาค ครูบาได้จ้างช่างมาจากบ้านเวียงใหม่ในเมืองเชียงตุงมาเป็นผู้สร้างตามแบบ ส่วนชาวบ้านต่างก็เอาแรงมาช่วย บ้างก็ช่วยกันหาหิน หาทายมาจากแม่น้ำ รวมทั้งสิ้นใช้ระยะเวลาในการสร้าง 7 วันจึงแล้วเสร็จ¹⁸

ชุมชนไทเหนือบ้านทุ่งลีมีความเข้มแข็งทั้งส่วนของวัดและผู้นำชุมชน การก่อสร้างเจดีย์ จึงสร้างเสร็จโดยใช้เวลาเพียงไม่กี่วัน จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านทราบว่าทุกคนในหมู่บ้านต่างช่วยกันเก็บหินและขนทรายจากลำห้วยที่อยู่ใกล้เคียง มาสมทบวัสดุอุปกรณ์ที่ครูบาได้จัดเตรียมมาซึ่งท่านได้มาพำนักเป็นประธานจนแล้วเสร็จ

ภาพที่ 45 วิหารหลวงวัดทุ่งลีมีเจดีย์อยู่ด้านหลัง

ภาพที่ 46 สภาพชุมชนไทเหนือบ้านทุ่งลี

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเจียงในผังสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 3 ฐาน ถัดจากนั้นเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงายที่อยู่ในผังยกเก็จที่มีการยึดท้องไม้ให้สูง ประดับเส้นลวดตรงกลาง 1 เส้น

ส่วนกลาง ประกอบด้วยเรือนธาตุรูปบัวคว่ำบัวหงายที่ตั้งอยู่ในผังกลม ยึดท้องไม้สูงมีเส้นลวดคาดอยู่ 1 เส้น ถัดจากนั้นเป็นทรงระฆังที่มีลักษณะเล็กทอดปลาย

¹⁸ สัมภาษณ์ครูบาสิทธิ, เจ้าอาวาสวัดทุ่งลี เมืองเชียงตุง, 28 ตุลาคม 2550.

ส่วนยอด ไม่ปรากฏบัลลังก์ มีการทำปล้องไฉนที่ไล่ระดับขึ้นไป ปลีและต่อด้วยฉัตร
วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดทุ่งลี

ส่วนฐานของเจดีย์องค์นี้ที่เป็นรูปแบบของบัวคว่ำบัวหงายที่ยึดสูงอยู่ในผังยกเก็จ มีเส้น
ลวดคาคออยู่ตรงกลาง แสดงความสัมพันธ์กับรูปแบบเจดีย์ในกลุ่มที่ 1 อย่างชัดเจน ตามที่ผู้ออกแบบ
อ้างถึงการย่อย่อลักษณะรูปแบบเจดีย์พระธาตุหรืออุษาคเนย์ในศิลปะล้านนาอยู่มาก รายละเอียดใน
ภาพรวมของเจดีย์วัดทุ่งลีในส่วนฐานที่ดูแล้วไม่สมส่วนคือส่วนที่ยึดขึ้นสูง เพื่อยกเรือนธาตุขึ้น
เท่านั้น สำหรับรูปแบบในส่วนกลางนี้คงเป็นลักษณะเดียวกับส่วนกลางของเจดีย์วัดเชียงเหล็กใหม่
ที่ย่นย่อรูปแบบลงมา ยังคงได้ถึงความไม่สมส่วนระหว่างส่วนรองรับองค์ระฆังและองค์ระฆังที่มี
รูปแบบที่ต่างไปจากต้นแบบเดิม แต่ในส่วนนี้ยังแสดงได้ถึงความสัมพันธ์กับศิลปะเจดีย์ล้านนาอยู่
มาก ถัดจากนั้นในส่วนยอดยังคงมีการสร้างให้เรียบง่ายโดยไม่ปรากฏบัลลังก์และตามด้วยยอดเป็น
รูปดอกบัว อันเป็นลักษณะร่วมของเจดีย์ในกลุ่มนี้ให้เห็นได้ชัด

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดทุ่งลี

ก. ความศรัทธาที่มีต่อครูบามานพ

การก่อสร้างเจดีย์ใหม่ที่วัดทุ่งลี เป็นประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธา
ของประชาชนที่มีต่อครูบามานพ เนื่องจากประชาชนนิมนต์ท่านมาเป็นประธานในพิธีและ
ชาวบ้านในทุกสารทิศต่างมาร่วมทำบุญ โดยไม่ได้เป็นเงินที่นำมาจากแหล่งเงินทุนขนาดใหญ่
ที่เคยมีมา ชาวบ้านที่ร่วมทำบุญมีทั้งในเมืองเชียงตุง ชาวบ้านในหมู่บ้านและเงินทำบุญผ้าป่าจาก
จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย เงินทุนเหล่านี้เมื่อนำมารวมกันก็เป็นเงินก้อนใหญ่พอที่จะสร้างเจดีย์
องค์ใหม่ได้ รูปแบบต่างๆจึงเป็นการกำหนดโดยครูบามานพจึงมีความคล้ายคลึงกับแบบที่เคย
สร้างมาก่อนหน้าที่มีรูปแบบศิลปะล้านนาเป็นหลัก

ข. แหล่งเงินทุน

ในกรณีเจดีย์ที่สร้างใหม่ของวัดทุ่งลี แหล่งเงินทุนมิได้ส่งผลต่อรูปแบบมากนัก
เนื่องจากเป็นเงินทุนจากหลายที่ซึ่งเกิดจากความศรัทธาต่อครูบามานพ จึงไม่มีผู้เป็นหลักในการ
ออกแบบนอกจากครูบา และส่วนของผู้ร่วมบริจาคก็ยินดีต่อรูปแบบเจดีย์ทุกประการ

ค. ช่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดวัดทุ่งลี

ช่างผู้สร้างเจดีย์ที่ครูบาว่าจ้างมาจากบ้านเวียงใหม่ เมืองเชียงตุงต่างคุ้นเคยกับรูปแบบที่
สร้างมาแล้วหลายครั้ง ในการสร้างเจดีย์วัดทุ่งลีนอกจากจะอาศัยแบบที่ครูบากำหนดแล้ว ช่างยัง
คำนึงถึงด้านวัสดุอุปกรณ์ที่มีอย่างจำกัด จึงถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบที่เรียบง่าย เช่น การไม่สร้าง
บัลลังก์แล้วทำปล้องไฉนต่อขึ้นเป็นลำดับแบบงานๆ ส่วนของปลีก็ไม่มีควมเรียวยุโดยทำเป็นรูป
ตรงขึ้นไป ดูภาพรวมแล้วมีความไม่เป็นสัดส่วนเท่าที่ควรหรืออาจเป็นแบบที่นิยมอยู่แล้ว

ด้วยเหตุว่าการสร้างเจดีย์ขึ้นมาใหม่ไม่ได้คำนึงถึงรูปแบบที่ละเอียดแต่ประการใด แต่เพื่อประโยชน์ในพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสำคัญ

ง. แนวคิดของชาวเมืองเชียงตุงกับรูปแบบเจดีย์ประธานวัดทุ่งลี

ชาวบ้านบ้านทุ่งลีต่างมีความพึงพอใจกับรูปแบบที่ครุฑบานพสร้างทุกประการ เนื่องด้วย การก่อสร้างในครั้งนั้นมิได้มีเพียงเจดีย์แต่เพียงอย่างเดียว เพื่อประโยชน์ในการสักการบูชาในวาระวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนี้แล้ววัดบ้านทุ่งลีจึงถือว่ามีสิ่งก่อสร้างที่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามความคิดของชาวบ้านต้องการแล้ว

เจดีย์วัดโงก เอ็งเมืองล้ง

ภาพที่ 47 เจดีย์วัดโงก เอ็งเมืองล้ง

ประวัติความเป็นมา

วัดบ้านโงก เอ็งเมืองล้ง เมืองเชียงตุง เป็นวัดที่สร้างขึ้นมาเป็นเวลาหลายร้อยปีซึ่งไม่ทราบปีพุทธศักราชที่ชัดเจนในการสร้าง จากตำนานกล่าวว่าชุมชนบริเวณที่เรียกว่า เอ็งเมืองล้งนี้ เจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงที่หนีทัพจากการรุกรานของทัพพม่าได้มาตั้งที่อยู่อาศัยบริเวณนี้ สำหรับพระเจดีย์ที่สร้างใหม่ี่สร้างขึ้นโดยพระครูสังฆรักษ์ผดุง รองเจ้าอาวาสวัดล้านตอง อ.สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2548 โดยท่านพระครูเป็นพระที่ชาว อ.สันกำแพง และจังหวัดเชียงใหม่ต่างให้ความศรัทธามาร่วมทำบุญ ชาวบ้านโงกได้อุทิศที่ดินสร้างเจดีย์ใหม่ี่บริเวณบนภูเขาสูงหลังวัด ใช้งบประมาณทั้งสิ้นตั้งแต่เริ่มก่อสร้างจำนวน 3 แสนบาท ซึ่งเงินงบประมาณก่อสร้างทั้งหมดเป็นเงินที่คณะลูกศิษย์ลูกหาของท่านพระครูได้สมทบทุนมาจากหลายหน่วยงาน รูปแบบเจดีย์ใหม่ี่ท่านพระครูกล่าวว่าได้จำลองรูปแบบพระเจดีย์ประธานวัดล้านตองซึ่งเป็นศิลปะเชียงแสนไปสร้าง มีการปรับปรุงรายละเอียดปลีกย่อยเพียงเล็กน้อย¹⁹

¹⁹ สัมภาษณ์พระภิกษุสังฆรักษ์ผดุง, รองเจ้าอาวาสวัดล้านตอง อ. สันกำแพง จ.เชียงใหม่

ชุมชนบ้านโงก เอ็งเมืองล้ง “เอ็ง” แปลว่าที่ราบลุ่มหือเป็นหน่วยการปกครองที่จัดแบ่งเป็นกลุ่มหมู่บ้านของเมืองเชียงตุง) ในบริเวณเดียวกันนี้บริเวณจอมเขาสูงเป็นที่ตั้งของพระธาตุจอมคอยที่มีตำนานกล่าวว่าสร้างมาตั้งแต่พุทธกาล ชาวเมืองเชียงตุงถือว่าเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ที่มีคำสาปมิให้เจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงและเชื้อพระวงศ์เข้าร่วมถึงสตรีทั่วไปเข้า เนื่องจากเป็นเขตศักดิ์สิทธิ์และหวงห้าม ชุมชนที่อาศัยอยู่รอบๆ เอ็งเมืองล้งจึงเคารพศรัทธาพระธาตุจอมคอยเป็นอย่างยิ่งถึงแม้ปัจจุบันจะยังไม่สะดวกสบายมากนักก็มิ้นักท่องเที่ยวแวะเวียนมาอยู่ไม่ขาด ชาวบ้านโงกมีประชากรอยู่ไม่มากและหนทางเข้าหมู่บ้านในฤดูฝนถูกตัดขาดจำเป็นต้องใช้การเดินทางเท้าเป็นหลัก ท่านพระครูสังฆรักษ์ผดุงจึงมีบทบาทอย่างยิ่งกับรูปแบบของเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่องค์นี้

ภาพที่ 48 สภาพบ้านเรือนชุมชนบ้านโงก

ภาพที่ 49 เจดีย์องค์ใหม่วัดบ้านโงกและพระพุทธรูป

ภาพที่ 50 เจดีย์วัดพระธาตุจอมคอย

ภาพที่ 51 วิหารวัดบ้านโงก เอ็งเมืองล้ง

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเขียง 1 ฐาน ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส บนมุมทั้ง 4 มีเจดีย์ขนาดเล็กเป็นเจดีย์ประจำมุมของเจดีย์ประธาน ถัดจากฐานเขียงเป็นฐานยกเก็จที่ซ้อนกัน 3 ฐาน รองรับฐานบัวคว่ำบัวหงายที่มีการยึดท้องไม้สูง ประดับด้วยเส้นลวดขนาดใหญ่ 2 เส้น คาดอยู่อย่างเป็นจังหวะ ส่วนฐานบัวนี้ถูกยึดขึ้นเพื่อเป็นแท่นสูงรองรับองค์ระฆัง

ส่วนกลาง ส่วนฐานรองรับกระซังที่อยู่ในผัง 8 เหลี่ยมซ้อนกัน 4 ฐาน ถัดจากนั้นเป็น
องกระซังขนาดเล็กทอดปลาย มีการประดับลวดลายปูนปั้นเหนือองกระซัง

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัลลังก์อยู่ในผังเพิ่มมุม ต่อด้วยปล้องไฉน ปลีและฉัตร
ตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดโคง เมืองเมืองล้ง

ในส่วนฐานล่างที่มีการที่มีการเจดีย์ขนาดเล็กอยู่ที่มุมทั้ง 4 เมื่อตรวจสอบข้อมูลจากเจดีย์
ต้นแบบเจดีย์ที่วัดล้านตอง อ.สันกำแพง จ. เชียงใหม่ พบว่าต้นแบบไม่มีการสร้างเจดีย์ประจำมุม
จึงถือเป็นส่วนที่มีการเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ตามความประสงค์ของผู้สร้างเพื่อความสวยงามและสมดุล
กับความสูงของฐานที่ยืดขึ้นสูง จนมีรูปแบบผิดเพี้ยนไปจากรูปแบบเจดีย์ทรงนี้ จากส่วนที่ยืดขึ้น
สูงนี้เองคือการปรับเปลี่ยนรูปแบบมาจากศิลปะล้านนาในยุคสมัยที่นิยมช่วงหนึ่ง ซึ่งอาจจะอยู่
ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 – 24 ตามคำสันนิษฐานการสร้างของเจดีย์ประธานวัดล้านตองและคำให้
สัมภาษณ์ของผู้สร้างเจดีย์ใหม่องค์นี้ ดังนั้นส่วนฐานของเจดีย์ที่อยู่ในผังยกเก็จแบบล้านนา จึงเป็น
ลักษณะร่วมที่สำคัญอย่างยิ่งของเจดีย์ในกลุ่มนี้ โดยเฉพาะว่าตามประวัติการก่อสร้างเป็นการจำลอง
เจดีย์วัดล้านตอง จ. เชียงใหม่เกือบทุกประการ

ส่วนรองรับกระซังที่มีการซ้อนกันขึ้น 4 ชั้นนี้ เป็นรูปแบบที่สืบทอดมาจากศิลปะ
เมือง เชียงแสนอย่างเห็นได้ชัดเช่นที่เจดีย์วัดเจดีย์หลวงเมืองเชียงแสน (ภาพที่ 68) แต่มีการ
ลดขนาดและจำนวนชั้นลงซึ่งแสดงความสัมพันธ์กับองกระซังที่มีขนาดเล็กซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับ
เจดีย์ประธานวัดเจดีย์หลวง เมืองเชียงแสน ถัดจากนั้นที่เป็นส่วนยอดฉัตรก็เป็นลักษณะของเจดีย์
ล้านนาทั่วไปอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นเจดีย์วัดโคงเมืองเมืองล้งจึงเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์กับ
เจดีย์ในกลุ่มที่ 1 อย่างชัดเจน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ วัดโคง เมืองเมืองล้ง

ก. ความศรัทธาที่มีต่อพระครูสังฆรักษ์ผดุง

ด้วยเหตุที่ท่านพระครูสังฆรักษ์ผดุง เป็นผู้เชี่ยวชาญในการประกอบพิธีกรรมทางด้าน
การลงอักขระยันต์ แบบล้านนาโบราณ จึงมีผู้คนหลั่งไหลกันมาในท่านประกอบพิธีอันเป็นมงคล
จำนวนมาก ในส่วนของเมืองเชียงตุง โดยเฉพาะที่เมืองเมืองล้งท่านก็ได้มีนักศึลนัคนักบุญลูกศิษย์
ลูกหลานมาร่วมถวายกุศล ฟ้าป่า ก่อสร้างบูรณะซ่อมแซมวัดวาอารามหลายวัด เช่น วัดบ้านจาย
วัดเวียงใหม่ ฯลฯ เนื่องจากเจดีย์ที่สร้างใหม่ที่วัดโคงเมืองเมืองล้งนี้เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นบน
ภูเขา ในขั้นตอนแรกจึงต้องมีการสร้างทางขึ้นสู่ภูเขา โดยจ้างรถปรับสภาพภูเขาให้เรียบมีพื้นที่
เพียงพอกับการก่อสร้าง จึงจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก อีกทั้งชาวบ้านโคงเป็นชุมชน
ขนาดเล็ก ดังนั้นภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมดจึงเป็นของท่านพระครูผู้มาเป็นประธานรับผิดชอบทั้งหมด

ท่านจึงมีความประสงค์จะนำรูปแบบจากวัดที่ท่านจำพรรษาอยู่ ซึ่งก็คือวัดล้านตอง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ มาสร้างไว้ในเมืองเชียงตุง ซึ่งปัจจัยของความศรัทธาในท่านพระครูเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ที่สร้างใหม่องค์นี้

ข. แหล่งเงินทุน

แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการก่อสร้างมาจากคณะลูกศิษย์ลูกหาของท่านพระครูหลายกลุ่มที่มีความประสงค์สมทบทุนก่อสร้างคนละจำนวนหลายหมื่นบาท เมื่อได้จำนวนที่มากพอจึงได้นำมาถวายแก่ท่านพระครูเพื่อจะได้สร้างกุศลตามความประสงค์ จำนวนเงินทั้งหมดเป็นจำนวนอยู่ประมาณ 3 แสนเศษ ทั้งนี้มีการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่บริเวณใกล้เจดีย์อีกหนึ่งองค์ สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2549 ในกรณีนี้แหล่งเงินทุนที่เป็นลูกศิษย์ของท่านพระครูจึงมิได้มีบทบาทต่อรูปแบบของเจดีย์เนื่องจากเป็นความประสงค์ของท่านที่จะนำรูปแบบเจดีย์ประธานวัดล้านตองมาสร้าง ซึ่งแหล่งเงินทุนทั้งหมดก็มีความยินดีกับรูปแบบทั้งหมดที่สร้างขึ้นมานี้

ค. ข่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดโงก เอ็งเมืองล้ง

ช่างผู้สร้างเจดีย์วัดโงก เอ็งเมืองล้ง คือ สदानวลบ้านป่าหลิม เมืองเชียงตุง ซึ่งได้ดูรูปแบบของเจดีย์วัดล้านตอง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ จากภาพถ่ายเป็นหลัก ตามความต้องการของพระครูที่ต้องการจำลองเจดีย์เก่าศิลปะเชียงแสนองค์นี้มาไว้ที่เชียงตุง การก่อสร้างโดยช่างเมืองเชียงตุงจึงยึดรูปแบบที่มีการกำหนดมานี้เป็นหลัก แต่มีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยเช่น การสร้างให้มีขนาดใหญ่กว่าของเดิมเล็กน้อย

ง. แนวคิดของชาวเมืองเชียงตุงกับรูปแบบเจดีย์วัดโงก เอ็งเมืองล้ง

ชาวบ้านโงก เอ็งเมืองล้ง มีความชื่นชมในรูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นมานี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้คนกล่าวว่า เมื่อพระสังฆราชาอาณาจักรเมืองเชียงตุง มาร่วมหยาดน้ำอุทิศให้เป็นศาสนสถาน ท่านได้ชื่นชมว่าเจดีย์ที่สร้างใหม่องค์นี้มีความงดงามเป็นดังเจดีย์รูปแบบโบราณของเมืองเชียงตุงที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะล้านนาและได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็น การแสดง ความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันของทั้ง 2 เมืองในฐานะบ้านพี่เมืองน้องมาตั้งแต่อดีต

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ได้รับอิทธิพลรูปแบบศิลปะพม่า

ลักษณะร่วมในกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่าในเมืองเชียงตุง เป็นรูปแบบที่สืบทอดมาจากเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกามและศิลปะมอญ-พม่าสมัยหลัง ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงการเข้ามายึดครองเชียงตุงของพม่า เรื่อยมาจนถึงการรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่าโดยรัฐบาลทหารพม่า ทำให้รูปแบบเจดีย์ในเมืองเชียงตุงได้รับอิทธิพลจากเมืองหลวงของพม่า โดยเฉพาะรูปแบบของเจดีย์องค์สำคัญ คือ เจดีย์ชเวดากองที่

มีการจำลองแบบมาสร้างในหัวเมืองทั่วไป ซึ่งเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่าในสมัยหลังนี้ มีการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้มีความเรียบง่ายขึ้นเช่นเดียวกับกลุ่มเจดีย์อื่นๆ แต่ยังคงรักษารูปแบบที่ได้รับมาจากศิลปะพม่าไว้ไม่น้อย ลักษณะร่วมที่ปรากฏมีดังนี้

ส่วนฐาน ลักษณะร่วมของส่วนฐานของเจดีย์กลุ่มนี้ คือ มักมีส่วนฐานเชิงในผังสี่เหลี่ยมรองรับฐานบัวในผังยกเก็จหรือยกเก็จอย่างมาก ที่ท้องไม้ประดับลูกแก้วที่มีลักษณะเฉพาะตามแบบศิลปะพม่าคือเป็นเส้นกลมคล้ายเส้นลวด อาจมีทั้งแบบ 2 เส้น หรือ 1 เส้นคาดไว้ ที่ฐานมักมีการเจาะช่องซุ้มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูป บนส่วนฐานพบว่าการประดับสติปัฏะหรือเจดีย์ขนาดเล็กไว้ทั้ง 4 ทิศ ในกรณีที่มีการย่อรูปแบบลงอาจไม่มีการประดับสติปัฏะเพียงแต่ทำเป็นรูปแบบศิลปะพม่าเท่านั้น

ส่วนรองรับองค์ระฆัง ลักษณะร่วมของเจดีย์กลุ่มนี้จะมีส่วนรองรับองค์ระฆัง 2-3 ฐานขึ้นไป ในแต่ละชั้นประกอบด้วยฐานบัวในผังยกเก็จ ที่ท้องไม้มีการยึดขึ้นสูงประดับเส้นลวด 2 เส้น บริเวณมุมทั้ง 4 มุมอาจมีการประดับสติปัฏะไว้ ในส่วนรองรับองค์ระฆังนี้เองเป็นรูปแบบที่สืบทอดมาจากศิลปะพม่าในสมัยพุกามและศิลปะมอญ-พม่าสมัยหลัง ซึ่งเป็นกลุ่มเจดีย์ที่ไม่ปรากฏองค์ระฆังในเมืองเชียงใหม่ บางกรณีส่วนรองรับองค์ระฆังอาจมีการย่อรูปแบบลงให้มีความเรียบง่ายขึ้น เช่น ทำเป็นบัวคว่ำบัวหงายหรือผังกลมแบบธรรมดา

ส่วนยอด ลักษณะของส่วนยอดเจดีย์ในกลุ่มนี้ มีอยู่ 2 ลักษณะคือ เป็นบัวปากระฆังที่รองรับองค์ระฆังขนาดใหญ่ มีการประดับรัดดอกและลวดลายปูนปั้นที่องค์ระฆัง หรือองค์ระฆังไม่ปรากฏบัลลังก์เป็นเพียงปล้องโกลน หรืออาจเป็นเจดีย์ที่มีขนาดเล็กของยอดปลายปากระฆัง ต่อด้วยปลียอดและฉัตร หรือหากไม่ปักฉัตรก็จะเป็นรูปกลีบบัวแทนที่

เจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง

ภาพที่ 52 เจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง

ประวัติความเป็นมา

พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง หมู่บ้านเวียงหนองห้อง วัดพระธาตุเวียงหนองห้องนี้เป็นวัดเก่าที่มีประวัติความเป็นมายาวนานหลายร้อยปี ตามตำนานกล่าวว่าสร้างมาตั้งแต่แรกกำเนิดเมืองเชียงตุงแต่ไม่ปรากฏปีการสร้างที่แน่ชัด ณ ที่ตั้งของหมู่บ้านเดิมมีชื่อเรียกว่า เวียงเชียงแสน ปัจจุบันมีหมู่บ้านอยู่ละแวกใกล้เคียงหลายหมู่บ้านเวียงหนองห้องเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กและห่างไกลจากวัด ตั้งอยู่ชานเมืองเชียงตุงทางทิศเหนือตามเส้นทางหลวงไปสู่เมืองม้าและเมืองลา ระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงตุงประมาณ 3 กิโลเมตร ประชากรทั้งหมดเป็นชาวไทยลื้อ ไทจีน และชาวไทยใหญ่มีอยู่ประมาณ 80 หลังคาเรือน สภาพความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างยากลำบากโดยชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ประชานในการสร้างเจดีย์ประธานและบูรณปฏิสังขรณ์คือพระวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร (ครูบามานพ) วัดพระธาตุหนองจันทร์ จ.แพร่²⁰

สภาพชุมชนโดยทั่วไปโดยรอบพระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง มีอาชีพทำนา ทำการเกษตรและหาของป่า พระธาตุองค์นี้จึงเป็นการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเดิมให้คงอยู่ตามประวัติศาสตร์ได้กล่าวมา ถึงแหล่งชุมชนโบราณที่เคยตั้งอยู่บริเวณนี้ ปัจจุบันจึงไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่เลยแม้แต่เพียงองค์เดียวเพราะเหตุว่าที่ตั้งของวัดอยู่ห่างไกลกับชุมชน อีกทั้งหนทางเข้าออกสู่สถานที่นี้ยังไม่ดีพอในช่วงฤดูฝนเป็นไปด้วยความยากลำบาก พื้นที่ทั้งหมดจึงถูกใช้เป็นลานหญ้าเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน ดังนั้นรูปแบบรูปทรงของเจดีย์จึงขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ก่อสร้างเป็นหลัก ในกรณีนี้จึงต่างจากเจดีย์องค์อื่นๆที่ครูบามานพเคยสร้างที่คงมีความประสงค์จะสร้างให้มีความใกล้เคียงรูปแบบของเดิมก่อนการบูรณะ ซึ่งมีรูปแบบก่อนมาทางศิลปะมอญ - พม่า อยู่ก่อนแล้ว

ภาพที่ 53 เจดีย์ประธานวัดพระธาตุหลวง

ภาพที่ 54 วิหารหลังใหม่ขนาดเล็กที่บูรณะขึ้นมาภายหลัง

²⁰ สัมภาษณ์พระครูวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ ต.หัวหม้าย อ.สอง จ.แพร่, 30 กันยายน 2550.

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงในผังแปดเหลี่ยม 1 ฐาน ถัดจากนั้นเป็นส่วนฐานในผังแปดเหลี่ยมยกเก็จอย่างมาก ในส่วนบนทำเป็นรูปบัวคว่ำอย่างเดียวไม่ปรากฏบัวหงาย ซ้อนกันอยู่ 2 ชั้น ในแต่ละชั้นทำเป็นท้องไม้ที่มีเส้นคานขนาดใหญ่มีเส้นลวดคานอยู่ตรงกลาง ทั้งหมดนี้อยู่ในผังยกเก็จที่มีความซับซ้อน ด้านที่ไม่มีมีการยกเก็จมีความยาวมากกว่าด้านที่ยกเก็จเล็กน้อย ซึ่งแสดงถึงความสามารถทางช่างของรูปแบบเจดีย์องค์นี้

ส่วนกลาง ปรากฏส่วนฐานก่อนถึงส่วนรองรับองค์ระฆังที่อยู่ในผังแปดเหลี่ยม มีการยกเก็จอย่างมากมีความสลับซับซ้อนโดยทุกๆ ด้านเท่ากันตามแบบลักษณะเจดีย์ศิลปะมอญ - พม่า²¹ ในส่วนนี้ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมูสลับกับการยกเก็จ ถัดจากนั้นเป็นส่วนรองรับองค์ระฆังที่อยู่ในผังกลมที่ซ้อนกันจำนวน 3 ฐาน องค์ระฆังอยู่ในลักษณะเพียวทอดปลาย แต่ยังมีขนาดใหญ่อยู่มาก

ส่วนยอด ประกอบด้วยปล้องโถงรองรับปลียอดไม่ปรากฏบัลลังก์ ถัดจากนั้นทำเป็นรูปกลีบบัวคว่ำบัวหงายมีลวดลายสวยงาม ปลียอดและฉัตรแบบมอญ - พม่าตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง

ลักษณะร่วมของกลุ่มเจดีย์ในกลุ่มที่ 2 ที่ได้รับอิทธิพลมาจากเจดีย์ในศิลปะพม่า โดยเฉพาะความพยายามจำลองรูปแบบเจดีย์เขเวดากองนั้น ปรากฏอยู่ที่ส่วนฐานซึ่งเป็นฐานที่มีการยกเก็จจำนวนมาก ซึ่งช่างผู้สร้างงานมีความสามารถในการออกแบบอย่างชำนาญการ ในรูปแบบของการยกเก็จอย่างซับซ้อนของเจดีย์ทรงระฆังที่มีปลายบานเหมือนรูปแบบระฆังจริง²² ซึ่งเป็นที่นิยมในศิลปะพม่ามอญช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 รูปแบบของเจดีย์หลวงกลางเวียงหนองห้องเมืองเชียงตุง จึงถูกสร้างตามความประสงค์ของผู้สร้างและความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นการแสดงออกของความคิดที่มีผลต่อรูปแบบศิลปกรรมที่ต่างไปจากเจดีย์องค์อื่นในเมืองเชียงตุง ในส่วนฐานนี้จึงแสดงออกถึงการรับอิทธิพลศิลปะพม่าอย่างมาก

รูปแบบของส่วนฐานเจดีย์องค์นี้ ยังส่งผลกระทบต่อเนื่องมาถึงส่วนรองรับองค์ระฆังและส่วนยอด แสดงให้เห็นการสืบทอดรูปแบบจากเจดีย์เขเวดากองที่มีการปรับปรุงรายละเอียดเล็กน้อย แต่ภาพรวมทั้งหมด คือ การนำรูปแบบศิลปกรรมที่รับอิทธิพลของพม่าอย่างชัดเจน ลักษณะร่วมที่แสดงออกมาเป็นรูปแบบของเจดีย์องค์นี้จึงเป็นสิ่งที่สนับสนุนความสัมพันธ์กับศิลปะพม่าของเจดีย์ในกลุ่มเดียวกันได้เป็นอย่างดี

²¹ น. ณ ปากน้ำ [นามแฝง], สยามศิลปะ จิตรกรรม และสถาปัตยกรรม (กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2538), 241.

²² เรื่องเดียวกัน.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์หลวงกลางเวียงหนองห้อง เมืองเชียงตุง

ก. ความศรัทธาที่มีต่อครูบามานพ

พระเจดีย์หลวงกลางเวียงหนองห้อง เมืองเชียงตุง ก็เช่นเดียวกับเจดีย์องค์อื่นที่สร้างโดย ครูบามานพที่ชาวบ้านต่างมาร่วมศรัทธาในการสร้างกับผู้มีจิตศรัทธาจากประเทศไทย แต่ความพิเศษของเจดีย์วัดหนองห้องนั้นก็คือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่เจดีย์ที่สร้างโดยครูบามานพดังที่กล่าวมาก่อนหน้าแล้วเป็นเจดีย์ที่สร้างตามรูปแบบอิทธิพลเจดีย์ล้านนาทั้งสิ้น สำหรับพระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้องนี้เป็นรูปแบบการจำลองพระธาตุชเวดากอง อันเป็นพระมหาธาตุอันศักดิ์สิทธิ์ของพม่าและมีการจำลองรูปแบบนี้ทั่วไปในประเทศพม่า ซึ่งเจดีย์หลวงกลางเวียงหนองห้องมีการย่อรูปแบบให้เล็กลงและรายละเอียดปลีกย่อยก็ถูกสร้างให้ง่ายขึ้น

ความศรัทธาที่มีต่อครูบามานพในกรณีการสร้างเจดีย์องค์นี้ เป็นการสร้างคำนึงถึงความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ ครูบาให้สัมภาษณ์ว่ามีการประชุมปรึกษากันระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน เมื่อลงความเห็นว่าการสร้างพระเจดีย์รูปแบบนี้จึงได้นำความมากราบเรียนครูบา ซึ่งครูบามานพท่านก็เห็นดีด้วยกับชาวบ้านเช่นกันจึงได้ใช้รูปแบบจำลองพระเจดีย์ชเวดากอง (ภาพที่ 84) มาเป็นแบบในการสร้าง

ข. แหล่งเงินทุน

แหล่งเงินทุนที่นำมาสร้างพระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง เป็นเงินที่คณะกรรมการหมู่บ้านเวียงหนองห้องได้จากการร่วมทำบุญของชาวบ้านอยู่จำนวนหนึ่งแล้ว ก่อนหน้าที่ครูบามานพจะรับนิมนต์มาก่อนสร้างเจดีย์ สำหรับเงินทุนการสร้างจากครูบามานพนั้นก็แหล่งเดิมคือกลุ่มผู้มีจิตศรัทธาจากกรุงเทพมหานครที่ศรัทธาในท่านครูบา รวมเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 47,000 บาทจากประเทศไทย จากการเตรียมการมาก่อนและอุปกรณ์ในการก่อสร้างมีพร้อมแล้ว จึงทำให้เจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้องใช้เวลาการก่อสร้างที่รวดเร็ว คือ 15 วันก็สำเร็จเป็นองค์ที่สมบูรณ์

ในกรณีนี้แหล่งเงินทุนมิได้ส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์แต่อย่างใด ด้วยเหตุว่าได้มีการวางโครงการเอาไว้ก่อนหน้าว่าจะสร้างเจดีย์ที่จำลองแบบพระธาตุชเวดากองอยู่แล้วของชาวบ้านเวียงหนองห้อง แสดงให้เห็นว่าความเข้มแข็งของชุมชนส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์องค์นี้เป็นอย่างยิ่ง ในส่วนของเจ้าภาพในการสร้างคือท่านครูบาที่นำเงินมาสมทบถึงแม้จะเป็นเงินที่มากแต่ก็ยินดีที่จะใช้รูปแบบที่ชาวบ้านต้องการ ด้วยทางครูบามานพท่านก็ได้จำกัดรูปแบบเจดีย์ว่าจะป็นรูปแบบเจดีย์ล้านนาเพียงอย่างเดียว จุดประสงค์หลักคือการสร้างพระเจดีย์ไว้เพื่อความหมายการแทนด้วยพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ

ค. ช่างผู้สร้างเจดีย์วัดพระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้อง

ช่างผู้สร้างเจดีย์ที่มีความชำนาญในเมืองเชียงตุงนั้นมีอยู่มากไม่กักรุ่น ในการสร้างเจดีย์ของครูบาทุกครั้งจึงมักใช้ช่างกลุ่มเดียวกันคือช่างจากเมืองเชียงตุงที่คุ้นเคยการสร้างเจดีย์ที่ศิลปะแบบมอญ-พม่า และเจดีย์แบบล้านนาอยู่แล้ว โดยที่ช่างจะยึดแบบที่เจ้าภาพหรือชาวบ้านต้องการ ซึ่งต้องมีการเขียนแบบโครงร่างจนเป็นที่พอใจแล้วจึงเริ่มสร้างตามนั้น สิ่งที่ใช้ก่อสร้างคืออิฐซึ่งชาวบ้านสามารถปั้นและเผาเองได้สามารถซื้อหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้นมีราคาถูก ส่วนปูนก็เป็นปูนที่ผลิตในพม่าซึ่งมีราคาไม่แพงมากนัก ช่างจึงลงความเห็นว่าการสร้างเจดีย์ที่มีการวางรูปแบบเอาไว้แล้ว จึงเป็นเรื่องง่ายในการก่อสร้าง²³ ทำให้การสร้างเจดีย์ในครั้งนี้สำเร็จได้โดยเร็วตามความต้องการ สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นกับรูปแบบเจดีย์ คือ ความนิยมของชาวบ้านที่มีพื้นฐานเดิม ซึ่งคุ้นเคยกับพระธาตุชเวดากองและอยากสร้างรูปแบบที่นิยมกัน ทั่วประเทศพม่าเอาไว้กับหมู่บ้านของตน ถึงแม้ว่าเจดีย์ที่มีอยู่มากในเชียงตุงในจะเป็นรูปแบบเจดีย์แบบล้านนาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางศาสนาแต่โบราณก็ตาม

ง. แนวคิดของชาวเวียงหนองห้อง เมืองเชียงตุงกับรูปแบบเจดีย์หลวงกลางเวียงหนองห้อง

ชาวบ้านเวียงหนองห้องมีความชื่นชอบกับรูปแบบพระเจดีย์ชเวดากองอยู่แล้ว จากการประชุมปรึกษากันระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน จึงถือเป็นข้อตกลงและได้เสนอรูปแบบนี้เพื่อให้ครูบาเจ้าภาพในการสร้างพิจารณาท่านก็เห็นชอบเช่นเดียวกัน ดังนั้นเมื่อสร้างเสร็จจึงเป็นที่พึงพอใจทั้ง 2 ฝ่าย ประเด็นของความคิดเห็นของชาวบ้านเวียงหนองห้องเป็นปัจจัยสำคัญต่อรูปแบบเจดีย์ เนื่องจากตามความคิดเห็นของชาวบ้านแล้วหากหมู่บ้านหรือชุมชนใดที่สามารถสร้างเจดีย์ที่จำลองรูปแบบพระเจดีย์ชเวดากองได้ ก็ถือว่าเป็นที่ชื่นชอบและสามารถรอดต่อสายตาของหมู่บ้านอื่นหรือชุมชนอื่นได้เป็นอย่างดี²⁴

อนึ่งรูปแบบของเจดีย์พระธาตุชเวดากองกับความสัมพันธ์วิถีชีวิตชนชนต่างๆ ในพม่าเป็นความศรัทธาที่แยกกันไม่ออก โดยพระธาตุชเวดากองเป็นตัวแทนแห่งความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยอมรับจำลองแบบ เพื่อสร้างไว้ตามชุมชนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นชาวพม่าหรือชนกลุ่มน้อย ดังตัวอย่างที่ส่งผลต่อรูปแบบพระเจดีย์พระธาตุหลวงกลางเวียงหนองห้องที่เมืองเชียงตุง ในบางครั้งรูปแบบเจดีย์พระธาตุชเวดากองก็ถูกนำมาสร้างให้เป็นหลักฐานการขยายดินแดนและการปกครองของพม่าได้เช่น พระธาตุหลวงเมืองลาในเขตการปกครองหมายเลข 4 ขึ้นตรงต่อเมืองเชียงตุง ก็เป็นการสร้างเพื่อแบ่งปันพื้นที่แนวชายแดนพม่าและจีน

²³ สัมภาษณ์ นายสามดี, ชาวเมืองเชียงตุง, 29 กันยายน พ.ศ. 2550.

²⁴ สัมภาษณ์ นางเหยียน, ชาวเมืองเชียงตุง, 29 กันยายน พ.ศ. 2550.

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่เกิดจากการผสมผสานของทั้ง 2 แบบ ซึ่งเกิดลักษณะพิเศษแบบขึ้นใหม่

ในกลุ่มเจดีย์ที่เกิดจากการผสมผสานของกลุ่มเจดีย์หลักทั้ง 2 แบบ เกิดลักษณะใหม่ ซึ่งไม่เป็นไปตามระเบียบเดิม ทั้งในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนาและกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะพม่า ด้วยเหตุผลปัจจัยบางประการ ซึ่งการผสมผสานรูปแบบของศิลปะดังกล่าวบางครั้งเกิดรูปแบบพิเศษขึ้นใหม่ในศิลปะเจดีย์เมืองเชียงตุง โดยการพัฒนาารูปแบบเนื่องมาจากปัจจัยต่างๆ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวเมืองเชียงตุงได้เป็นอย่างดี ที่ได้รับอิทธิพลจากการเข้ามาสู่เมืองเชียงตุงของพระสงฆ์ล้านนาและการเข้ามาปกครองของรัฐบาลทหารพม่า

โดยรูปแบบที่ผสมผสานกันนั้นเป็นการนำลักษณะเด่นของทั้ง 2 ศิลปะกลุ่มหลักมาปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสม ทั้งนี้ได้รับเอาคติบางอย่างเช่นการประดับสัตว์ประจำทิศเข้ามาเกี่ยวข้อง บางกรณีส่วนประกอบต่างๆเช่น ส่วนฐาน ส่วนรองรับองค์ระฆัง หรือส่วนยอดถูกปรับปรุงใหม่มีความเรียบง่ายขึ้น เช่นการทำให้อยู่ในผังแปดเหลี่ยมหรือผังกลม แทนการทำให้อยู่ในผังยกเก็จแบบเดิมที่มีความละเอียดกว่า หรือแม้แต่การทำฉัตรให้มีความเรียบง่ายโดยปรับเปลี่ยนมาเป็นยอดดอกบัวแบบธรรมดา รายละเอียดในกลุ่มนี้สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

เจดีย์วัดพระธาตุดอนนาคร เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 55 เจดีย์วัดพระธาตุดอนนาคร เมืองเชียงตุง

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์ประธานวัดพระธาตุจอมนาคเป็นเจดีย์ที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงห้อมล้อมไปด้วยป่าไม้บริเวณที่ราบระหว่างภูเขามีนองน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของพญานาคจึงตั้งชื่อว่าพระธาตุจอมนาค ชุมชนหมู่บ้านเด่น มีเณรจำพรรษาอยู่ 1 รูป ชื่อเณรแสง ภายในหมู่บ้านมีวัดประจำหมู่บ้านชื่อวัดบ้านเด่นซึ่งพระเจ้าอาวาสมีนามว่าพระภิกษุเสลา มีพระสงฆ์จำพรรษาอีก 2 รูป ประชากรอาศัยอยู่จำนวนอยู่ 29 หลังคาเรือน ในละแวกเดียวกันมีหมู่บ้านเวียงเก่า ซึ่งมีประชากรอยู่ มีประชากรอยู่ 30 หลังคาเรือน หมู่บ้านเวียงใหม่มีประชากรอยู่ 50 หลังคาเรือน ความห่างระหว่างหมู่บ้านมีระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ต่างไปมาหาสู่กันทางทั่วถึงกันตลอด ครุบาแมนพได้รับนิมนต์มาเป็นประธานในการสร้างในปี พ.ศ. 2549 ใช้งบประมาณ 45,000 บาท

ชุมชนบ้านเด่นซึ่งมีอยู่ไม่กี่ครัวเรือนต่างอาศัยอยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย ในชุมชนที่อยู่ด้านล่างของภูเขาพระธาตุจอมนาค ชาวบ้านก็ได้สร้างวัดบ้านเด่นซึ่งมีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ 1 องค์ กับสามเณรอีกจำนวนหนึ่ง ทุกเช้าเณรที่จำพรรษาอยู่บนพระธาตุจอมนาคจึงลงมาบิณฑบาตในหมู่บ้าน จึงถือว่าพระธาตุจอมนาคถูกสร้างขึ้นเป็นศูนย์กลางความเชื่อของชุมชนบ้านเด่นและหมู่บ้านใกล้เคียงที่เดินทางไปมาหาสู่กันอยู่ตลอด เมื่อคนในชุมชนมีความประสงค์เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันและต้องอาศัยแหล่งเงินทุนจากภายนอกเป็นหลัก ครุบาแมนพจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญยิ่งกับการสร้างพระธาตุองค์นี้

ภาพที่ 56 พระธาตุจอมนาคบนภูเขาสูงเหนือหมู่บ้าน

ภาพที่ 57 สภาพชุมชนบ้านเด่น

ภาพที่ 58 วิหารและเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค

ภาพที่ 59 นองนาคอยู่ระหว่างภูเขา

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงที่ตั้งอยู่ในผัง 8 เหลี่ยมจำนวน 1 ฐาน บนฐานชั้นนี้มีการทำหอเสี้ยววัด (อาร์กิวัด) อยู่ทางด้านทิศตะวันตก มีบันไดขึ้นลง 4 ด้าน ถัดจากนั้นเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงายแบบเตี้ยๆ 1 ฐาน มีเส้นลวดคาดอยู่ 1 เส้น ลานประทักษิณนี้มีทางลงอยู่ 8 ทาง ทุกๆ ทางลงมีสัตว์ประจำทิศอยู่เป็นสัญลักษณ์ประจำวันทั้ง 7 ส่วนวันพุธมีทั้งช่วงกลางวันและกลางคืน จึงรวมกันเป็น 8 ตัวพอดี บนฐานประทักษิณนี้มีเจดีย์บริวารอยู่โดยรอบ 8 องค์ รูปแบบของเจดีย์ทั้ง 8 เป็นการจำลองเจดีย์ประธานให้มีขนาดเล็กลง

ส่วนกลาง เป็นบัวคว่ำบัวหงายที่ยึดท้องไม้สูงในผัง 8 เหลี่ยม ประกอบด้วยส่วนรองรับองค์ระฆังซึ่งเป็นฐานบัวที่ยึดท้องไม้สูงชั้นแรกอยู่ในผังแปดเหลี่ยมมีเส้นลวดคาดอยู่ตรงกลาง 1 เส้น บัวคว่ำบัวหงายชั้นที่ 2 อยู่ในผังกลมมีเส้นลวดคาดอยู่ตรงกลาง 1 เส้น ถัดขึ้นไปเป็นองค์ระฆังที่มีลักษณะเพรียวคอดปลาย มีลวดลายปูนปั้นประดับ

ส่วนยอด ประกอบด้วยปล้องโถง ไม่ปรากฏบัลลังก์ ถัดจากปล้องโถงเป็นปลียอดและฉัตรตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรวมเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค

ลักษณะร่วมในกลุ่มที่ 3 นี้ เป็นการผสมผสานระหว่างศิลปะล้านนาและศิลปะพม่าที่พัฒนา จนเป็นรูปแบบใหม่ อันมีความพิเศษจนอาจกล่าวว่าเป็นลักษณะของเจดีย์ใหม่ในเมืองเชียงคอง ที่พยายามจะหยิบยืมรูปแบบของเจดีย์ทั้งสองศิลปะ มาพัฒนาจนเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง กล่าวคือในส่วนฐานของเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค เป็นการปรับปรุงพัฒนารูปแบบขึ้นมาใหม่ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยเป็นฐานประทักษิณ ทั้งนี้เนื่องจากเจดีย์มีขนาดใหญ่จึงสามารถใช้พื้นที่ประโยชน์ใช้สอยได้มากขึ้น ในส่วนของเจดีย์ทั้ง 8 องค์ที่เป็นบริวารเป็นการจำลองเจดีย์องค์ประธานที่แสดงรูปแบบที่เรียบง่ายกว่าเดิม ส่วนรูปสัตว์ประจำทิศทั้ง 8 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับศิลปะมอญ-พม่า ซึ่งเป็นที่นิยมมากในยุคหลังจนถึงพม่าในปัจจุบัน

ส่วนกลางนี้เป็นรูปแบบของเรือนธาตุที่เป็นส่วนรองรับองค์ระฆังในเวลาเดียวกัน ซึ่งคลี่คลายไปจากรูปแบบของศิลปะล้านนาและศิลปะพม่ามอญ เนื่องจากการพัฒนารูปแบบโดยผู้สร้างออกแบบใหม่เพื่อให้เอื้อต่อปัจจัยรอบข้างหลายด้าน เช่น วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน ความสามารถของช่าง ฯลฯ ซึ่งผู้ออกแบบเจดีย์องค์นี้ได้คิดค้นขึ้นมาใหม่โดยคำนึงถึงความเรียบง่ายของเจดีย์เป็นสำคัญ ด้วยความที่พยายามจะปรับปรุงรูปแบบเดิมให้มีความเรียบง่ายขึ้น การแสดงส่วนยอดจึงต้องมีความสอดคล้องกับรูปแบบศิลปะที่มีการปรับปรุงไปตามความเหมาะสม ซึ่งพิจารณาแล้วรายละเอียดไม่สามารถจัดไว้ในกลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 2 ได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค

ก. ความศรัทธาที่มีต่อครูบามานพ

ชาวบ้านแต่นซึ่งเป็นคนไทเงินอยู่อาศัยกันเป็นกลุ่มชุมชนขนาดเล็กจำนวน 29 หลังคาเรือน วัดในหมู่บ้านชื่อวัดบ้านแต่นมีพระสงฆ์จำพรรษา 2 รูป เณรผู้ดูแลรักษาพระธาตุจอมนาคบนภูเขาที่เป็นสามเณรจากวัดนี้ ด้วยเหตุที่หมู่บ้านมีชัยภูมิที่ดี มีภูเขาอยู่เบื้องหลังเป็นจุดเด่นและมีที่ราบสำหรับเพาะปลูกข้าว ชาวบ้านจึงมีความต้องการสร้างเจดีย์ไว้บนภูเขาเพื่อเป็นที่สักการบูชา จึงได้นิมนต์ครูบามานพมาเป็นประธานในการก่อสร้าง ดังจะเห็นได้ว่ารูปแบบของเจดีย์มีความผสมผสานกันระหว่างศิลปะล้านนาและศิลปะมอญ-พม่า ถึงแม้ว่ารูปแบบจะถูกกำหนดโดยครูบามานพก็ตาม ก็มีการปรับปรุงให้เกิดความสวยงามและความพิเศษกว่าพระธาตุองค์อื่นๆ ที่ท่านได้ก่อสร้างผ่านมา แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นภาพรวมยังคงเอกลักษณ์ศิลปะการก่อสร้างที่ครูบาเคยสร้างไว้เบื้องต้นอยู่มาก

ข. แหล่งเงินทุน

แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการก่อสร้างพระธาตุจอมนาคบ้านแต่น เป็นเงินทุนจากครูบามานพเป็นส่วนมากประมาณร้อยละ 90 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนั้นเป็นการรวบรวมเงินจากการบริจาคสมทบทุนของชาวบ้าน รวมเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 40,000 บาท จากระยะทางกว่า 10 กิโลเมตรที่มุ่งตรงเข้าหมู่บ้านซึ่งห่างจากเมืองเชียงตุงและถนนหนทางยังไม่มีความเจริญมากนัก ทำให้การขนส่งวัสดุอุปกรณ์ของผู้จัดสร้างต้องใช้เงินทุนมากขึ้น อีกทั้งต้องผ่านค่ายทหารพม่าทำให้เส้นทางบ้านแต่นนี้ยิ่งยากกับการลำเลียงวัสดุสิ่งของต่างๆ เจ้าภาพในการสร้างหรือผู้ติดตามครูบาต้องได้รับการตรวจการอย่างพิเศษ ดังนั้นแหล่งเงินทุนในการก่อสร้างกับสถานที่ตั้งของหมู่บ้านจึงเป็นปัจจัยสำคัญทั้งทางการเมืองและการศาสนาในเวลาเดียวกัน รูปแบบของเจดีย์วัดพระธาตุจอมนาค จึงมีศิลปะแบบมอญ - พม่าผสมอยู่มาก ถึงแม้จะสร้างโดยยึดรูปแบบศิลปะล้านนาที่ครูบาได้ออกแบบไว้ก็ตาม²⁵

ค. ช่างผู้สร้างเจดีย์พระธาตุ

จากความสูงของพระธาตุจอมนาคกว่า 12 เมตร จึงต้องใช้ช่างที่มีความรู้ความสามารถมาก ในการก่อสร้าง ซึ่งก็เป็นช่างจากในเมืองเชียงตุง และอาศัยกำลังจากชาวบ้านที่มีจำนวนครัวเรือนไม่มากนักของหมู่บ้านแต่น ดังนั้นชาวบ้านใกล้เคียงที่ไปมาหาสู่กัน เช่นบ้านเวียงเก่า บ้านเวียงใหม่ ก็มีการมาช่วยกันก่อสร้าง ตามรูปแบบที่ครูบากำหนดไว้ทั้งสิ้น ทั้งนี้เจดีย์องค์นี้ยังเป็นความพิเศษที่จะต้องมีศิลปะมอญ-พม่า ปะปนอยู่บ้างเนื่องจากอยู่ใกล้กับกองกำลังทหารพม่าเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทางการเมืองขึ้นภายหลัง ช่างจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงรูปแบบเดิมให้

²⁵ สัมภาษณ์แม่นาง, ชาวเมืองเชียงตุง, 26 ตุลาคม 2550.

เหมาะสมเช่น การมีเจดีย์บริวาร และสัตว์ประจำทิศทั้ง 8 อยู่ อันเป็นรูปแบบศิลปะมอญ - พม่า ที่นิยมรูปแบบหนึ่งในเชียงตุง

เจดีย์วัดบ้านจาย เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 60 เจดีย์วัดบ้านจาย เมืองเชียงตุง

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์ประธานวัดบ้านจาย สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2544 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยจีน จำนวน 37 หลังคาเรือน ปัจจุบันมีพระสงฆ์ผู้เป็นเจ้าอาวาส 1 รูป นามว่าพระสวามี เณรจำนวน 11 รูป เจดีย์ประธานวัดบ้านจายนี้แต่เดิมมีเพียงวิหารอย่างเดียว ชาวบ้านมีความต้องการสร้าง เจดีย์พระอุโบสถ และก่อพระประธานในวิหารใหม่ จึงได้นิมนต์ครูบามานพมาเป็นประธานในการสร้างเจดีย์และก่อพระประธานในวิหาร การก่อสร้างที่กระทำในครั้งเดียวกันนี้ต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างหลายอย่าง ในพื้นฐานของเงินทุนงบประมาณที่มีจำกัด รูปแบบเจดีย์ที่ครูบามานพออกแบบจึงเป็นรูปแบบที่ขยับย่อ เรียบง่าย ตั้งอยู่ในตำแหน่งหลังพระวิหารตามคติความเชื่อของชาวเชียงตุง²⁶

ชุมชนบ้านจายที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงตุงประกอบกับการเดินทางเข้าถึงนั้นยากลำบาก จึงเป็นเหตุให้กำลังในการก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดต่อวัดวาอารามเป็นเรื่องยากไปด้วย

²⁶ สัมภาษณ์ พระสวามี, เจ้าอาวาสวัดบ้านจาย เมืองเชียงตุง, 28 ตุลาคม พ.ศ. 2550.

จำนวนบ้านเรือนทั้งหมดอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่นรอบล้อมไปด้วยทุ่งนาและภูเขา ปัจจุบันสภาพบ้านเรือนยังคงเป็นแบบดั้งเดิมเว้นแต่เรือนของผู้มีอันจะกินที่อาศัยทำธุรกิจค้าขายตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้านเพียงหลังหนึ่ง ดังนั้นรูปแบบของเจดีย์จึงได้ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้สร้างที่เป็นที่เคารพศรัทธาได้ออกแบบไว้เป็นสำคัญ

ภาพที่ 61 วิหารหลวงและพระอุโบสถหลังใหม่

ภาพที่ 62 ชุมชนบ้านจาย

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ส่วนฐานประกอบด้วยฐานเชิงซึ่งอยู่ในผังแปดเหลี่ยม 1 ฐาน บนฐานชั้นนี้มีการทำอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปแต่ไม่ได้เจาะช่องจระนำเข้าไปในตัวเจดีย์ ถัดจากนั้นเป็นฐานที่อยู่ในผังกลมซ้อนกัน 2 ฐาน ในส่วนรองรับเรือนธาตุรูปบัวคว่ำบัวหงายที่มีการยึดท้องไม้สูงสองชั้นต่อกัน ในส่วนบัวคว่ำบัวหงายชั้นแรกปรากฏเส้นลวดคาคออยู่ 1 เส้น ในชั้นที่ 2 ไม่ปรากฏเส้นลวดคาคอแต่อย่างใด

ส่วนกลาง ส่วนรองรับทรงระฆังทำเป็นรูปบัวคว่ำอย่างเดียว มีลักษณะเรียบง่ายเรียบไปสู่อังกระฆังที่มีขนาดเล็กคอดปลายปากระฆัง ปรากฏเส้นลวดคาคอ 1 เส้น

ส่วนยอด ไม่ปรากฏบัลลังก์ ถัดขึ้นไปเป็นปล้องไฉน ปลียอด และ ฉัตรตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดบ้านจาย

ลักษณะร่วมของเจดีย์องค์นี้กับเจดีย์ในกลุ่มที่ 3 จะเห็นได้ว่าเป็นรูปแบบที่พยายามจะปรับปรุงให้ส่วนประกอบต่างๆของเจดีย์ตั้งแต่ส่วนฐานขึ้นไป มีความเรียบง่ายขึ้นจนไม่สามารถจัดให้อยู่ในกลุ่มหลักคือกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ได้ เจดีย์องค์นี้ดูภาพรวมแล้วแสดงถึงความไม่ได้สัดส่วนของส่วนฐานเนื่องจากไม่สมสัดส่วนกับเรือนธาตุที่มีขนาดเล็กมาก ในส่วนนี้จึงกล่าวได้ว่าถึงแม้ได้นำรูปแบบมาจากศิลปะล้านนามาก็ตาม แต่มีความคลี่คลายมาเป็นรูปแบบใหม่ที่ต่างไปจากรูปแบบเดิม ซึ่งอาจเรียกว่ารูปแบบใหม่ที่เป็นรูปแบบที่พิเศษที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงคอง รวมถึงการสร้างส่วนเรือนธาตุเจดีย์องค์นี้เป็นการย่นย่อรูปแบบ มาประกอบกันโดยการซ้อนชั้น

ให้ตัวเจดีย์มีความสูงขึ้นและลดองค์ประกอบปลีกย่อยลง ดังนั้นรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน จึงดูไม่ได้สัดส่วนเท่าที่ควรซึ่งต่างไปจากรูปแบบของเจดีย์ล้านนาที่พบเห็นอยู่ทั่วไป ทั้งนี้เป็นผลมาจากปัจจัยหลายด้านทั้งผู้ออกแบบ ช่างผู้สร้างงาน วัสดุอุปกรณ์ แหล่งเงินทุน ฯลฯ จึงทำให้ส่วนยอด มีการลดรูปแบบลงโดยมีความต้องการให้เกิดความเรียบง่ายเป็นหลัก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ เจดีย์ประธานวัดบ้านจาย เมืองเชียงตุง

ก. ความศรัทธาที่มีต่อครูบามานพ

เนื่องจากระยะทางที่เข้าสู่บ้านจายมีแต่ความยากลำบาก โดยเฉพาะในฤดูฝนจะอยู่ในสภาพที่ไม่เหมาะสมจะเดินทางเข้าออกอย่างยิ่ง อีกทั้งชุมชนมีขนาดเล็กจึงไม่สามารถหาเงินทุนก่อสร้างได้ ชาวบ้านจึงได้ปรึกษากันในชุมชนเพื่อให้นิมนต์ครูบามานพมาเป็นประธาน ในส่วนของเจดีย์ที่ก่อสร้างขึ้นนั้นเป็นการออกแบบของครูบาให้เหมาะสมโดยใช้รูปแบบศิลปะล้านนาเป็นสำคัญ สำหรับพระอุโบสถ และพระพุทธรูปประธานในวิหาร ช่างฝีมือท้องถิ่นเป็นผู้ออกแบบตามความนิยมของศิลปะเชียงตุง วัดบ้านจายนี้จึงมีปัจจัยสำคัญดังเช่นกรณีของเจดีย์อื่นๆ ที่สร้างด้วยครูบา ถึงแม้รูปแบบเจดีย์องค์นี้คลี่คลายมาจากศิลปะล้านนาแต่องค์ประกอบส่วนของฉัตรนั้นจำเป็นต้องใช้ฉัตรตามแบบศิลปะมอญ - พม่า เพื่อไม่ให้มีปัญหาทางด้านการเมืองมาเกี่ยวข้อง

ข. แหล่งเงินทุน

แหล่งเงินทุนส่วนใหญ่นี้มาจากครูบามานพเป็นผู้นำเข้ามาจากประเทศไทย นอกจากนั้นเป็นเงินที่ชาวบ้านร่วมสมทบทุน รูปแบบทั้งหมดของจึงถูกกำหนดไว้โดยครูบาที่เห็นควร อีกทั้งวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น อิฐ หิน ชาวบ้านก่อสร้างขึ้นเอง รูปแบบของเจดีย์องค์นี้จึงมิได้เป็นก่อสร้างตามความต้องการของแหล่งเงินทุนแต่ประการเดียว แต่เพื่อการมีองค์ประกอบของศาสนสถานให้ครบถ้วนสมบูรณ์แบบ คือการมี วิหาร อุโบสถ และเจดีย์เพื่อประโยชน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ค. ช่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดบ้านจาย

ช่างผู้สร้างเจดีย์คือช่างในท้องถิ่นเป็นส่วนมาก ทั้งกำลังแรงงานของชาวบ้านและพระภิกษุสามเณรช่วยกัน โดยครูบาเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างทั้งหมด ซึ่งได้คำนึงถึงความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ช่างที่มีแบบของเจดีย์ที่ครูบากำหนดอยู่แล้วจึงสร้างออกมาตามนั้น โดยมีเพียงรูปแบบของบัวคว่ำบัวหงายที่ซ้อนกันขึ้น 2 ชั้นแล้วต่อด้วยองค์ระฆังเท่านั้น ดังที่กล่าวมานี้ช่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดบ้านจายจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อเจดีย์องค์นี้น้อยมาก

ง. แนวคิดของชาวเมืองเชียงตุงกับรูปแบบเจดีย์ประธานวัดบ้านจาย

ชาวบ้านบ้านจายต่างมีความพึงพอใจกับรูปแบบที่ครูบามานพสร้างทุกประการ เนื่องด้วยการก่อสร้างในครั้งนั้นมิได้มีเพียงเจดีย์แต่เพียงอย่างเดียว ยังมีอุโบสถและพระพุทธรูปในวิหารอีกด้วย จากรูปแบบที่ปรากฏเมื่อสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว จึงมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปอยู่ทางด้านหน้าของเจดีย์ด้วย เพื่อประโยชน์ในการสักการบูชาในวาระวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนี้แล้ววัดบ้านจาย จึงถือว่ามีสิ่งก่อสร้างที่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามความคิดของชาวบ้านต้องการแล้ว

เจดีย์วัดเวียงใหม่ เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 63 เจดีย์วัดเวียงใหม่ เมืองเชียงตุง

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์วัดเวียงใหม่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านเวียงใหม่ เมืองเชียงตุง ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งอยู่อาศัยกันเป็นชุมชนขนาดเล็กจำนวน 50 หลังคาเรือน อยู่ทางทิศเหนือของเมืองเชียงตุง ห่างจากตัวเมืองประมาณ 12 กิโลเมตร วัดเวียงใหม่สร้างมาแล้วเป็น 25 ปี สำหรับเจดีย์ใหม่นี้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2547 โดยพระวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร (ครูบามานพ) วัดพระธาตุหนองจันทร์ จังหวัดแพร่ ซึ่งชาวบ้านเวียงใหม่มีความศรัทธาเลื่อมใสได้นิมนต์ท่านมาเป็นประธานในการ

ก่อสร้าง แล้วเสร็จภายในเวลา 3 วัน²⁷ สภาพชุมชนบ้านเวียงใหม่ที่มีชัยภูมิตั้งอยู่ท่ามกลางภูเขา ถนนเข้าสู่หมู่บ้านเป็นไปด้วยความลำบากมาก นอกจากนั้นที่ตั้งของวัดและเจดีย์เป็นทางที่ยังไม่ได้สร้างให้อยู่ในสภาพดี มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น พื้นที่ของวัดที่มีกำแพงล้อมรอบ ไม่กว้างขวางนัก เจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่จึงต้องสร้างขึ้นมาบนเนินเขาที่ว่างอยู่ ซึ่งเป็นความต้องการของชุมชน โดยให้สิทธิ์ในการออกแบบก่อสร้างจากครูบาที่ชาวบ้านต่างศรัทธา ผู้เป็นเจ้าของเงินทุนที่ให้ในการก่อสร้างทั้งหมด

ภาพที่ 64 ชาวบ้านในชุมชนบ้านเวียงใหม่

ภาพที่ 65 วิหารหลังเดิมของวัดเวียงใหม่

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงในผัง 4 เหลี่ยมซ้อนกัน 2 ชั้น ถัดจากนั้นเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงายในผังยกเก็จแปดเหลี่ยม มีเส้นลวดคาคออยู่ตรงกลาง 1 เส้น

ส่วนกลาง ประกอบด้วยส่วนรองรับองค์ระฆังในผังกลม 1 ฐานรองรับบัวคว่ำเพียงครึ่งเดียวไม่ปรากฏบัวหงาย ถัดจากนั้นเป็นฐานกลมสองฐานรองรับบัวคว่ำอีก 1 ชั้น

ส่วนยอด ประกอบด้วยองค์ระฆังขนาดเล็กคอดปลาย ปล้องโฉน ปลีและฉัตรตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์วัดเวียงใหม่

ลักษณะร่วมของเจดีย์องค์นี้ในกลุ่มเจดีย์กลุ่มที่ 3 แสดงให้เห็นรูปแบบที่ถูกปรับปรุงรูปแบบ มาจากศิลปะล้านนาตามคำกล่าวอ้างของผู้ออกแบบ เช่นส่วนฐานนี้รูปแบบของบัวคว่ำบัวหงาย ที่ยึดสูงอยู่ในผังยกเก็จ มีเส้นลวดคาคออยู่ตรงกลาง 1 เส้น แสดงความสัมพันธ์กับรูปแบบเจดีย์ล้านนา ตามที่ผู้ออกแบบอ้างถึงการย่นย่อลักษณะรูปแบบเจดีย์พระธาตุหริภุญชัยอยู่มาก แต่เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้วช่างผู้สร้างงานได้พัฒนารูปแบบใหม่ให้เกิดความเหมาะสม

²⁷ สัมภาษณ์ นายชายหลวง, ชาวเมืองเชียงตุง, 28 ตุลาคม พ.ศ. 2550.

เช่น การทำบัวคว่ำเพียงอย่างเดียวซ้อนกันขึ้นให้เรียวทอดไปสู่องค์ระฆัง ที่ไม่ปรากฏพบในศิลปะล้านนาและศิลปะมอญ - พม่า จึงถือว่ารูปแบบนี้เป็นลักษณะพิเศษของเจดีย์ที่สร้างใหม่ของวัดเวียงใหม่ เมืองเชียงตุง ทั้งส่วนกลางและส่วนยอดแสดงให้เห็นการย้อนรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังศิลปะล้านนาให้มี ความเรียบง่ายขึ้น และมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปมากที่ส่วนบนมีไม่ปรากฏบัลลังก์นั้น ก็ยังสามารถเปรียบเทียบกับศิลปะสมัยเมืองพุกามที่ส่งอิทธิพลแก่เจดีย์ล้านนาในยุคต้นได้อีกด้วย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ เจดีย์ประธานวัดเวียงใหม่ เมืองเชียงตุง

ก. ความศรัทธาที่มีต่อครูบามานพ

เจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ของวัดเวียงใหม่นี้ชาวบ้านได้นิมนต์พระครูวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร (ครูบามานพ) มาเป็นประธานในการก่อสร้าง เนื่องด้วยหมู่บ้านเวียงใหม่เป็นชุมชนขนาดเล็กตั้งอยู่ห่างไกลจากเมืองเชียงตุงเป็นระยะทางกว่า 10 กิโลเมตร ถนนหนทางที่เข้าสู่หมู่บ้านเป็นไปด้วยความลำบาก ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชนไม่คึกคัก จึงมีผู้ไปนิมนต์ครูบามานพมาเป็นประธานในการก่อสร้าง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์องค์นี้มากที่สุดคือความต้องการของครูบาที่จะออกแบบเจดีย์ให้เป็นรูปแบบที่ท่านต้องการ โดยอาศัยรูปแบบเจดีย์ศิลปะล้านนาเป็นหลัก

ข. แหล่งเงินทุน

แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการก่อสร้างมาจากลูกศิษย์ลูกหาและผู้ใจบุญที่มีความศรัทธาต่อครูบามานพร่วมสมทบทุน และเงินจากชาวบ้านเวียงใหม่ได้รวบรวมกันมารวมแล้วเป็นเงินอยู่ประมาณ 30,000 บาท ปัจจัยด้านเงินทุนส่งผลต่อเจดีย์ใหม่องค์นี้ไม่มากนัก เนื่องจากแหล่งเงินทุนทั้งหมดต่างเห็นควรให้ครูบามานพเป็นผู้ออกแบบและควบคุมการดำเนินการสร้างทั้งหมด

ค. ช่างผู้สร้างเจดีย์ประธานวัดเวียงใหม่

หมู่บ้านเวียงใหม่เป็นหมู่บ้านที่มีช่างก่อสร้างเจดีย์ฝีมือดีอยู่จำนวนหนึ่ง ที่ท่านครูบาจะว่าจ้างให้ไปก่อสร้างเจดีย์ใหม่ในเมืองเชียงตุงอยู่เสมอ ดังนั้นการสร้างเจดีย์องค์นี้จึงเกิดจากฝีมือของช่างในชุมชน แรงงานชาวบ้านพระสงฆ์และเณรช่วยกัน ซึ่งก่อสร้างโดยใช้เงินใจจากรูปแบบที่ครูบามานพเป็นผู้กำหนดไว้ รูปแบบที่ออกมาจึงเป็นเจดีย์แบบศิลปะล้านนาที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบเล็กน้อย ให้มีความเหมาะสมกับงบประมาณที่มีอยู่น้อย วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง ตลอดจนขนาดของเจดีย์ที่ไม่ใหญ่มากนัก ซึ่งช่างได้พยายามสร้างขึ้นตามข้อกำหนดต่างๆที่เป็นปัจจัย โดยมุ่งเน้นวัตถุประสงค์สำหรับการใช้งานเป็นสำคัญ

แนวคิดของชาวเมืองเชียงตุงกับรูปแบบเจดีย์วัดเวียงใหม่

ชาวบ้านเวียงใหม่ทุกครัวเรือนต่างเห็นดีเห็นงามกับรูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นมานี้ เนื่องจากความต้องการหลักคือการสร้างเจดีย์ไว้เพื่อสักการบูชาเป็นสำคัญ ชาวบ้านให้สัมภาษณ์ว่า รูปแบบเจดีย์ที่เป็นศิลปะล้านนาที่ครูบาได้ออกแบบนี้เป็นรูปแบบที่คล้ายคลึงกับเจดีย์เก่าที่อยู่ในเชียงตุงหลายองค์ เช่น เจดีย์วัดราชฐานหลวงป่าแดง วัดพระแก้วเมืองเชียงตุง วัดอินทร์บุพผาราม ฯลฯ ซึ่งมีความเก่าแก่และสำคัญตามประวัติศาสตร์ของเมือง จึงมีความยินดีกับรูปแบบเจดีย์ใหม่นี้อย่างยิ่ง

กลุ่มเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา

ในด้านรูปแบบของเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกานั้น เป็นสถูปที่มีลักษณะพิเศษต่างไปจากศิลปะปาละของอินเดียรุ่นหลัง โดยมีลักษณะที่ปรากฏในเมืองเชียงตุงคือการรักษาลักษณะองค์ระฆังที่มีขนาดใหญ่ มีบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยม มียอดฉัตรที่แปลงมาเป็นลูกแก้ว²⁸ ซึ่งลักษณะพิเศษของเจดีย์ลังกานี้ได้ส่งอิทธิพลต่อรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังของดินแดนใกล้เคียงเป็นอย่างมาก เช่น อาณาจักรมอญ พุกาม สุโขทัย อโยธยา ล้านนา ฯลฯ รูปแบบของสถูปทรงระฆังแบบลังกาแท้ อันเป็นต้นแบบที่โดดเด่น เช่น สถูปปฐปาราม ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 299 (ภาพที่ 82) สถูปอภัยคีรี²⁹ จากการศึกษาข้อมูลกลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลังกาในเมืองเชียงตุง ถือเป็นรูปแบบเจดีย์ที่ไม่พบบ่อยในเมืองเชียงตุง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือคณะกรรมการศาสนาเมืองเชียงตุงได้ให้ข้อมูลเสริมเกี่ยวกับรูปแบบนี้ว่า การสร้างเจดีย์ที่มีรูปแบบศิลปะลังกาเข้ามาผสมผสานศิลปะพื้นเมืองเชียงตุงนั้น เกิดขึ้นจากการให้ความสำคัญประเทศศรีลังกาโดยรูปแบบเจดีย์ที่คงเกี่ยวข้องกับศิลปะลังกา ที่น่าจะได้รับการมาจากอาณาจักรพุกามอีกทอดหนึ่ง ในฐานะเมืองศูนย์กลางของพระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ซึ่งชาวเมืองเชียงตุงได้รับมาหลายด้าน ทั้งนิกายลังกาวงศ์ที่มาจากสายสุโขทัย เชียงใหม่ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด คือ การรับรูปแบบจากศิลปะเจดีย์สายเจดีย์ลังกานิกาย ที่แผ่เข้ามาที่สุโขทัยพุกามในกลุ่มของเจดีย์ขอม โดยตำนานพื้นเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาก็จะมีการเชื่อมโยงถึงลังกาเป็นส่วนใหญ่ รูปแบบของเจดีย์ทรงระฆังศิลปะลังกาจึงพบว่ามีการสร้างอยู่บ้างในเมืองเชียงตุง โดยเป็นเจดีย์ทรงระฆังที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะลังกาโดยตรง โดยมีการผสมผสานรูปแบบศิลปะท้องถิ่นเช่นเจดีย์ประจำทิศและลวดลายปูนปั้นเข้าไปเพื่อความสวยงาม เจดีย์ทรงระฆังในกลุ่มนี้มีทั้งเจดีย์

²⁸ น. ณ ปากน้ำ, “วิวัฒนาการสถูปเจดีย์: สถูปแบบลังกา,” เมืองโบราณ 11, 1 (มกราคม - มีนาคม 2538), 103.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 105.

ประธานขนาดใหญ่และเจดีย์ขนาดเล็กซึ่งมีความน่าสนใจอย่างยิ่งเกี่ยวกับรูปแบบและที่มาของเจดีย์แต่ละองค์

ลักษณะร่วมของเจดีย์กลุ่มนี้ มีการแสดงลักษณะเส้นลวดขนาดใหญ่คาดไว้ที่ฐานขององค์ระฆัง มีตั้งแต่ 3 เส้นขึ้นไป ซึ่งมีอยู่แล้วในศิลปะลังกา ส่วนองค์ระฆังนั้นเป็นองค์ระฆังขนาดใหญ่แบบลังกา ความพิเศษของเจดีย์ในกลุ่มนี้คือมีลวดลายปูนปั้นศิลปะเมืองเชียงตุงประดับเหนือส่วนบนขององค์ระฆัง บัลลังก์มีทั้งแบบที่เป็นบัลลังก์ในผังสี่เหลี่ยมและบัลลังก์ในผังแปดเหลี่ยม ถัดจากนั้นเป็นปล้องโถง บัวคว่ำบัวหงาย ปลีและยอดรูปดอกบัวตามลำดับ

เจดีย์ทรงระฆังวัดอินทร์บุพผาราม

ภาพที่ 66 เจดีย์ประธานวัดอินทร์บุพผาราม

ประวัติความเป็นมา

เจดีย์ทรงลังกาวัดอินทร์บุพผารามปรากฏศักราชการสร้างที่ชัดเจนใน พ.ศ. 2550 ตั้งอยู่หน้าวิหารหลวงทางด้านทิศตะวันออก เป็นรูปแบบที่น่าสนใจของเจดีย์ในเมืองเชียงตุงอีกกลุ่มหนึ่งที่น่าสนใจ กล่าวคือเจดีย์ของวัดอินทร์บุพผารามนั้นมีเจดีย์ขนาดใหญ่อยู่สององค์ คือองค์ที่อยู่ในวิหารหลวงในรูปแบบเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนา และเจดีย์ทรงระฆังที่คงเกี่ยวเนื่องกับศิลปะลังกาที่ตั้งอยู่กลางแจ้งหน้าวิหารหลวง การกลับไปเปรียบเทียบกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลังกาของพม่าในช่วงก่อนหน้า ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าเจดีย์องค์นี้มาก รูปแบบภายนอกนั้นน่าจะเป็นสายเจดีย์ทรงระฆังจากลังกาที่เข้ามาสู่เมืองเชียงตุงในยุคสมัยหนึ่ง ความพิเศษของกลุ่มเจดีย์ในสายศิลปะลังกาในเมืองเชียงตุงในช่วงก่อนหน้าพบว่า ส่วนมากแล้วนิยมสร้างเจดีย์ทรงลังกาที่มีขนาดเล็กเช่น เจดีย์ทรงลังกาที่ศาลาหลังพระวิหารวัดเชียงยืน เมืองเชียงตุง เจดีย์ทรงลังกา ที่วัดจอมทอง ฯลฯ ซึ่งสร้างมาปะปนกับเจดีย์รูปแบบอื่นๆ หรืออยู่ในวิหารที่มีการประดิษฐานพระพุทธรูปในส่วนที่ไม่สำคัญของวัด ซึ่งเจดีย์ทรงระฆังอิทธิพลลังกาที่มีขนาดใหญ่ที่สุด คือ เจดีย์ในวัดอินทร์บุพผารามนี้

รูปแบบศิลปกรรม

ส่วนฐาน ประกอบด้วยฐานเชิงในผัง 8 เหลี่ยม ซึ่งในส่วนฐานนี้มีเจดีย์บริวารจำนวน 8 องค์ เจดีย์ทั้ง 8 องค์นี้เป็นรูปแบบที่จำลองมาจากเจดีย์องค์ประธานแต่ย่อรายละเอียดลง ถัดจากชั้นนี้เป็นมาลัยเถาที่ยึดท้องไม้สูง 3 ชั้นซ้อนกัน ที่ท้องไม้มีการประดับเส้นลวด 1 เส้น

ส่วนกลางหรือส่วนเรือนธาตุ เป็นทรงระฆังขนาดใหญ่มีลวดลายปูนปั้นศิลปะพื้นเมือง เชียงตุงประดับที่ส่วนบน

ส่วนยอด ประกอบด้วยบัลลังก์ในผัง 8 เหลี่ยม ปล้องไฉนและปลียอดตามลำดับ

วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบโดยรวมเจดีย์ทรงระฆังวัดอินทร์บุพผาราม

ส่วนฐานของเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาที่อยู่ในวัดอินทร์บุพผารามที่มีการวางเจดีย์บริวารโดยรอบจำนวน 8 องค์นั้น รูปแบบนี้ไม่ปรากฏอยู่ในศิลปะลังกา ส่วนมากแล้วเจดีย์ในศิลปะลังกามักสร้างไว้องค์เดียวโดด ไม่ว่าจะเป็นขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ตาม การมีมาลัยเถาที่ยึดขึ้นสูง ก็เป็นรูปแบบที่สนับสนุนศิลปะลังกาในสมัยแคนดี้ได้อีกประการหนึ่ง ส่วนเจดีย์บริวารประจำทิศนั้นเป็นรูปแบบที่นิยมในศิลปะพุกามที่พบอยู่มาก การปรากฏเจดีย์ศิลปะลังกาที่มีเจดีย์บริวารอยู่นั้นจึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างศิลปะลังกาและศิลปะพุกามอยู่ด้วย

ในส่วนขององค์ระฆังขนาดใหญ่เป็นรูปแบบที่สืบทอดมาจากศิลปะลังกาซึ่งเป็นทรงโอคว่ำและพัฒนามาเป็นทรงระฆังขนาดใหญ่ที่มีบัลลังก์สี่เหลี่ยม เจดีย์ทรงลังกาในวัดอินทร์บุพผารามนี้มีการตกแต่งลวดลายปูนปั้นแบบศิลปะพม่าไว้ส่วนบน จึงเป็นการผสมผสานรูปแบบศิลปะมอญ-พม่า ในยุคหลังเข้าไปในรูปแบบเจดีย์ทรงลังกาอีกด้วย เจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาในวัดอินทร์บุพผาราม เป็นลักษณะเจดีย์กลุ่มตัวอย่างที่มีความพิเศษในศิลปะเมืองเชียงตุง นอกจากเป็นการจำลองเจดีย์แบบลังกาในสมัยแคนดี้มาสร้างแล้ว ส่วนของบัลลังก์ที่เคยเป็นสี่เหลี่ยมก็ถูกพัฒนาให้เป็นบัลลังก์รูปแปดเหลี่ยมแทน ปล้องไฉนและปลียอดก็เป็นรูปแบบที่นิยมในศิลปะพุกาม จะสังเกตได้ว่าเจดีย์บริวารนั้นมีบัลลังก์ที่เป็นสี่เหลี่ยมซึ่งเป็นรูปแบบที่ใกล้เคียงศิลปะลังกาอยู่มาก กล่าวคือ เจดีย์องค์นี้เป็นศิลปะลังกาที่มีความผสมผสานแนวคิดของศิลปะพุกามและความเป็นท้องถิ่นเข้ามา ซึ่งรูปแบบนี้อาจเป็นตัวอย่างแก่เจดีย์ที่สร้างมาในรุ่นหลังในเวลาต่อมาของเมืองเชียงตุง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ เจดีย์ประธานวัดเวียงใหม่ เมืองเชียงตุง

สำหรับแหล่งเงินทุนที่เป็นปัจจัยหลักในการสร้างเจดีย์องค์นี้ เป็นการร่วมสมทบทุนโดยประชาชนชาวเชียงตุงจำนวนมาก ซึ่งปรากฏนามไว้บริเวณส่วนฐานของเจดีย์ทั้งในส่วนของเจดีย์ประธานและเจดีย์บริวารทั้ง ๘ องค์ ดังนั้นรูปแบบศิลปะจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของ

ท่านเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันนี้เป็นหลัก ซึ่งมีความเห็นพร้อมเพรียงกันกับชาวบ้านที่จะสร้างรูปแบบเจดีย์ที่ที่คงได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา มาไว้ในวัดของชุมชนที่เป็นวัดขนาดใหญ่ในเมืองเชียงตุง ด้วยความที่วัดอินทร์บุพผารามเป็นวัดสำคัญและเก่าแก่ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนชาวเชียงตุง ปัจจัยปลีกย่อยอื่นๆจึงไม่ได้เป็นไปดังชุมชนที่อยู่ห่างไกลออกไปจากเมืองดังได้กล่าวมาแล้วในเจดีย์องค์อื่นๆก่อนหน้า

สรุปกลุ่มเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุง

จากกลุ่มตัวอย่างเจดีย์ทั้ง 10 องค์ จะเห็นได้ว่ากลุ่มเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลศิลปะล้านนามีจำนวนมากกว่า เจดีย์ในกลุ่มที่มีการผสมผสานจนเกิดรูปแบบใหม่และกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลศิลปะพม่า เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของกลุ่มที่ 3 จะเห็นว่าถึงแม้จะเป็นการผสมผสานลักษณะจากทั้ง 2 ลักษณะก็ตาม ยังสามารถแยกแยะส่วนประกอบปลีกย่อยได้ว่าการรับอิทธิพลรูปแบบเจดีย์ศิลปะล้านนาเป็นหลัก ในกลุ่มที่ 4 นั้นเป็นกลุ่มเจดีย์ที่พบอยู่น้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ นอกจากนั้นเป็นกลุ่มเจดีย์ที่น่าจะเรียกว่าเจดีย์ทรงระฆังที่คงได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา เนื่องจากมีการพัฒนามาในสายเจดีย์ทรงระฆังในพม่าแต่เป็นการกลับไปเลียนแบบรูปแบบหลักของเจดีย์ในศิลปะลังกา

พัฒนาการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบของเจดีย์ในกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่นี้ที่มีการขยับย่อให้เกิดความเรียบง่ายขึ้น เกิดมาจากการคลี่คลายจากรูปแบบหลักศิลปะและปัจจัยรายละเอียดอื่นๆเช่น ครอบบานพ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ จังหวัดแพร่ ที่มีบทบาทต่อการศาสนาในเมืองเชียงตุง ซึ่งผลที่ตามมาก็คือการคิดหาวิธีการสร้างให้เสร็จสมบูรณ์โดยมีปัจจัยอื่นๆประกอบอยู่ด้วย คือ แหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ ช่างผู้สร้างงาน ตลอดจนประชากรในชุมชน ล้วนแล้วแต่มีปัจจัยต่อรูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นมาใหม่ในเมืองเชียงตุงทั้งสิ้น ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบทางศิลปกรรมสามารถกล่าวโดยสังเขปไว้ดังต่อไปนี้

1. ความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ผู้เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาสาธุชน ซึ่งเป็นผู้นำในการหาแหล่งเงินทุนหรือได้รับนิมนต์มาเป็นประธานในการก่อสร้างเพื่อรวบรวมเงินในชุมชนเป็นผู้ออกแบบเจดีย์ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของชุมชนเป็นองค์ประกอบที่รองลงมา ในกรณีที่ชุมชนต้องการเพียงรูปแบบเจดีย์ที่สื่อความเป็นสัญลักษณ์แทนเมื่อพระพุทธเจ้าเท่านั้น รูปแบบก็จะขึ้นอยู่กับผู้สร้างและแหล่งที่มาของเงินทุนเป็นสำคัญ แต่ในกรณีที่ชุมชนมีความนิยมเป็นทุนเดิมกับความเชื่อที่ปลูกฝังกันมาในรูปแบบที่สำคัญของเจดีย์ที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ คือ เจดีย์ชเวดากองอันเป็นเจดีย์สำคัญในประเทศพม่าอยู่แล้ว ความคิดเห็นของคณะกรรมการชุมชนและชาวบ้านก็จะเป็นส่วนที่ส่งผลต่อรูปแบบของเจดีย์ด้วย เนื่องจากในส่วนผู้จัดสร้างและแหล่งเงินทุนก็มีการเอื้ออำนวยต่อความคิดเห็นความต้องการของชุมชนด้วย

2. ในกลุ่มตัวอย่างเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุงทั้ง 10 องค์นี้ หลังจากได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลรายละเอียดกล่าวได้ว่า รูปแบบศิลปะล้านนามีอิทธิพลต่อรูปทรงของเจดีย์มากกว่า ศิลปะมอญ-พม่า ซึ่งล้วนแล้ว แต่มีปัจจัยสำคัญที่มาจากความศรัทธาต่อพระสงฆ์ที่มาเป็นประธานในการสร้างเกือบทั้งสิ้น สาเหตุสำคัญคือสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันประเทศพม่าอยู่ในสภาพไม่ค่อยดีนัก ความเป็นอยู่ของประชากรโดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยยังอยู่ในความยากจน พระสงฆ์ไทยจึงมีบทบาทสำคัญในการนำรูปแบบศิลปะล้านนามาสร้างไว้ในเมืองเชียงตุงได้มากขึ้นตามลำดับ ในบางกรณีอาจมีการปรับปรุงรูปแบบให้เรียบง่ายขึ้นหรือสร้างรูปแบบใหม่โดยอาศัยพื้นฐานจากรูปแบบศิลปะดั้งเดิมมาสร้างขึ้นมาใหม่ด้วย

3. ความนิยมในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกัน เช่นไทเขินในเมืองเชียงตุง ไทใหญ่ในหัวเมืองเชียงตุง ก็มีการเชื่อมโยงถึงชุมชนใหญ่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมด้วยภูมิประเทศที่อยู่ใกล้เคียงกันและเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันตลอดจนมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์กันมาตั้งแต่อดีต ดัง เจดีย์ของชาวไทเขินในเชียงตุงก็มีความสัมพันธ์กับล้านนาและพุกาม หลังจากที่มีการรับวัฒนธรรมระหว่างกันจนมีวิวัฒนาการจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของตน ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ในกลุ่มชนและชุมชนที่สร้างเจดีย์ขึ้นมาใหม่ด้วย

4. การออกแบบใหม่ของผู้สร้างงาน หรือผู้เป็นกำลังสำคัญในการสร้าง เช่น ครุบาแมนพ ที่นำรูปแบบต่างๆของเจดีย์ซึ่งเป็นที่ยอมรับในแต่ละที่มารวมกัน บางครั้งก็ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ซึ่งไม่มีในระเบียบของเจดีย์แบบเดิมที่จำลองแบบมา ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับแนวความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จำนวนของเงินทุนที่มีอยู่ วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่น ความเลื่อมใสศรัทธาของชุมชน โดยเฉพาะความยากจนของชุมชนที่ไม่สามารถสร้างเจดีย์ด้วยตนเองได้จึงจำเป็นต้องหาเจ้าภาพผู้มาช่วยก่อสร้าง ดังนั้นต้องยินยอมให้รูปแบบของเจดีย์เป็นไปตามความต้องการของผู้เป็นเจ้าภาพหรือการจำลองเจดีย์ต้นแบบศิลปะล้านนามาสร้าง รวมทั้งกลุ่มเจดีย์ที่คงได้รับอิทธิพลศิลปะลังกา ซึ่งบางกรณีนั้นรูปแบบศิลปะที่ปรากฏออกมาขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักเพียงไม่กี่ประการเท่านั้น

รูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง มีการรับศิลปะจากล้านนาอยู่มาก เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชียงตุงกับล้านนาเป็นประจักษ์ที่เนื่องมาแต่โบราณ เมื่อถนนหนทางมีการเปิดให้ไปมาหาสู่กันได้ ย่อมเป็นผลให้สภาพเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง รวมถึงการศาสนาของทั้ง 2 แห่ง เป็นไปได้ด้วยดี ดังปรากฏว่าพระภิกษุจากล้านนาได้เข้าไปสร้างวัดวาอารามในเมืองเชียงตุงจำนวนมาก ในทางกลับกันพระภิกษุสามเณรจากเมืองเชียงตุงก็ได้เข้ามาศึกษาธรรมะในภาคเหนือของประเทศไทยและนำกลับไปพัฒนาศาสนาในเมืองเชียงตุงด้วยเช่นกัน ทำให้รูปแบบเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุงต่างก็มีแนวโน้มการรับรูปแบบจากล้านนาและเกิดการพัฒนารูปแบบไปตามปัจจัยต่างๆอันเกิดในเมืองเชียงตุงเป็นลำดับเรื่อยมา

บทที่ 5

บทสรุป

กลุ่มเจดีย์เก่าและเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ในเมืองเชียงตุง มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทางด้านรูปแบบศิลปกรรมคือ มีพื้นฐานทางด้านศิลปะล้านนา ศิลปะพุกาม และศิลปะลังกา เป็นหลัก ในระยะแรกนั้น อิทธิพลศิลปะล้านนานั้นมีความสำคัญต่อรูปแบบศิลปะเมืองเชียงตุงอย่างมาก จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงการเมืองการปกครองและการศาสนา ที่ทำให้ดินแดนทั้งสองเป็นเสมือนบ้านที่เมืองน้องกันมาตลอด สำหรับอิทธิพลของศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกามและศิลปะสมัยหลังคือสมัยมอญ-พม่า นั้น น่าจะเข้ามาแล้วตั้งแต่ช่วงต้นของศิลปะเมืองเชียงตุง เนื่องจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุงได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาที่มีต่อพุกามาโดยตลอด บทบาทของศิลปะพุกามได้เด่นชัดในช่วงที่อาณาจักรพุกามสามารถรวบรวมเมืองเชียงตุงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนพุกาม ในราวพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นต้นมา ทำให้มีการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์ศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกามอย่างมากในเมืองเชียงตุง เรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบันที่ดินแดนรัฐฉานและเชียงตุงได้รวมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่าอย่างแท้จริง อิทธิพลเจดีย์ศิลปะพม่าจึงยังรูปแบบที่โดดเด่นและผสมผสานอยู่ในศิลปะเมืองเชียงตุงมาโดยตลอด จากการศึกษาของกลุ่มเจดีย์เก่าเมืองเชียงตุงจึงพอสรุปได้ว่า สภาพการเมืองการปกครองเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ในเมืองเชียงตุงอย่างมาก เมื่อเมืองใดมีอำนาจทางการเมืองการปกครองเหนือเมืองเชียงตุง ก็จะส่งอิทธิพลทางด้านรูปแบบเจดีย์มาสู่เมืองเชียงตุง อันมีศิลปะล้านนาและศิลปะพุกามเป็นกลุ่มศิลปะที่สำคัญต่อรูปแบบศิลปะเจดีย์เก่า ซึ่งศิลปะอื่นๆ นอกเหนือจากกลุ่มใหญ่ก็คือศิลปะลังกาที่พบอยู่จำนวนไม่มากนัก ในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่มีการปรับเปลี่ยนผสมผสานรูปแบบศิลปะเจดีย์ในเมืองเชียงตุง จึงเกิดรูปแบบเจดีย์ที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองเชียงตุงที่อาจเรียกได้ว่า “ศิลปะเมืองเชียงตุง” ขึ้นมา

ความแตกต่างของปัจจัยในการสร้างเจดีย์ในเมืองเชียงตุงนั้น กล่าวคือในกลุ่มเจดีย์เก่าที่เกิดขึ้นช่วงแรกที่ได้รับอิทธิพลจากดินแดนต่างๆเข้ามาสู่เมืองเชียงตุง มีปัจจัยทางการศาสนา การเมืองการปกครอง ความเชื่อของชุมชน โดยมีระบบกษัตริย์หรือระบบเจ้าฟ้าเป็นสำคัญที่อุปถัมภ์ให้ศาสนารุ่งเรือง ดังนั้นรูปแบบศิลปะของเจดีย์จึงเป็นการรับอิทธิพลทางด้านศิลปะจากต้นแบบที่มาของเจดีย์องค์นั้นๆ เช่นการแสดงรูปแบบศิลปะล้านนา การแสดงรูปแบบศิลปะพม่าสมัยเมืองพุกามหรือศิลปะมอญ – พม่าในยุคหลัง ซึ่งศิลปะเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความเกี่ยวเนื่อง

ทางประวัติศาสตร์จากหลักฐาน จารึก ดำนาน ฯลฯ กับเจดีย์แต่ละองค์ โดยช่วงระยะเวลาที่อาณาจักรใดมีอำนาจเหนือเมืองเชียงตุง ศิลปะของอาณาจักรนั้นก็จะส่งอิทธิพลเข้ามาสู่เมืองเชียงตุง แสดงออกเป็นรูปแบบศิลปะเจดีย์ด้วยเช่นกัน ซึ่งกรณีเมืองเชียงตุงนี้มีศิลปะล้านนาและศิลปะพม่า เป็นสำคัญ โดยชนชั้นปกครองมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบของเจดีย์อย่างมาก พร้อมกันนั้น การเป็นชาติพันธุ์ “ไท” ของชาวเชียงตุง ยังส่งผลให้รูปแบบศิลปะก่อนมาทางศิลปะล้านนาอยู่มาก เนื่องจากรากฐานทางศาสนาของเมืองเชียงตุงนั้น ได้รับมาจากล้านนาและหยั่งรากฝังลึกอยู่ในใจของชาวเชียงตุงเรื่อยมา เหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ส่งผลต่อรูปแบบศิลปะในกลุ่มเจดีย์เก่าเมืองเชียงตุง ดังกรณีศึกษาทั้งหมดในงานวิจัย

สำหรับกลุ่มเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุง คือ ช่วงราวหลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ระบุว่ามีการเปิดด่านชายแดนท่าขี้เหล็กที่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายใน พ.ศ. 2498 เป็นยุคที่ระบบเจ้าฟ้าในเมืองเชียงตุงหมดไปเข้าสู่การปกครองของรัฐบาลทหารพม่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบเจดีย์ที่สร้างใหม่ในเมืองเชียงตุงเปลี่ยนมาเป็นบทบาทของพระภิกษุสงฆ์จากดินแดนล้านนา ที่เดินทางเข้าไปเผยแผ่ศาสนาได้สร้างวัดวาอารามและเจดีย์ขึ้นมากมาย ทั้งกลุ่มเงินทุนจากพุทธศาสนิกชนช่างผู้สร้างงานศิลปะในเมืองเชียงตุง ตลอดจนความต้องการของชุมชนนั้นเป็นบทบาทสำคัญ กล่าวคือช่วงเวลานี้ความเจริญได้หลั่งไหลเข้าสู่เมืองเชียงตุงจากการเดินทางที่มีความสะดวกสบายยิ่งขึ้น เมื่อมีการตัดถนนเชื่อมต่อกับจีนผ่านดินแดนรัฐฉานทางภาคตะวันออกของพม่าเข้ามาสู่ประเทศไทย

รูปแบบของกลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ พบว่ามีเหตุผลทางด้านพระสงฆ์ผู้เป็นประธานในการสร้าง แหล่งที่มาของเงินทุน ช่างผู้สร้างงาน จำนวนของประชากรในชุมชนและความต้องการมีเจดีย์ไว้ประจำวัดเพื่อประโยชน์ในการสักการบูชาเป็นสำคัญ มิได้มุ่งหวังในรูปแบบของเจดีย์เท่าใดนัก ดังนั้นศิลปะล้านนาจึงเข้ามามีบทบาทรวมอยู่กับปัจจัยต่างๆ ทำให้เจดีย์แต่ละองค์มีความเรียบง่ายกว่าต้นแบบศิลปะหรืออาจดูว่า ผิดเพี้ยนไปจากระเบียบเดิม ซึ่งก็มีรูปแบบของอิทธิพลเจดีย์ในศิลปะอื่นๆอยู่บ้างเช่นเจดีย์รูปแบบศิลปะพม่า ซึ่งได้รับการขยับย่อให้มีความเรียบง่ายขึ้นเช่นกัน ทำให้ในกลุ่มเจดีย์ใหม่มีความแตกต่างทางด้านขนาดที่เล็กลงกว่ากลุ่มเจดีย์เก่ามาก เพราะมิได้มีเหตุผลทางด้านการเมืองการปกครองและระบบเจ้าฟ้าที่อุปถัมภ์การก่อสร้างเช่นเดิม โดยเป็นชาวบ้านในกลุ่มชุมชนขนาดเล็กเข้ามามีบทบาทแทนที่

จากปัจจัยที่กล่าวมาแล้วนี้ทั้งกลุ่มเจดีย์เก่าและกลุ่มเจดีย์ใหม่ในเมืองเชียงตุงนั้น รูปแบบของศิลปะเจดีย์เป็นสิ่งที่สะท้อนสภาพสังคมของชาวไทเงินในเมืองเชียงตุงได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีแนวโน้มต่อไปในอนาคตว่าการสร้างเจดีย์ใหม่ในเมืองเชียงตุง หน้าจะเป็นไปตามปัจจัยของ

กลุ่มเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ไปเรื่อยๆมากกว่าการหันไปรักษารูปแบบเดิมในกลุ่มเจดีย์เก่า จึงต้องมีการศึกษาต่อไปในอนาคต เนื่องจากเมืองเชียงตุงที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานนั้น มีศิลปกรรมหลากหลายด้านที่น่าสนใจไม่แพ้รูปแบบของเจดีย์ เช่น รูปแบบของวิหารทรงเชียงตุง ลวดลายปูนปั้น ลวดลายทอง งานฉลุลวดลายบนแผ่นโลหะ ฯลฯ ซึ่งยังมีได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ทั้งนี้รูปแบบศิลปะต่างๆในเมืองเชียงตุงมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และรูปแบบศิลปะในประเทศไทย โดยเฉพาะศิลปะล้านนาในภาคเหนือของประเทศไทย ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันควรแก่การศึกษาเพื่อหาคำตอบของที่มาและพัฒนาต่อไป

ภาพที่ 67 เจดีย์วัดป่าสัก เชียงแสน

ภาพที่ 68 เจดีย์วัดเจดีย์หลวง เชียงแสน

ภาพที่ 69 เจดีย์วัดมุงเมือง เชียงแสน

ภาพที่ 70 เจดีย์วัดพระบวช เชียงแสน

ภาพที่ 71 เจดีย์วัดพระธาตุหริภุญชัย

ภาพที่ 72 เจดีย์วัดคูโม่จักษ์นครจันทร์ เชียงใหม่

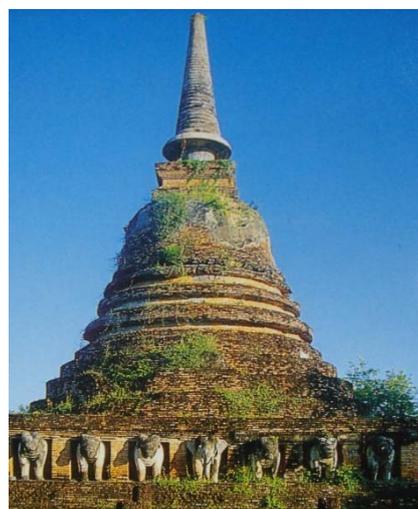
ภาพที่ 73 เจดีย์วัดคูโม่จักษ์ในตัวของเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 74 เจดีย์วัดเกาะกลาง เมืองลำพูน

ภาพที่ 75 เจดีย์ช้างล้อม ศรีสัชชนาลัย

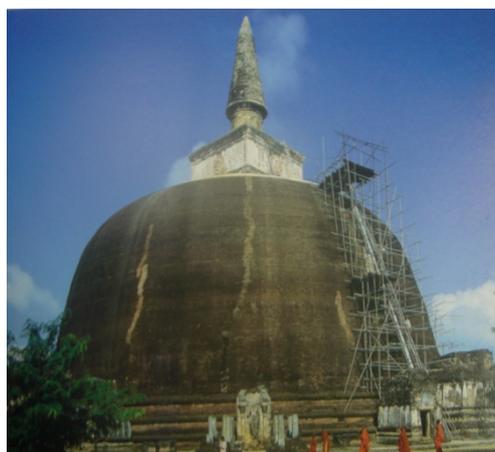
ภาพที่ 76 เจดีย์วัดช้างล้อม สุโขทัย

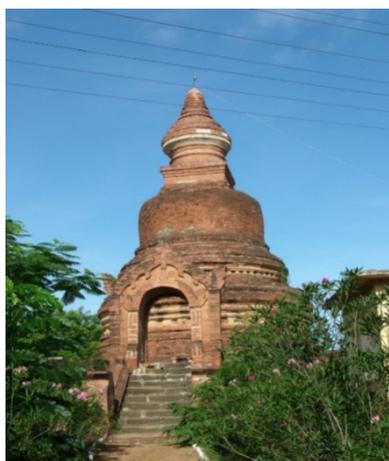
ภาพที่ 77 เจดีย์วัดป่าแดง เมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 78 เจดีย์หลวง เมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 79 สถูปสุวรรณเวฬุ อุนุราชปุระ

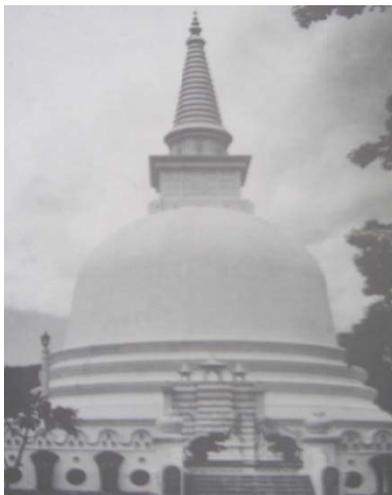

ภาพที่ 80 เจดีย์จปีภู เมืองพุกามประเทศพม่า

ภาพที่ 81 เจดีย์ปีบึงคย้ง เมืองพุกาม

ที่มา : LU Pew In, Pictoral Guidepagan, (Pangoon : Sree Saraty Press, 1955), 30.

ภาพที่ 82 สถูปปฐุปาราม อนุราชปุระ

ภาพที่ 83 เจดีย์ปะคะยี เมืองศรีเกษตร

ที่มา : Swearer and Premchitr, "Religion and Polity Thailand", Religion and Legitimation Power in Thailand, Laos and Burman. (Pennsylvania : Anima, 1975.) : 25.

ภาพที่ 84 พระเจดีย์ชเวดากอง ย่างกุ้ง ประเทศพม่า

ภาพที่ 85 เจดีย์อานันทเจดีย์ เมืองพุกาม

ภาพที่ 86 เจดีย์จุฬามณี เมืองพุกาม

ภาพที่ 87 เจดีย์ทรงมอญ-พม่า ในเมือง
ตองจี พม่า

ภาพที่ 88 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดบ้านแซว อำเภอเชียงแสน มีจารึก พ.ศ. 2075
ที่มา : ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะเมืองเชียงแสน : วิเคราะห์งานศิลปกรรมร่วมกับหลักฐานทาง
โบราณคดีและเอกสารทางประวัติศาสตร์, (เชียงใหม่ : กรมศิลปากร, 2550), 194.

ภาพที่ 89 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดอุโมงค์ในเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 90 สมเด็จพระเป็นเจ้า เจ้าฟ้ารัตนก้องแก้วอินแถลง กษัตริย์เมืองเชียงตุงองค์สุดท้าย
ที่มา : ทวี สว่างปัญญางกูร, ปวีรบรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทย, พงศาวดารเมือง
เชียงตุง, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., 2533. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง
2533), ภาพจากหน้าปก.

ภาพที่ 91 หอคำหลวง ปัจจุบันถูกรื้อถอนแล้ว โดยรัฐบาลทหารพม่า

ภาพที่ 92 งานพิธีมงคลสมรสเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี ระหว่างเจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ กับเจ้าหญิงสุคันธา ณ เชียงตุงพ.ศ. 2475

ที่มา : ทวี สว่างปัญญางกูร, ปรีวรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทยจีน, พงศาวดารเมืองเชียงตุง, (เชียงใหม่ : ม.ป.ท., 2533. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง 2533), ภาพจากภาคผนวก.

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการเมืองเชียงตุง. ตำนานวัดราชฐานหลวงป่าแดง เมืองเชียงตุง. ม.ป.ท., ม.ป.ป..
- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2514.
- คณะกรรมการศาสนาเมืองเชียงตุงและวัดอินทร์บุปพาราม. ประวัติวัดอินทร์ คอยห้วย. ม.ป.ท.,
2549.
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. พระเจดีย์เมืองเชียงแสน. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส.พรินติ้ง, 2539.
- ทวี สว่างปัญญางกูร, ปรีวรรตและเรียบเรียงจากต้นฉบับภาษาไทยจีน, พงศาวดารเมืองเชียงตุง,
เชียงใหม่ : ม.ป.ท. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ
ณ เชียงตุง), 2533.
- ปิยนาก บุญนาค. ประวัติศาสตร์และอารยธรรมของศรีลังกาศมัยก่อนอาณานิคมและความสัมพันธ์
ทางวัฒนธรรมระหว่างศรีลังกากับไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2534.
- ปรีชา นุ่นสุข. ประวัติศาสตร์ศิลปะลังกา. นครศรีธรรมราช : ม.ป.ท., 2539.
- พระอธิการอนันท์. เรื่องเมืองเชียงตุงจากข้อมูลไทยจีน. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537.
- วันดี สันติวุฒิมณี. “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า
กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์หลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. “ศิลปะล้านนา.” ใน เอกสารประกอบคำสอน รายวิชา 317405 ศิลปะในประเทศไทย
ไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-21. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2546.
- _____. ศิลปะสุโขทัย : บทวิเคราะห์หลักฐานโบราณคดี จารึกและศิลปกรรม.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.
- _____. ศิลปะเมืองเชียงแสน : วิเคราะห์งานศิลปกรรมร่วมกับเอกสารทางโบราณคดีและ
เอกสารทางประวัติศาสตร์ รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักศิลปากรที่ 8. เชียงใหม่ :
กรมศิลปากร, 2550.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท. กรุงเทพมหานคร
: บริษัทอัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัดมหาชน, ม.ป.ป..

- สมหมาย เปรมจิตต์,ปริวรรต. ตำนานมรดกศาสนา ฉบับวัดป่าแดง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2519.
- สันติ เล็กสุขุม. ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย (ฉบับย่อ). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2548.
- _____. ศิลปะสุโขทัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟิสิกส์เซ็นเตอร์, 2549.
- _____. รวมบทความ มุมมอง ความคิด และความหมาย : งานช่างไทยโบราณ. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2548.
- _____. เที่ยวจดเจดีย์ที่พม่าประเทศ : ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2549.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. เที่ยวเมืองลัγκα. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2511.
- สุรพล คำริห์กุล. ข่วงเมืองและวัดหัวข่วงองค์ประกอบสำคัญของเมืองในดินแดนล้านนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- Griswold A.B. และประเสริฐ ฉ นคร, ปริวรรตและแปลความหมาย. Journal of the Siam Society. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ม.ป.ป..
- LU Pew In. Pictoral Guidepagan. Pangoon : Sree Saraty Press, 1955.
- Swearer and Premchitr. "Religion and Polity Thailand". Religion and Legitimizing Power in Thailand, Laos and Burma. Pennsylvania : Anima, 1975.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ประวัติบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเมืองเชียงตุง

ภาพที่ 93 สมเด็จพระญาณสังวรหรือพระสังฆราชแห่งเมืองเชียงใหม่

สมเด็จพระญาณสังวรผู้เป็นสังฆราชชาวเชียงใหม่ เป็นพระสงฆ์เป็นที่เคารพบูชาสูงสุดของชาวไทเขินเมืองเชียงใหม่ ซึ่งได้มีการสืบทอดตำแหน่งนี้มาเป็นองค์ที่ 14 จากการแต่งตั้งของคณะสงฆ์และเจ้าฟ้าเมืองเชียงใหม่ สมเด็จพระญาณสังวรเป็นผู้ที่มีอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ทั้งหลาย ตลอดจนวัดวาอารามที่อยู่ในเขตการปกครองในเมืองเชียงใหม่ คุณแลความเรียบร้อยของพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดหลวงเขินเมืองเชียงใหม่ นอกจากการส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองเชียงใหม่แล้วท่านยังได้เจริญสัมพันธไมตรีต่อบ้านเมืองใกล้เคียงเป็นอย่างดี โดยเฉพาะดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน เป็นผลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในเมืองเชียงใหม่อย่างมาก จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเรื่องพระเจดีย์เมืองเชียงใหม่ทราบว่า ท่านได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์เก่าในเมืองเชียงใหม่ และเป็นผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนการก่อสร้างเจดีย์ใหม่ จากพระสงฆ์ครูบาล้านนา ด้วยคุณงามความดีของท่านเป็นที่ประจักษ์จึงเป็นที่รักและศรัทธาแก่ชาวไทเขินและชาวไทยในประเทศไทยมาโดยตลอด

วิทยฐานะ

- จบการศึกษาพระปริยัติธรรม จากสำนักเรียนพระปริยัติธรรมวัดราชฐานหลวงหัวข่วง และสำนักเรียนพระปริยัติธรรมวัดหลวงเขิน เมืองเชียงใหม่ ท่านเป็นศิษย์เอกของพระสังฆราชชาธรรมรังสี (แสง) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศด้านภาษาบาลีไวยากรณ์ของเมืองเชียงใหม่
- ศึกษาภาษาพม่าและวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า โดยเป็นศิษย์สำนักท่านมหาสีดอ ปรมจารย์ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานผู้เลื่องชื่อ

- ศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดเมืองมาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นศิษย์ของ พระอาจารย์ทอง สิริมังคโล (พระสุพรหมยานเถระ) พระสงฆ์ผู้เป็นที่พึ่งของนักวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ทั้งบรรพชิตและฆราวาสในประเทศไทย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร เจ้าคณะอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบัน

เกียรติประวัติ

- พ.ศ. 2489 ได้รับฉายา เขมจารี
- พ.ศ. 2491 เป็นเลขานุการคณะสงฆ์เมืองเชียงตุง
- พ.ศ. 2494 เป็นเจ้าอาวาสวัดยางเกียง
- พ.ศ. 2498 ได้รับสมณศักดิ์พระสวาทิเขมจารี นรินทรญาณมุนี โดยมีเจ้านางแว่นทิพย์ ธิดาเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินทร์แดง เจ้าเมืองเชียงตุงทรงเป็นโยมอุปฐาก ต่อมาคณะผู้ว่าการองค์การพิเศษเมืองเชียงตุง เป็นรองสังฆนายกเมืองเชียงตุงและรักษาการเจ้าอาวาสวัดหลวงเชียงยืน
- พ.ศ. 2501 ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหลวงเชียงยืน โดยเจ้านายเมืองเชียงตุงได้แก่แม่เจ้านางบุญยวง แม่เจ้าบุญทิพย์หลวง และคณะเป็นผู้อาราธนา
- พ.ศ. 2502 ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระสวามีกัญจวัน โนนรินทรญาณมุนี
- พ.ศ. 2519 ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูบา
- พ.ศ. 2522 ได้รับหน้าที่เป็นผู้แต่งตั้งสังฆะวุ่นต่อง (เจ้าคณะจังหวัด) ของเมืองเชียงตุง
- พ.ศ. 2529 ได้รับสมณศักดิ์เป็นสังฆนายกเมืองเชียงตุง
- พ.ศ. 2541 ได้รับสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาธรรม องค์ที่ 14 ของเมืองเชียงตุง¹

---

¹คณะสงฆ์วัดท่ากระดาย, เขมรัฐนครเชียงตุง (เชียงตุง : ม.ป.ท. ที่ระลึกงานมุทิตาตั้งการฉลองสมณศักดิ์ สมเด็จพระราชาธรรมนครเชียงตุง 3-5 กุมภาพันธ์, 2541), 11-12.

ภาพที่ 94 พระวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร (ครูบามานพ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์
อ.สอง จ.แพร่

ประวัติโดยสังเขป

พระวินัยธรรมานพ ดิกขวิโร (ครูบามานพ) เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ ต.ห้วยหม้าย อ.สอง จ.แพร่ ปัจจุบันอายุ 43 ปี อายุพรรษา 37 ปี นับแต่บรรพชาในปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมาท่านได้ศึกษาวิปัสสนากรรมฐานจากพระอาจารย์หลายท่านทั้งในจังหวัดแพร่ น่านและเชียงใหม่ พระครูบามีจริยวัตรปฏิบัติที่ดั่งมัจฉาเสนาบดีแก่ศรัทธาสาธุชนโดยทั่วไป และได้มาจำพรรษาเป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหนองจันทร์ในปี พ.ศ. 2520 ด้วยการเป็นพระนักปฏิบัติและเป็นพระนักพัฒนาท่าน จึงทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุหนองจันทร์ให้เจริญพัฒนา และในเวลาได้มีศรัทธาสาธุชนนิมนต์ท่านไปสร้างศาสนสถานหลายที่จนเป็นที่รู้จักโดยทั่วกันเช่น พระธาตุคอกยเหล็ก อ.ฮอด จ. เชียงใหม่ พระธาตุคอกยแก้ว อ. สอง จังหวัดแพร่ ฯลฯ²

นอกจากครูบามานพจะได้สร้างวัดวาอารามและพระเจดีย์ไว้หลายองค์ในภาคเหนือ อีกทั้งท่านยังเดินทางจาริกแสวงบุญเข้าสู่เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า เมืองสิบสองพันนามณฑลยูนนาน ประเทศจีน ด้วยท่านได้รับการนิมนต์จากชาวบ้านให้เป็นเจ้าภาพสร้าง วัดวาอารามและพระเจดีย์ไว้จำนวนมาก นับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันท่านยังคงเป็นที่เคารพศรัทธาต่อศรัทธาสาธุชนเป็นอย่างมาก

² คณะกรรมการวัดพระธาตุหนองจันทร์, หนังสือตำนานวัดพระธาตุหนองจันทร์ (กรุงเทพฯ :ไทยกิจการพิมพ์, 2542), 28.

ภาคผนวก ข
ข้อมูลและสภาพทั่วไปในเมืองเชียงตุง

วัดในเมืองเชียงตุง

เรื่องของเมืองเชียงตุง ปรึวรรตจากเอกสารต้นฉบับอักษรไทเงิน ของพระอธิการ อานนท์ อทิตตฺตมฺโม วัดท่ากระดาศ ตำบลฟ้าฮ่าม จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมด้วยคณะจัดทำ คือนายศรีเลา เกษพรหม พนักงานแปลอักษรโบราณของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสัมภาษณ์นางสาวพรรณเพ็ญ เครือโท นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่ออธิบายข้อมูลเพิ่มเติม และให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของเมืองเชียงตุง วัดวาอาราม โบราณสถาน ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีทั้งฝ่ายวัดและฝ่ายเมือง มีข้อมูลดังนี้

เมืองที่เข้ากับเขตเมืองเชียงตุง

1. นครเชียงตุง 2. เมืองสาคร 3. ท่าจีเหล็ก 4. เมืองพยาก 5. เมืองยอ 6. เมืองซาก-เมืองนุง
7. เมืองหลวย 8. เมืองยาง 9. เมืองเพียง 10. เมืองม้า 11. เมืองลา 12. เมืองแกน

จอมทั้ง 3 ได้แก่

1. จอมคำ 2. จอมบนหรือจอมมน 3. จอมสัก

เชียงทั้ง 7 ได้แก่

1. เชียงยี่น 2. เชียงจันท์ 3. เชียงลาน 4. เชียงงาม 5. เชียงงุ่ม 6. เชียงจิน 7. เชียงจาม

หนองน้ำทั้ง 9 ได้แก่

1. หนองตุง 2. หนองเย 3. หนองยาง 4. หนองท่าช้าง 5. หนองแก้ว 6. หนองไค้
7. หนองพอง 8. หนองคะ 9. หนองผา

ยังมีเชียงที่เพิ่มมาอีก 5 เชียง ได้แก่

1. เชียงกอง 2. เชียงฟ้าว 3. เชียงแก้ว 4. เชียงอิน 5. เชียงคำ

ประตู่ทั้ง 12 ได้แก่

1. ประตู่เชียงลาน 2. ประตู่ป่าแดง 3. ประตู่ป่าม่าน (ใกล้วัดหัวกาด) 4. ประตู่หนองผา (ใต้โรงหนังเชียงตุง) 5. ประตู่ น้ำป่ออ้อย (สายทางกาดฟ้า) 6. ประตู่ไค้ให้ 7. ประตู่ยางพิ้ง (ไปทาง วัดยางกวาง) 8. ประตู่หนองเหล็ก (ไปทางเพยรุง) 9. ประตู่ยางคำ (ไปทางเชียงพอง)
10. ประตู่แจ่มเมือง (ทางวัดแสงเมือง) 11. ประตู่ผายัง 12. ประตู่ง่าม ฟ้า (ข้างคอยซาคต่อ)

พระธาตุศักดิ์สิทธิ์ในเมือง

1. พระธาตุจอมคำ 2. พระธาตุเขมินทร์ 3. พระธาตุเจดีย์ (หนองผา) 4. พระธาตุจอมศรี
5. พระธาตุแสงเมือง 6. น้ำป่อทิพย์วัดอินทร์

พระธาตุนอกเมือง

1. ธาตุจอมหมอก 2. ธาตุจอมหง 3. ธาตุคดอยหลวง 4. ธาตุบ้านเกน 5. ธาตุจุกเพียงฟ้า
6. ธาตุวัดกว้าง 7. ธาตุหนองม้า 8. ธาตุบ้านเหมา 9. ธาตุฟ้านเมือง 10. ธาตุเพิงไซ 11. ธาตุดวงแก้ว
12. ธาตุจอมคดอย 13. ธาตุอริยะ 14. ธาตุม่อนไหล 15. ธาตุม่อนตุง

เมืองเชียงตุงในสังเขก คือในเวียงนั้นแบ่งออกเป็น 5 เขตคือ

เขต 1

1. บ้านยางคำ 2. บ้านจอมสัก 3. วัดศรีหน่อ 4. วัดกัมมัฏฐามหาโพธิ์ 5. วัดเชียงชุม
6. วัดอโศก 7. วัดพระธาตุแสงเมือง 8. วัดตูลา

เขต 2

1. วัดจอมบน 2. วัดเชียงลาน 3. วัดบ่อกุด 4. วัดเชียงแล 5. วัดน้ำแซ็ก 6. วัดเซตานอ่อน

เขต 3

1. วัดราชฐานหลวงหัวข่วง 2. วัดหมอกใหม่ 3. วัดเมืองเพียง 4. วัดเชียงงาม
5. วัดหัวกาด 6. วัดเชียงจันทร์ 7. วัดราชฐานหลวงป่าแดง 8. วัดจอมใหม่ 9. วัดม่อนเรือ
10. วัดหนองคำ 11. วัดเมืองนาย

เขต 4

1. วัดเขมินทร์ 2. วัดจอมคำหลวง 3. วัดอินทร์ 4. วัดยางกวง 5. วัดเชียงยืน
6. วัดน้อยนอ 7. วัดพระสิงห์ 8. วัดหนองผา

เขต 5

1. วัดเจดีย์หนองผา 2. วัดเชียงอิน 3. วัดกะคำ 4. วัดสุกมมา 5. บ้านน้ำขึ้นน้อย
6. บ้านกลางนาปู่หลอย

เืองรอบนอกเวียงมี 2 เือง คือ

1. เืองยางล

1. วัดยางล 2. วัดรองเมือง 3. วัดบ้านหะ 4. วัดบ้านเหมา 5. วัดร่าราย 6. บ้านร้องฝาง
7. บ้านนา

2. เืองหนองกึ่ง

1. วัดเชียงคำ 2. วัดป่าหลิม 3. วัดหนองกึ่ง 4. วัดหัวขัวน้ำลาด 5. วัดเชียงเหล็ก .
6. วัดเพยรุง 7. วัดบ้านยาง

สิบร้อยคือเืองบ้านนอก

เืองคอยหลวง มี 11 วัด

1. วัดคอยหลวง 2. วัดยางพู 3. วัดหนองผำ 4. วัดทุ่งสี 5. วัดบ้านฟ้า 6. วัดบ้านแกน
7. วัดบ้านป่า 8. วัดบ้านล้า 9. วัดช่างสาด 10. วัดเชียงฟอง 11. บ้านนาคำ 12. วัดธาตุจศรี

เืองกาดถ้าย

1. วัดกาดถ้าย 2. วัดหนองแสน 3. วัดหนองสุข 4. บ้านร่องทอง 5. บ้านแหน 6. วัดบ้านสาว
7. วัดกาดบุง 8. วัดหัวทะเล 9. วัดบ้านน้ำ 10. วัดบ้านไผ่ 11. บ้านกล้วย 12. บ้านคุ่มม่วง
13. วัดบ้านเฮ้ 14. วัดบ้านช่าง

เืองวัดขาว

1. วัดขาว 2. วัดศรีภูมิ 3. วัดบ้านเหียม 4. วัดบ้านเทียม 5. วัดใหม่หม้อ 6. วัดบ้านฮาย
7. วัดเทศาย 8. วัดหนองทอง 9. วัดยางหลวง 10. วัดคิ่ง 11. วัดกวัง 12. วัดบ้านโปง 13. วัดบ้านหย่า
14. วัดบ้านแท่น 15. วัดบ้านหนอง 16. วัดบ้านท่า 17. บ้านหุ้ม

เืองกาดเท่า

1. วัดกาดเท่า 2. วัดป่าจาม 3. วัดยางหก 4. วัดหล่ายกวัง 5. วัดไหลไค้ 6. วัดเพ้ากาด
7. วัดหนองอ้อ 8. วัดชะยาง 9. วัดบ้านป่อง 10. วัดบ้านร้อง 11. วัดบ้านควาง 12. วัดยาสอ
13. วัดบ้านคอม 14. วัดสามัคคี 15. วัดกาดทอง

เืองเมืองลาบ

1. วัดบ้านทุ่ง 2. วัดบ้านเถิน 3. วัดบ้านน้อย 4. วัดบ้านหุด 5. วัดบ้านสำ 6. วัดบ้านใหม่
7. วัดบ้านใหม่ 8. วัดบ้านยาง 9. วัดบ้านซ่อน 10. วัดบ้านทอง 11. วัดบ้านกวาง 12. วัดป่าทะ
13. บ้านหนองก่าน 14. บ้านมุเซอหนองหลวง 15. บ้านปางหวาย 16. คอยเหมย

เืองกาดฟ้า

1. วัดฟ้ากวาง 2. วัดกาดฟ้า 3. วัดบ้านท่า 4. วัดยางบัว 5. วัดบ้านสาว 6. วัดหนองซอน
7. วัดยางหละ 8. วัดเชียงต้ง 9. วัดหนองเตือ 10. วัดหนองกวม 11. วัดหนองเงิน 12. วัดป่าขาม
13. วัดร่องทอง 14. วัดเชียงแสน 15. วัดหนองห้อย 16. วัดบ้านห้วย 17. วัดอ้อเป็ง 18. วัดหนอง
- กา 19. วัดหัวนา 20. วัดหนองล้า 21. วัดบ้านชาย 22. วัดบ้านคอม 23. วัดบ้านพวกใหม่
24. วัดบ้านพวกเก่า 25. วัดเตือลือได้ 26. วัดเตือลือเหนือ 27. บ้านไซ

เืองยางเกียง

1. วัดยางเกียง 2. วัดหนองเตน 3. วัดหนองพาน 4. วัดท่าข่อย 5. วัดบ้านสำ
6. วัดหนองจืด 7. วัดบ้านพก 8. วัดบ้านฝาย 9. วัดหนองกวาง 10. วัดหล้าเมือง 11. วัดบ้านเทา
12. วัดบ้านปาง 13. วัดยางเฮ้

เืองเมืองล้ง

1. วัดยางม่วน 2. วัดยางขวย 3. วัดบ้านหิน 4. วัดป่าแหม 5. วัดบ้านอ้อย
6. วัดบ้านหลุ 7. วัดบ้านหอย 8. วัดบ้านกาง 9. วัดบ้านโจก 10. วัดบ้านคอย 11. วัดบ้านชาย
12. วัดบ้านบัว 13. วัดบ้านนก 14. วัดบ้านสัง 15. วัดบ้านลม 16. วัดบ้านแทน 17. วัดบ้านเวียงเก่า
18. วัดบ้านเวียงใหม่ 19. วัดบ้านเจิง 20. วัดบ้านป่า

เืองเมืองชม

1. วัดปางลือเหนือ 2. วัดปางลือใต้ 3. วัดเมืองชม 4. วัดบ้านลม 5. วัดหัวขัว
6. วัดหัวยกอย 7. วัดบ้านปุง 8. วัดยางลู่ 9. วัดหนองนวน 10. วัดปางรุง 11. วัดบ้านป้อม
12. วัดบ้านม่วง 13. วัดเพียงชาย 14. วัดหนองเตียว

เืองเมืองขอนแก่น

1. วัดยางชะ 2. วัดคอยปางควาย 3. วัดสขยอย 4. วัดบ้านฟ้า 5. วัดทุ่งหลวง
6. วัดบ้านแก 7. เมืองขอย ฯลฯ

มีหัวบัวสดหรือพระอุโบสถกลางแบ่งเป็น 5 อุโบสถด้วยกัน

1. เจ้าหัวอุโบสถ วัดหลวงเชียงยืน ฝ่ายป่า 2. วัดราชฐานหลวงหัวข่วง
3. วัดราชฐานหลวงป่าแดง ฝ่ายป่า 4. วัดอินทร์บุพผาราม ฝ่ายสวน 5. จงศรีหน่อ ฝ่ายไถ

หัวอุโบสถหรืออุโบสถย่อยออกไป

- วัดเชียงยืนมี 10 วัด ได้แก่ 1. วัดหลวงเชียงยืน 2. วัดจอมคำ 3. วัดเขมินท์
4. วัดพระสิงห์ 5. วัดน้อยนอ 6. วัดทะก่า 7. วัดเชียงอิน 8. วัดเจดีย์ 9. วัดยางลอ 10. วัดรองเมือง
- วัดราชฐานหลวงหัวข่วงมี 9 วัด ได้แก่ 1. วัดราชฐานหลวงหัวข่วง 2. วัดเชียงาม
3. วัดเชียงจันทร์ 4. วัดอโศก 5. วัดเชียงขุ่ม 6. วัดพระธาตุแสงเมือง 7. วัดบ่อกูด 8. วัดสุกมมา
9. วัดเชียงเหล็ก¹

- หัวอุโบสถวัดราชฐานหลวงป่าแดง ฝ่ายป่า มี 7 วัด ได้แก่ 1. วัดราชฐานหลวงป่าแดง
2. วัดจอมใหม่ 3. วัดป่าหลิ 4. วัดหนองกุง 5. วัดเชียงแล 6. วัดม่อนเรือ 7. วัดหนองคำ

- หัวอุโบสถวัดอินทมี 7 วัด ได้แก่ 1. วัดอินทร์บุพผาราม 2. วัดหัวขัวฟ้ารั้ว 3. วัดยางกวง
4. วัดเพยรุง 5. วัดหัวกาด 6. วัดเชียงลาน 7. วัดเชียงก่า

¹ พระอธิการอนันต์ ศรีเตา, พรรณเพ็ญ เครือไทย, เรื่องเมืองเชียงตุงจากข้อมูลไทยจีน, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2537) 83-92.

- หัวอุโบสถวัดจองศรีหน่อ ฝ่ายใต้และม่าน มี 11 วัด ได้แก่ 1.จองศรีหน่อ
2. จองกัมมัญฐานมหาโพธิ์ 3. วัดตูยา 4. จองธาตุจอมศรี 5. จองจอมบน 6. จองน้ำเข็ก
7. จองหนองผา 8. จองเมืองนาย 9. จองหมอกใหม่ 10. จองเมืองเพียง 11. บาละจองม่าน

ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับวัดในชุมชนของเมืองเชียงตุง เป็นการศึกษาด้านศาสนาในเมืองเชียงตุงจากนักวิจัยที่สนใจเรื่องราวของสังคมวัฒนธรรมเมืองเชียงตุง ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมาก ในการศึกษาความเป็นมาที่ยาวนานและปัจจุบัน ในรายละเอียดของเจดีย์เมืองเชียงตุงที่มีมาแต่โบราณ มีความน่าสนใจอย่างมากจากรูปแบบศิลปกรรมที่สื่อให้เห็นถึงอิทธิพลทางด้านรูปแบบศิลปะจากดินแดนใกล้เคียง ทั้งรูปแบบศิลปะล้านนา ศิลปะพุกาม ศิลปะลังกา ฯลฯ ดังมีรายละเอียดจากกลุ่มตัวอย่างเจดีย์เก่าเมืองเชียงตุงดังต่อไปนี้

สภาพสังคมและวัฒนธรรมของเมืองเชียงตุง

ภาพที่ 95 เส้นทางลัดเลาะภูเขาสู่เมืองเชียงตุง
กว่า 116 กิโลเมตร

ภาพที่ 96 สะพานข้ามแม่น้ำที่ยังสร้างไม่เสร็จ

ภาพที่ 97 วัดพระธาตุจอมคำหลวงกลาง
เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 98 พระพุทธรูปในวัดราชฐานหลวง
เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 99 พิธีกรรมทางศาสนาของ
ชาวเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 100 สภาพบ้านเรือนในเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 101 พระพุทธรูปยืนที่มีมือลงสู่
เมืองบนจอมมน

ภาพที่ 102 กู่เจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินแถลง
กษัตริย์องค์สุดท้าย

ภาพที่ 103 วัดพระเจ้าหลวงพราละแข่ง
กลางเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 104 ประตูป่าแดง เมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 108 การแต่งกายของชายหนุ่มและหญิงสาว ชาวไทเงินเมืองเชียงตุง

ภาพที่ 109 ศิลปกรรมท้องถิ่น เมืองเชียงตุง

ธรรมเนียมศิลปะเมืองเชียงตุง วัดหลวงเชียงยืน

ภาพที่ 110 จิตรกรรมลายทอง ศิลปะเมืองเชียงตุง

ภาพที่ 111 ป้านชอย ศิลปะการจลุลายบนแผ่นอลูมิเนียม

ศิลปะปูนปั้น ศิลปะเมืองเชียงตุง

ภาพที่ 112 ลวดลายปูนปั้น ชุ่มประตูทางเข้าวัดอินบุพผาราม เมืองเชียงตุง

ภาพที่ 113 ลวดลายปูนปั้น รูปกนิริ วัดอินทร์บุพผาราม

ภาพที่ 114 ปูนปั้นรูปนกโจงจาง หรือนกที่มีงวง และงา สัตว์ป่าหิมพานต์นี้เป็นศิลปะที่ประดับอยู่บนหลังคาวิหาร

ภาพที่ 115 “ลายคำ” หรือลวดลายทอง เล่าเรื่องราวต่าง ๆ บนฝาผนังวัดในเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 116 จิตรกรรมวัดอินทร์บุปผาราม

ภาพที่ 117 จิตรกรรมวัดจอมทอง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นายพิพัฒน์พงษ์ หน่อชัด
ที่อยู่	118 หมู่ 4 ตำบลป่าแวง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย 57190
ที่ทำงาน	118 หมู่ 4 ตำบลป่าแวง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย 57190 โทร 08-0282-2812
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2547	สำเร็จการศึกษาปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต วิชาเอกชอด้วง สาขาวิชาเครื่องสายไทย จากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรุงเทพมหานคร ต่อเนื่องจากวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2549-2550	ผู้อำนวยการ โรงเรียนสืบสานศิลปวัฒนธรรมล้านนากรุงเทพมหานคร วัฒนธรรมสาธิต
ผลงานที่ผ่านมา	
พ.ศ. 2547	นักศึกษาทุนนริศรานุวัตวิงส์ เดี่ยวพิณเป็ยะ 5 สาย
พ.ศ. 2547	เยาวชนดีเด่นแห่งชาติ สาขาศิลปวัฒนธรรม
พ.ศ. 2548	ผู้ก่อตั้งชมรมสืบสานตำนานพิณเป็ยะ “ลูกแม่ระมิงค์ศรีนครพิงค์ เชียงใหม่” ในมูลนิธิพระบรมธาตุคอกยสุเทพ